

Talent for terapi

Hva mener familierapeuter karakteriserer en god terapeut?

Hva deler de fra eget liv og hvordan?

Ellen Kilde Evensen

VID vitenskapelige høgskole

Oslo

Masteroppgave

Master i familierapi og systemisk praksis

Antall ord: 23031

29.05.2020

Sammendrag

Denne oppgaven er en kvalitativ studie som undersøker forskningsspørsmålene:

Hva mener familierapeuter karakteriserer en god terapeut?

Hva deler de fra eget liv og hvordan?

For å besvare problemstillingen har syv erfarne familierapeuter blitt intervjuet. I intervjuene har de gitt sine betraktninger om hva som gjør en terapeut god. Videre har informantene uttalt seg om hva de velger å dele fra eget liv i terapi og hvordan denne delingen foregår i deres praksis. Hensikten med studien er å belyse tematikken rundt resonans til eget liv og hvilke terapeutiske grep informantene opplever som virkningsfulle når de spiller seg selv og sine egne liv inn i terapirummet. Intervjuene har vært semistrukturerte, og det er benyttet Grounded Theory (GT) som analysemetode. I analysearbeidet har jeg blant annet anvendt Excel som verktøy for å muliggjøre grafisk fremstilling av både funn per intervju og samlede funn for samtlige informanter. Det teoretiske grunnlaget for oppgaven er systemteori, språkssystemer og dialogisk praksis, resonans versus ikke-vitende posisjon samt diskursteori.

Analyse av datamaterialet resulterte i fremvekst av fire hovedkategorier med tilhørende underkategorier som beskriver hva informantene oppga som beskrivende for gode terapeuter og deres måter å håndtere resonans til eget liv på. I drøftingsdelen belyses funn fra de fire hovedkategoriene:

- Hva som kjennetegner en profesjonell terapeut
- Hvorfor man velger å bli terapeut
- Hvordan spiritualitet spiller en rolle i terapi
- Hvordan terapeuter kan hjelpe klienter med å gjenvinne makten i sine egne liv

Studien påpeker at fenomenet resonans til eget liv med fordel kan få økt fokus i utdannelsen av terapeuter, og at spiritualitet i terapi er en underutnyttet ressurs. Per Jensen har vært veileder for oppgaven.

Nøkkelord: Resonans, spiritualitet, agency, maktstrukturer, terapeutisk allianse, Grounded Theory, Mixed Methods, Charmaz

Abstract

This thesis is a qualitative study that explores the following research questions:

What do family therapists think makes a good family therapist?

What do they share from their own lives in their therapeutic work, and how?

Seven experienced family therapists have been interviewed and provided their perspectives on what makes a therapist good. Furthermore, these informants have expressed their views on which experiences they choose to share from their own lives during therapy, and how this sharing happens. The purpose of this study is to shed light on the topic of resonance to the therapists' own lives, and which therapeutic techniques the informants find effective when they contribute their personal experiences as part of their therapy sessions. The interviews are semi-structured and rely on Grounded Theory (GT) as the analytical method. Excel has been used as a complimentary tool for the analysis in order to enable graphical visualization and produce selected quantitative statistics, both per interview and as an aggregated whole. The theoretical foundations of this thesis are systemic theory, systemic language and dialogical practice, resonance versus not-knowing positions, and discourse theory. From analyzing the data material, four main categories emerged, each with associated subcategories, which describe what the informants see as characteristic attributes of being a good therapist and approaches for managing resonance to their own lives. The four main categories form the basis for the discussion part in this thesis:

- What characterizes a professional therapist
- Why people choose to become therapists
- How spirituality plays a role in therapy
- How therapists can help clients regain agency in their own lives

Recent research relevant to these findings is then discussed in light of this. A conclusion of this study is that an increased focus on the topic of resonance can be beneficial in the education of therapists, and that spirituality in therapy is an underutilized resource. This thesis work has been supervised by Professor Per Jensen.

Keywords: Self-disclosure, spirituality, agency, power structures, therapeutic alliance, Grounded Theory, Mixed Methods, Charmaz

Forord

Oppgavens problemstilling er valgt på bakgrunn av min nysgjerrighet knyttet til hva det er som gjør at noen terapeuter er skikkelig gode. Hva er det de gjør som tilfører det lille ekstra? Min gjetning har vært at dette henger sammen med hvordan de lar sin egen personlighet skinne igjennom også i terapi, i akkurat passe mengde og på akkurat passe måte. Hvordan gjør man det, sånn helt konkret? Syv familieterapeuter ble intervjuet om tanker rundt dette temaet. De forteller om sine måter å la eget liv komme til syne på i terapien, og hvordan de tenker det bidrar til å gjøre terapi virkningsfull. Intervjuene har blitt gjennomført sammen med en medstudent og de har bragt oss ut på landeveien, inn i spennende liv, yrkesliv og fortellinger. Etter intervjuene har vi gått hvert til vårt og brukt det innsamlede materialet til å skrive separate oppgaver med ulike problemstillinger.

Først og fremst – takk til min veileder Per Jensen. Du er makeløs. Tusen takk til informantene som prioriterte å bruke av sin tid til å bidra. Takk også til mine medstudenter for innspill, refleksjoner og støtte underveis. Hjertelig takk til støttespillere i familien og i vennekretsen, dere har bidratt med alt fra det helt konkrete til å holde ut med meg gjennom denne alttopplukende prosessen. Takk!

Oslo, mai 2020

Ellen Kilde Evensen

Ring the bells that still can ring
Forget your perfect offering
There's a crack in everything
That's how the light gets in

- Leonard Cohen, 1992

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Egen forforståelse og veien inn i oppgavens tema	1
1.2	Presentasjon av forskningsspørsmål	2
1.3	Definisjoner og begrepsavklaringer.....	3
1.4	Oppgavens oppbygging	3
2	Teoretisk grunnlag.....	4
2.1	Innledning	4
2.2	Systemteori og kybernetikk	4
2.3	Språkssystemer og dialogisk praksis	6
2.4	Resonans.....	8
2.5	Ikke-vitende posisjon versus resonans til eget liv	9
2.6	Diskursteori.....	10
3	Metode og design.....	13
3.1	Innledning	13
3.2	Valg av kvalitativ metode	13
3.3	En presentasjon av GT	15
3.3.1	Teorigrunnlag	15
3.3.2	Konstruktivistisk GT	17
3.3.3	Epistemologi og ontologi: GTs vitenskapelige plassering	20
3.3.4	Styrker og svakheter ved metoden	21
3.4	Min anvendelse av GT	22
3.4.1	Datainnsamling.....	23
3.4.2	Semistrukturert intervju.....	24
3.4.3	Intervjuguide	24
3.4.4	Rekruttering og beskrivelse av informanter	25
3.4.5	Gjennomføring og transkribering av intervjuer	27
3.4.6	Koding.....	28
3.4.7	Memoskriving	30
3.4.8	Forskningsetikk.....	31
4	Analyse	33

4.1	Innledning	33
4.2	Veien mot kategoridannelse	33
4.3	Om den statistiske distribusjonen av emneknagger	35
4.4	Termfrekvens og invers dokumentfrekvens.....	38
5	Kategoridannelse og funn	44
5.1	Innledning	44
5.2	Kategoridannelse	44
5.3	Funn	47
5.4	Redegjørelse for GT – kategori 1: «Profesjonalitet i terapeutrollen karakteriseres av noen gitte egenskaper og kvaliteter»	49
5.5	Redegjørelse for GT – kategori 2: «Å være terapeut er knyttet til personlige erfaringer og verdier»	52
5.6	Redegjørelse for GT – kategori 3: «Å være en dyktig terapeut innebærer et element av spiritualitet»	54
5.7	Redegjørelse for GT – kategori 4: «At terapeuten har egen opplevelse av utenforskap er av verdi for klienten»	56
5.8	Fellestrekk ved kategoriene.....	58
6	Diskusjon	59
6.1	Innledning	59
6.2	Kategori 1: «Profesjonalitet i terapeutrollen karakteriseres av noen gitte egenskaper og kvaliteter» - terapeutens rolle i terapien	59
6.3	Kategori 2: «Å være terapeut er knyttet til personlige erfaringer og verdier» - hvorfor blir man terapeut?	63
6.4	Kategori 3: «Å være en dyktig terapeut innebærer et element av spiritualitet» - spiritualitetens rolle i terapi	65
6.5	Kategori 4: «At terapeuten har egen opplevelse av utenforskap er av verdi for klienten» - terapeuter kan hjelpe klienter med å gjenvinne makten i sitt eget liv	69
6.6	Kategoriernes forhold til hverandre	71
7	Avslutning.....	73
7.1	Innledning	73
7.2	Oppsummering av funn	73
7.3	Implikasjoner for forskning og praksis.....	74
7.4	Selvrefleksjon og avsluttende kommentarer	75
	Litteraturliste.....	78

Vedlegg.....	86
Vedlegg 1 - Invitasjon til informanter om deltakelse i prosjektet og samtykkeskjema.....	86
Vedlegg 2 - Godkjennelse fra NSD.....	90
Vedlegg 3 - Intervjuguider	91
Vedlegg 4 - Eksempler på koding og transkripsjon	95
Vedlegg 5 - Innhenting av tilleggsinformasjon etter intervju	98
Vedlegg 6 - Program brukt til analyse av TFIDF score.....	99
Vedlegg 7 - Første-ordens emneknagger per intervju	100

Figurliste

Figur 1: Innsamling og analyse som kontinuerlig og sirkulær prosess i GT.	16
Figur 2: Tilpasning av intervjuguide til informant 4.	25
Figur 3: Oversikt over informanter. Informant 5 og 6 ble intervjuet sammen.....	26
Figur 4: Formatering og koding av transkripsjon.	29
Figur 5: Memo 10.08.19 om utvikling av intervjuguide.	30
Figur 6: Memo 03.11.19 om mulige fremgangsmåter og teori.	31
Figur 7: Eksempel på sortering av koder og grafisk fremstilling av disse fra intervjuet med informant 2.....	34
Figur 8: Illustrasjon av omdanning av koder til annen-ordens emneknagger.	34
Figur 9: Illustrasjon av første-ordens emneknagger lagt til i annen-ordens emneknagger.....	35
Figur 10: Fremgangsmåte fra transkripsjon til kategori.....	35
Figur 11: Standard kurve for Zipfs lov.	37
Figur 12: Kurve for samtlige emneknagger i datamaterialet.	37
Figur 13: Eksempel på TFIDF-verdier for første-ordens emneknagger fra intervju 1. Beregning av TFIDF-score for «allianse» er vist i eksemplet over figuren.	40
Figur 14: Eksempel på TFIDF-verdier for første-ordens emneknagger fra intervju 2.....	41
Figur 15: Eksempel på TFIDF-verdier for første-ordens emneknagger fra intervju 3.....	41
Figur 16: Eksempel på TFIDF-verdier for første-ordens emneknagger fra intervju 4.....	42
Figur 17: Eksempel på TFIDF-verdier for første-ordens emneknagger fra intervju 5.....	42
Figur 18: Annen-ordens emneknagger og antall tilhørende første-ordens emneknagger.....	45
Figur 19: Ordsky bestående av samtlige annen-ordens emneknagger.	46
Figur 20: Kategori 1 og 2 med underkategorier.	47
Figur 21: Kategori 3 og 4 med underkategorier.	48
Figur 22: Kategori 1 og underliggende emneknagger.	49
Figur 23: Kategori 2 og underliggende emneknagger.	52
Figur 24: Kategori 3 og underliggende emneknagger.	54
Figur 25: Kategori 4 og underliggende emneknagger.	57
Figur 26: Godkjennelse fra NSD	90
Figur 27: Eksempel på koding og transkripsjon fra informant 3.....	95
Figur 28: Eksempel på koding og transkripsjon fra intervju av informant 4.....	96

Figur 29: Eksempel på koding og transkripsjon fra intervju av informant 7	97
Figur 30: Forespørsel om tilleggsinformasjon fra informant i etterkant av intervju, med informantens svar i store bokstaver	98
Figur 31: Program brukt for å beregne TFIDF-score per intervju.....	99
Figur 32: Første-ordens emneknagger fra intervju 1	100
Figur 33: Første-ordens emneknagger fra intervju 2	101
Figur 34: Første-ordens emneknagger fra intervju 3	102
Figur 35: Første-ordens emneknagger fra intervju 4	103
Figur 36: Første-ordens emneknagger fra intervju 5	104
Figur 37: Første-ordens emneknagger sammenlagt for alle intervjuer	105

1 Innledning

Denne oppgaven handler om hva familieterapeuter mener kjennetegner en god terapeut, hva de velger å dele fra eget liv og hvordan de gjør det. I dette kapitlet vil jeg kort redegjøre for min vei inn i denne tematikken og hvorfor den har fanget min interesse. Deretter presenteres forskningsspørsmålet før definisjoner og begreper gis en avklaring. Kapitlet avsluttes med en presentasjon av oppgavens oppbygning.

1.1 Egen forforståelse og veien inn i oppgavens tema

I min arbeidshverdag i to svært ulike bransjer har det systemiske perspektivet trådt frem på ulikt vis. Av utdannelse er jeg sosionom med påbygning i juridiske fag fra universitetet, og jeg har tilbragt mesteparten av mitt yrkesliv med å jobbe med HR og kundesenterdrift i privat sektor, innen bilbransjen. Jeg jobber i dag som nordisk anbudsansvarlig i et større internasjonalt selskap. Ved siden av har jeg en liten privat praksis der jeg tar imot klienter, flest par, men også noen enkeltindivider. I arbeidet som terapeut ser jeg det systemiske aspektet utspille seg i klienters liv og deres relasjoner, og det er lett å få øye på siden jeg aktivt spør det frem. I min andre og mer kommersielle jobb kommer det mer subtilt, men allikevel tydelig, til syne for eksempel ved avtaleinngåelser, presentasjoner og i konflikter mellom kollegaer eller forretningspartnere. Ord og handlinger tilføres mening avhengig av disse sammenhengene. Jeg har opplevd systemteori som en nyttig forståelsesramme i fastlåste situasjoner, ved å flytte fokus og punktuere på alternative steder i en dialog.

Jeg har blitt nysgjerrig på hvordan terapeuters personlige og private liv påvirker terapien de utøver. Min interesse for denne sammenhengen startet da jeg utdannet meg til sosionom for mange år siden. Da var hovedregelen at det var faglig tilrådelig og etisk riktig å skille mellom det profesjonelle og det personlige og private. Deg selv som person skulle ikke spilles inn – det ble ansett som ufaglig og på tvers av den rådende diskurs. Min erfaring er at denne holdningen stanset en rekke gode og verdifulle samtaler fordi jeg måtte sette noen grenser som for meg opplevdes som kunstige og hemmende. Samtalen stilnet i det vi var i ferd med å komme inn på temaer som virkelig berørte fordi jeg måtte holde en veldig rigid grense for hva jeg kunne by på. Det er min oppfatning at det skjer et skifte hva gjelder denne

strenge avgrensningen mellom privat og profesjonelt liv og at det er en konsekvens av økt kunnskap om og erkjennelse av at relasjonen mellom klient og terapeut har avgjørende betydning for terapiens utfall.

I forbindelse med en forelesning etterlyste Per Jensen masterstudenter som kunne tenke seg å skrive oppgaver som fører videre tematikken fra hans doktorgradsavhandling om forbindelseslinjer mellom klient og terapeut (Jensen, 2008). Jeg meldte meg både fordi jeg var interessert i temaet og fordi jeg ønsket å ha Per Jensen som veileder. Per Jensen bruker begrepet relasjonell resonans på teorien om hvordan terapeutens egne erfaringer påvirker terapien og dens sammenheng (Jensen, 2012). I tillegg er det sannsynlig at terapeuten også tar med seg noe tilbake og inn i sitt eget liv. Nysgjerrigheten på å finne ut mer om hvordan fenomenet resonans forstås og praktiseres var utgangspunktet for samtalene med de syv familieterapeutene som har vært bidragsytere til mitt datamateriale.

1.2 Presentasjon av forskningsspørsmål

På bakgrunn av ovennevnte har jeg undersøkt hva terapeuter selv mener beskriver en god terapeut. Videre forteller de om hva de deler fra eget liv og ikke minst hvordan de helt konkret gjør dette i en terapeutisk sammenheng. Oppgavens sentrale forskningsspørsmål er:

Hva mener familieterapeuter karakteriserer en god terapeut?

Hva deler de fra eget liv og hvordan?

Informantene ble presentert for forskningsspørsmålet og en tilhørende intervjuguide, som er dokumentert i vedlegg 1. Sistnevnte fikk i løpet av arbeidets gang flere utgaver. Dette beskrives nærmere i oppgavens metodekapittel. I løpet av analysearbeidet ble jeg i tillegg opptatt av hvordan Grounded Theory kunne bidra til en svært bred og strukturert analyse av forskningsspørsmålet ved å anvende Excel og noen supplerende teorier på det store datamaterialet jeg hadde å arbeide med. Jeg valgte derfor å avgrense analysen til de fire største kategoriene. De øvrige kategoriene over en viss størrelse er dokumentert i oppgavens vedlegg 7.

1.3 Definisjoner og begrepsavklaringer

Alle mine informanter er familierapeuter med utdanning innen familierapi og systemisk praksis. Jeg har i teksten allikevel omtalt dem som både familierapeuter og terapeuter, siden ingen andre terapeuter er omtalt og begrepsforvirring derfor ikke vil forekomme. Grounded Theory omtales heretter som GT i den løpende teksten. Begrepene resonans og self-disclosure brukes begge om fenomenet der terapeutens personlige og private liv tar plass i den terapeutiske sammenhengen. Min oppfatning er at slik bruk av begrepene samsvarer med moderne og gjerne engelskspråklig forskning selv om de etymologisk har ulik opprinnelse. Øvrige begreper er forklart underveis slik at de beskrives i sammenhengen de oppstår og tildeles mening deretter. Kjønnsspronomen er brukt tilfeldig og er dermed ikke tillagt noen kjønnets betydning.

1.4 Oppgavens oppbygging

Etter innledningen presenterer jeg et utvalg teorier som er relevante for forskningsspørsmålet. Utvalget av teorier speiler også tematikk som fremkom i analysearbeidet med oppgaven. I metodekapitlet redegjør jeg for GT og de tilhørende stegene i arbeidsprosessen både generelt og for mitt arbeid spesielt. I analysekapitlet forklarer jeg hvordan analysearbeidet skred frem og hvordan analysen munnet ut i funn. I kapitlet om funn redegjør jeg for fire hovedkategorier som representerer funn som fremkom fra dataanalysen. Deretter følger et drøftingskapittel der disse hovedkategoriene analyseres gjennom empiri, litteratur, forskning og egne betraktninger, samt en del om mulige sammenhenger mellom kategoriene og hvordan de forholder seg til hverandre. I oppgavens avsluttende del oppsummeres hovedfunn i tillegg til å påpeke potensielle svakheter ved studien gjennom selvrefleksjon rundt arbeidet med oppgaven.

2 Teoretisk grunnlag

2.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg presentere noen teoretiske innfallsvinkler som skal avgrense og ramme inn oppgaven og gjøre rede for min forståelse av disse sentrale retningene innen vitenskapsteori og familierapifeltet. Teori som løftes frem har på ulike måter blitt relevant for å belyse og drøfte de empiriske data og tilhørende resultater som fremkommer av studien. De fremhever viktigheten ved språk, relasjon mellom klient og terapeut og ikke minst bevissthet på hvilke ytre krefter som sterkt påvirker oss. Felles for de teoretiske retningene som beskrives er at de er sosialkonstruksjonistiske og systemiske, men belyser ulike perspektiver ved datamaterialet. Presentasjonen av teoriene vil knyttes til de ulike delene av forskningsarbeidet. Jeg har valgt teori basert på hva som fremkom under analysearbeidet med oppgaven. En slik utvelgelse støttes av Braun og Clarke (Braun & Clarke, 2006) for arbeider med datastyrt analyse, slik som min er beskrevet i oppgavens analysekapittel. I diskusjonskapitlet vil jeg tilføye noen ytterligere teoretiske aspekter for å tilføre mer spesialisert teori til de temaene som der tas opp til drøfting. For å finne relevant litteratur og forskning har jeg fått god hjelp av ansatte på VIDs bibliotek for tips til de mest treffsikre søkeordene og hvordan kombinere disse. Oria, Google Scholar og veileder har vært hovedkilder for innhenting av fagstoff som har gått utenpå pensumlitteratur som tilhører fagplanen.

2.2 Systemteori og kybernetikk

All systemisk praksis har det til felles at den ser på problemer som oppstår mellom mennesker som relasjonelle. De oppstår mellom mennesker og ikke i mennesker, som et separat fenomen (Johnsen & Torsteinsson, 2012, p. 15). Systemisk teori kan forklare som idéen om at individer opererer innen, og må forstås innen, ulike sammenhenger slik som for eksempel familie, parrelasjon og arbeidsplass (Dallos & Vetere, 2003). Den systemiske praksis har dog blitt kritisert for å ta mindre hensyn til sosiokulturell sammenheng i form av for eksempel trosretninger og verdier (MacKinnon & Miller, 1987, pp. 139-155). Det er verdt

å nevne, da noen av mine informanter nok representerer en annen gruppe på disse områdene enn den jeg representerer selv.

Systemteorien har vunnet terreng siden femtitallet, etter at von Bertalanffy introduserte begrepet i 1945 (Bertalanffy, 1968). Andre betydningsfulle pionérer for retningen var Gregory Bateson og Paul Watzlawick. Bateson er kjent for sin kybernetiske erkjennelses- og kommunikasjonsteori. Kybernetikk og systemteori er begreper som er hentet fra flere ulike arenaer, for eksempel økosystemer og naturens samspill samt datateknikk og ingeniørfag (Jensen, 2011). Tradisjonelt ble kybernetikk som begrep brukt for å beskrive egenskaper ved maskiner (Dallos & Draper, 2007). Typisk kybernetiske uttrykk som «homeostase» og «feedback» ble med videre til den familieterapeutiske systemteorien da Bateson senere brukte kybernetikkbegrepet i sin systemteori (Schjødt & Egeland, 2008).

Bateson introduserte begrepet kontekst (Bateson, 1973). Bateson beskriver kontekst som en psykologisk forståelsesramme eller en personlig observasjonsramme (Jensen & Ulleberg, 2011, p. 99). Kontekst gir en utvidet forståelsesramme som strekker seg utover selve det etymologiske innholdet i et budskap ved å påpeke kontekstmarkører som meningsbærende (Bateson, 1973). Gjennom å bruke kunnskap om kybernetikk i biologien påpekte Bateson at lignende mønstre også kom til syne i mellommenneskelige problemer. Fra opplysningstiden var menneskesynet preget av en mekanistisk innfallsvinkel. Mennesket kunne sammenlignes med en maskin: Finn feilen, og reparer den. Terapeuten skulle, gjennom å være en ekspert og en nøytral observatør, identifisere en diagnose og deretter gi behandling i en evidensbasert forskningstradisjon (Jensen, 2011). Den systemiske tilnærmingen bestrider at forskere eller terapeuter vil kunne være nøytrale aktører som ikke påvirker prosesser der Bateson opponerte mot den i hans øyne forenklete behavioristiske tanken om stimuli og respons. Han samlet noen andre forskere og sammen dannet disse Palo Alto-gruppen, som sammen utviklet et radikalt annerledes syn på psykiatrien basert på kommunikasjonsteori. Den systemiske teorien retter fokuset mot selve relasjonene som betydningsfulle, og forutsetter at relasjonene alltid vil oppstå i en sammenheng. En slik påstand støttes også for eksempel i kvantemekanikken, beskrevet gjennom «observatøreffekten» eller «Heisenbergeffekten», der det påvises at et fenomen påvirkes av det faktum at det blir observert (Salkind, 2010).

De systemiske tilnærmingene tilbyr flere teoretiske vinklinger. Felles for retningene er at de inspirerer til å se lenger enn individet - de peker på mønstre og system som binder oss sammen og favner videre enn den som akkurat der og da er symptombærer og det som for øyeblikket er symptomet (Minuchin, Nichols, & Lee, 2010). Forandrer man mønstre endres medlemmene i systemet. Endret input gir endret output. Samtlige systemiske retninger støtter denne tankegangen. De vektlegger form fremfor innhold, men punkterer på ulike dialogiske områder som virkningsfulle (Øfsti, 2010). Tom Andersen var opptatt av at det ikke er noe som heter «riktig» terapi (Anderson & Jensen, 2008). Andersen, Anderson, Goolishian og Shotter var videre enige om at terapi er «bevegelse, sansning og intuisjon» og at terapien er et møte mellom mennesker snarere enn en evidensbasert forskningsgren (Øfsti, 2010, p. 109).

Idéen om systemisk tenking forutsetter anerkjennelse av endring og troen på endring. I den systemiske litteraturen skilles det mellom første- og andre-ordens endring (Øfsti, 2010). Første-ordens endring innebærer å endre egne tanker og selvforståelse. Slik endring kan for eksempel komme av økt fagkunnskap. Andre-ordens endring må til når første-ordens endring kommer til kort. Da må selve forståelsesrammen utvides (Jensen, 2011). Mine informanter i dette arbeidet var opptatt av å tilføre endring med det mål for øye å hjelpe klienten med å eksternalisere problemet som hadde gjort seg gjeldende i livet og erklærte seg som systemiske i sin arbeidsform.

2.3 Språkssystemer og dialogisk praksis

Systemteorien introduserer relasjonsaspektet og dermed også kommunikasjonsteori. Menneskelig adferd sees i lys av en sirkulær forståelse av kommunikasjon, språk, relasjon og kontekst. Kunnskap om kommunikasjonsteori er sentralt for å kunne forstå systemisk det samspillet som foregår i familier og sosiale systemer (Anderson, 2003; Jensen, 2009). En sosialkonstruksjonistisk grunntanke er at mening og forståelse er sentralt for menneskers aktiviteter, og at et felles språk gir helt andre sosiale opplevelser enn om man har ulike språk (Lock & Strong, 2014, p. 31). I et sosialkonstruksjonistisk, postmoderne perspektiv er språk mer enn bare ord og benevnelser brukt for å beskrive allerede eksisterende fenomener

(Johnsen & Torsteinsson, 2012, p. 151). Det er en dialogisk praksis som definerer mening og virkelighet. En språkssystemisk praksis understøttes av en filosofisk holdning, der man sammen med klienten vandrer rundt et problem og samtaler om problemet ut fra ulike vinkler (Anderson, 2003). Gjennom dialogen skapes en samarbeidsrelasjon der det kan holdes samtaler klienten ikke klarer å ha med andre og via innspill hentet fra samtalen kan terapeuten legge til rette for at noe nytt kan bli sagt og hørt. En slik holdning til endring støttes av den systemiske tanken om at mennesket endres kontinuerlig avhengig av hvordan vi forstår kontekst, og at språket da må endres parallelt for å speile denne endringen. Språket i seg selv skaper en virkelighet heller enn å være noe vi bruker, i erkjennelse av at virkeligheten er konstruert og delvis skapt gjennom måten den omtales på. Endres narrativet endres også menneskene (Gergen, 2005). Anderson og Goolishian er kjent som utviklerne av den språkssystemiske retningen (Anderson & Goolishian, 1988). De vektla språkets kraft både for individet og systemet og var opptatt av at problemet kan være å finne i selve språket (Anderson, 2003). Shotter påpekte at gjennom terapi får man tilgang til et annet språk, et språk som hjelper oss med å gjøre opp det interne regnskapet både med og om oss selv (Shotter, 1994).

Flere av informantene i min studie bruker metaforer i sitt arbeid, særlig i situasjoner der de ønsker å kommunisere med klientene på en måte som appellerer til et annet sanseapparat enn det rent kognitive. Minuchin sier om metaforer at en velvalgt metafor kan skjære igjennom en families høflige fiksjoner (Minuchin et al., 2010, p. 17). Den narrative retningen innen terapi bruker for eksempel metaforer flittigere enn den kognitive. Bruner hevder at det finnes to hovedmåter å nå frem til mennesker på og derigjennom påvirke deres handlingsmønster og forståelse; via forklaring og argumentasjon eller gjennom bruk av metaforer og analogier (Bruner, 1986).

Metaforer kan være substitutt for helt bokstavelig tale og skrift, et såkalt substitusjonssyn. De kan også være interaksjonalistiske, mer abstrakte, og utfordre det som allerede er kjent ved å tillegge utvidet mening til ord (Nyeng, 2006, p. 21). Felles for begge innfallsvinkler er allikevel at de i tillegg til å strekke den rent språklige beskrivelsen tilfører meningsinnhold til følelsene ordene skal uttrykke. Man kan tenke seg at bruk av metaforer forutsetter kjennskap til hva som vil berøre klienter og ikke minst hvorvidt det som berører terapeuten

selv har overføringsverdi for klienten. I drøftingsdelen vil jeg gå nærmere inn på temaet bruk av spiritualitet i terapi og der se nærmere på ett av hovedfunnene fra analysekapitlet.

2.4 Resonans

Resonans er et begrep med opprinnelse fra fysikken som beskriver forsterkning av svingninger og hvordan vibrerende systemer gjensidig påvirker hverandre. Familierapien bruker også begrepet, som en metafor. Per Jensen har beskrevet hvordan terapeutens egne verdier og personlige/private opplevelser skaper en kontekst for terapeutisk arbeid og vedlikehold av de terapeutiske relasjonene med klienter - et kart over relasjonell resonans (Jensen, 2008). Forbindelsen mellom egne opplevelser og resonans i terapeutisk praksis påvises i Jensens forskningsfunn der terapeutens personlige bakgrunn holdes opp mot hvordan de møter klienter i sine første samtaler. Terapeutene som deltok i undersøkelsen støtter også selv disse funnene av meningsfull sammenheng mellom egne liv og deres terapeutiske praksis (Jensen, 2008).

Resonans er et fenomen som skaper sammenheng, mening, sirkularitet og forståelse mellom klient og terapeut. Resonans beskrives av Jensen som et fenomen som tilføyer mening til sammenhengen terapeuten opplever mellom det klienten forteller og egne erfaringer (Jensen, 2008). I terapi understrekes viktigheten av en god allianse med klienten. Allianse kan forklares som «et mellommenneskelig samspill mellom klienten og terapeuten for å nå klientens mål» (Duncan, 2012, p. 37). En sterk allianse kan være vanskelig uten resonans, og begrepene allianse og resonans tangerer hverandre. Her står de faglige retningene mot hverandre; i ytterkantene ser vi idealer der terapeuten enten er et «blankt ark» eller svært generøs med å spille inn seg selv i terapien. I terapirommet som de fleste andre steder er maktforhold i spill. Ofte er det terapeuten som har mest makt, og det er viktig at terapeuten er klar over makten hun forvalter. Resonansen kan, brukt på en skjønnsom måte, gi en gjensidig verdifull opplevelse av å bli inkludert i et fellesskap og på den måten redusere ensomhetsfølelse. Det er også risiko knyttet til bruk av resonans. Terapeutens egne opplevelser kan forårsake dissonans og gi utfordringer for terapiløpet. Det kan eksempelvis oppstå en terapeutisk kolonialisering der terapeutens personlige liv kommer i veien og

skaper en ugunstig kontekst for terapien (Jensen, 2012). Dersom terapeuten ikke har bevissthet knyttet til hvordan eget liv kan påvirke den systemiske måten å utføre terapi på, oppstår en indirekte terapeutisk kolonialisering. Misbruker terapeuten sin makt og overfokuserer på temaer som gir resonans til eget liv oppstår en direkte terapeutisk kolonialisering. Skulle terapeuten i tillegg bruke sin makt og gå imot klientens uttrykte ønske skapes terapeutisk imperialisme. Samtlige ugunstige former for resonans innebærer at terapeutens verdier overføres i for stor grad og oppnår et overdrevent fokus i samtalen i forhold til det klientene faktisk ønsker å snakke om (Jensen, 2012). Terapeutens resonans overdøver klientens stemme. Dersom selve temaet i terapi i tillegg minner sterkt om en erfaring fra terapeutens eget liv er det risiko for at utfordrende gjensidig resonans oppstår. Per Jensens doktorgradsavhandling om resonans til eget liv tematiserer skillet mellom personlig og privat, og lanserer muligheten for å heller se begge aspekter som en del av det profesjonelle (Jensen, 2008).

Terapeutens egne følelser og tanker om hva det er som styrer den terapeutiske praksis kan være den beste ressursen for å klare å få øye på hva det er som foregår i et terapiforløp (Jensen, 2008, p. 159). Denne type resonans kan skape en trygg base for terapi og innby til at deltakerne i terapien slutter seg til temaet og dialogen (Jensen, 2012). Det er dog viktig å understreke at denne delingen skal ta liten plass i terapien og kun fungere som en ramme som forhåpentligvis kan inspirere til at terapien får ny giv som følge av den støttende resonansen (Jensen, 2012).

2.5 Ikke-vitende posisjon versus resonans til eget liv

Anderson og Goolishian introduserte begrepet «den ikke-vitende posisjon» på nittitallet som del av den språkssystemiske tradisjonen (Anderson, 2003). En ikke-vitende posisjon er en holdning til dialog, en idé om at det er i samtale problemer løses. Terapeuten informeres av klienten og anerkjenner klienten som ekspert på sitt eget liv. I anerkjennelse ligger det at terapeuten evner å akseptere, respektere og godta (Jensen & Ulleberg, 2015). Det er faglig enighet om at relasjonen mellom klient og terapeut har betydning for hvorvidt terapien

virker godt eller ikke (Duncan, 2012). Effekten av relasjonen mellom klient og terapeuten er kun oversteget av det klienten selv bringer inn i prosessen (Duncan, 2012, p. 36).

Kombinasjonen resonans og ikke-vitende posisjon kan virke paradoksal. Støtte for en kombinasjon finnes i Tom Andersen og Jaakko Seikkulas åpne dialoger (Anderson & Jensen, 2008). I disse dialogene er profesjonsutøvere og klienter likeverdige, og begge parter spiller inn i dialogen slik at summen av det som sies og høres blir større enn noe man som enkeltperson kan få til (Jensen, 2012, p. 257). Bateson sier om historiefortelling at historiene man forteller ikke nødvendigvis er ens egne, selv om de er fra egne erfaringer (Bateson & Bateson, 1987). Dersom terapeuten jobber med refleksjonene rundt eget liv og er bevisst på forbindelsen til klienters historie, kan denne innsikten til og med belønnes med «et kvantesprang i den kliniske utviklingen» (McGoldrick, 1982, p. 17). Mine informanter hadde mange betraktninger rundt resonans og grenseoppgangen mellom det personlige og det profesjonelle. Jeg vil drøfte temaet bruk av resonans til eget liv i terapeutisk praksis videre i drøftingskapitlet og belyse en annen hovedkategori fra funn beskrevet i analysearbeidet.

2.6 Diskursteori

Den diskursive tilnærmingen anerkjenner at menneskers ontologi (hvordan vi ser ting) og epistemologi (hvordan vi forstår det vi ser) er ulik, «en bestemt måte å snakke om og forstå verden på» (Jørgensen & Phillips, 1999). Et diskursivt perspektiv anerkjenner betydningen av vår kontekst for hvordan vi ser på oss selv og våre omgivelser (Davies & Harré, 1990).

Den diskursive tilnærmingen anerkjenner at menneskers ontologi og epistemologi er ulik. Det handler om måten vi forstår verden på. Et diskursivt aspekt anerkjenner betydningen av vår kontekst for hvordan vi ser på oss selv og våre omgivelser (Davies & Harré, 1990). Diskurs kan beskrives som en bestemt måte å snakke om og forstå verden på (Øfsti, 2010).

Diskurser brukes som et verktøy for å forstå og påvirke hverandre, og innen lingvistisk diskursteori tilførte Labov og de Saussure sosiolingvistiske måter å analysere språk på der de påviste språklige forskjeller også der det snakkes samme språk (Lock & Strong, 2014, pp. 345-347). Mine informanter har jobbet mye med temaet parrelasjon. Det har derfor vært særlig interessant å se nærmere på diskursteori ut fra forståelsen av kontekst knyttet til

samliv. Om man gransker hva de gjeldende diskurser for samliv er i Norge, i verden, i nåtid og fortid, vil man raskt komme frem til at mennesker er sterkt påvirket av våre omgivelser når idealer for samliv skal beskrives. De til enhver tid gjeldende diskurser rammer inn hva det er tillatt å si og hvor grensen går for hva som kan være anerkjent måte å leve sammen på (Øfsti, 2010). I lys av kunnskap om diskurser for samliv kan man for eksempel se nærmere på utroskap for å analysere forventninger knyttet til samliv.

Utroskap har eksistert like lenge som konseptet parforhold, og likeledes tabuene knyttet til utroskap. Vår kristne kulturarv fordømmer utroskap i Bibelen, likevel er utroskap utbredt. Mange vil hevde at forhold i vår tid har som overordnet hensikt å realisere individet. For bare kort tid siden var forholdets hovedformål å danne en formell ramme rundt familien, formuesfordeling, arv, opprettholde forutsigbare samfunnsstrukturer og ikke minst fastslå farskap etter *pater est*-prinsippet. Romantikk var noe som foregikk utenfor ekteskapet. I vår samtid er forhold et romantisk anliggende. Partneren blir bærer av alle våre håp om realisering – følelsesmessig, seksuelt, romantisk, som medforelder. Forholdet skal tilføre oss verdi på et svært stort spektrum av livsområder og blir derfor bærer av en nærmest umenneskelig bølge av forventninger der blant annet Hollywood er premissgiver. De romantiske forestillingene og forventningene setter standarder for det ekteføyte, gir mening i det som kan oppfattes som en avsjelet verden (Nyeng, 2006, p. 301). Diskursene både former og styrer oss mer enn vi både liker og er klar over. I tillegg til at diskurser påvirker vårt blikk på parrelasjoner, var flere av informantene opptatt av diskurser som et middel for å inspirere klientene til å opponere mot maktstrukturer i samfunnet og ikke minst eksternalisere problemet og understreke at det ikke er klienten som i seg selv er problemet, men ytre maktstrukturer som definerer hva som til enhver tid er et problem og ikke. Foucault påpeker at makt ikke kun er undertrykkende, men også en kraft som produserer vår sosiale verden, hvordan vi ser på denne og ikke minst måten verden omtales på (Jørgensen & Phillips, 1999). Dette medfører ifølge Foucault at sannheten også er produsert og skapt innenfor de gjeldende diskursive rammer, og at det dermed ikke lar seg gjøre å definere sannhet med en posisjon utenfor den rådende diskursen (Jørgensen & Phillips, 1999, p. 23).

Schaanning beskriver det som at makten opprettholdes så lenge diskursen praktiseres, og for å få øye på hvordan makten utspiller seg må man se på den historiske epokens

beveggrunner for å handle slik den gjorde (Schaanning, 1997). Slike beveggrunner kan for eksempel være politiske retninger, krig og andre sosioøkonomiske forhold. Når en maktfordeling er etablert i et samfunn og tilpasset den rådende diskurs vokser det frem såkalte dominerende metafortellinger for å legitimere og rettferdiggjøre den rådende maktfordelingen og tilhørende praksis. I tillegg etableres det institusjoner som skal disiplinere borgerne slik at de lyster diskurser og maktstrukturer (Hårtveit & Jensen, 2004, p. 68). Informantene som var opptatte av diskurser ville gjerne tilby sine klienter et diskursivt blikk på samfunnet og derigjennom presentere et alternativt blikk på hvor årsakene til problemene kunne oppstå, at problemene var strukturelle heller enn følge av internaliserte feil og mangler hos klientene selv. Tematikken rundt makt tok plass som den fjerde største kategorien i mitt datamateriale og beskrives sammen med de øvrige kategoriene nærmere i analysedelen.

3 Metode og design

3.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg presentere forskningsmetoden jeg har brukt i studien samt bakgrunn for valget. Videre vil jeg fortsette med en presentasjon av teorigrunnlaget til GT, metodens epistemologiske opprinnelse, vitenskapelige ståsted og kort om historikken. Deretter redegjør jeg for hvordan jeg har anvendt GT gjennom de ulike stegene i forskningsarbeidet, samt styrker og svakheter ved metoden. Jeg vil også beskrive noen av de etiske refleksjonene jeg har gjort rundt de valgene jeg har foretatt i arbeidet med oppgaven. Kritiske vurderinger av arbeidet vil også bli gjort underveis der jeg har opplevd behov for refleksjon rundt mitt arbeid med forskningsmetoden.

3.2 Valg av kvalitativ metode

En viktig målsetning for en mastergradsoppgave i familierapi og systemisk praksis er å opparbeide seg gode ferdigheter innen kvalitativ forskningsmetode. Det har tradisjonelt vært slik at de kvalitative metodene anses som best egnet for å forske på temaer innen, blant annet, det familierapeutiske feltet. Felles for de kvalitative metodene er at de skal guide leseren gjennom tankegangen og resonnementer, med fokus på å belyse problemstilling og forskningsspørsmål (Thagaard, 2013). For å frembringe ny kunnskap må man spørre seg hvilke data som trengs for å belyse problemstillingen og analysere hvilke spørsmål problemstillingen faktisk reiser (Dalland, 2007). Jeg har i min studie innhentet informasjon fra familierapeuter omkring temaet resonans til eget liv, og søkt dybdeforståelse med et egnet forskningsdesign. Forskningsdesign som skal besvare problemstilling og forskningsspørsmål beskrives som prosessen som forbinder forskningsspørsmål, empiriske data og forskningskonklusjoner (Blaikie, 2009, p. 39).

GT er en forskningsmetode tilpasset analyse av kvalitative data, deriblant samfunnsvitenskapelige forskningsprosjekter. Karakteristisk for en kvalitativ forskningsmetode er ønsket om å få en rikholdig datafangst som søker dybdekunnskap

(Kvale & Brinkmann, 2011). I kvalitativ forskning på det familieterapeutiske fagfeltet vil forskeren være opptatt av terapeutiske prosesser mellom personer (Hårtveit & Jensen, 2004). En kvalitativ forskningsmetode bygger på et hermeneutisk og fenomenologisk forskningsperspektiv på menneskets erfaringsverden i søken etter den dypere meningen i menneskers ytringer. Forskeren får dermed mulighet til å synliggjøre flertydige og motstridende perspektiver (Kvale & Brinkmann, 2015). En kvalitativ studie vil søke både det unike og det kontekstuelle ved den enkeltes erfaringer og handlinger (Thagaard, 2013). Kvalitative undersøkelser vektlegger å søke etter hvordan meninger utfolder seg i relasjoner, og tilbyr et alternativ til den tradisjonelle naturvitenskapelige forskningstradisjonen der kvantitative forskningsmetoder har vært rådende.

Oppgavens tema omhandler i stor grad enkeltmenneskers perspektiver, og er derfor godt egnet til å undersøkes med en kvalitativ forskningsmetode (Tjora, 2012). Samtidig oppleves forbindelsen mellom eget liv og profesjonell praksis som intrikat og utfordrende å identifisere. Jeg ønsket derfor å benytte en metode som kunne hjelpe meg med å bevare stringens og struktur samtidig som den ga rom for refleksjon og analytisk frihet i tolkningen av funn. GT er en metode som søker empiriske data som i sin tur danner grunnlaget for utvikling av teori og hypoteser. Selv om jeg i all hovedsak har lent meg til GT, har jeg valgt å tilføre kvantitative elementer i form av statistikk og tekstanalyse. På den måten har deler av analysen blitt gjort med en såkalt Mixed Method, der kvantitative og kvalitative grep kombineres. Jeg vil beskrive disse grepene og Mixed Methods nærmere i analysekapitlet.

GT kalles induktiv fordi nye teoretiske perspektiver utvikles basert på det forskeren akkumulerer gjennom innsamling av empiriske data (Thagaard, 2013). Datainnsamling og analyse foregår som parallelle prosesser, og informanter velges ut i forskningsprosessens løp. I tillegg tilpasser forskeren intervjuguidene etter hvert intervju avhengig av hva som mangler av informasjon for å gi dekning for forskningsspørsmålene i studien (Charmaz, 2014). GT gir dermed forskeren mulighet til å forfølge temaer som blir betydningsfulle underveis i forskningsarbeidet. Det kan gi utfordringer med tanke på den begrensningen som foreligger med hensyn til et begrenset tidsperspektiv, men også muligheter for å få øye på nye temaer som trer frem og blir betydningsfulle.

GT tillater en dynamisk prosess mellom meg som forsker og materialet som arbeides frem. På den måten ivaretas den sosialkonstruksjonistiske rammeforståelsen om at både forskeren og empirien er en del av et system der begge parter er aktive i å skape en felles forståelse av tematikken som analyseres i oppgaven. Katy Charmaz, en toneangivende forsker innen GT, beskriver GT som en måte å konstruere et portrett av virkeligheten på (Charmaz, 2014). For en problemstilling som skal granske sammenhenger mellom terapeutens eget liv og profesjonell praksis ble det attraktivt å bruke en metode som ifølge forsker og terapeut Per Jensen på en god måte kan belyse samspill og sammenhenger og forståelse av samspill (Jensen, 2008). Det er gjort begrenset med forskning på sammenhenger mellom terapeutens eget liv og yrkesutøvelse (Bernhard, 2020; Jensen, 2008). GT er spesielt godt egnet til å forske på temaer der det foreligger lite forskning og det er behov for å utvide forståelsesrammen for fenomenet. På bakgrunn av ovennevnte falt valget på en metode inspirert av GT slik den er presentert av Katy Charmaz som den best egnede metoden for mitt forskningsarbeid.

3.3 En presentasjon av GT

3.3.1 Teorigrunnlag

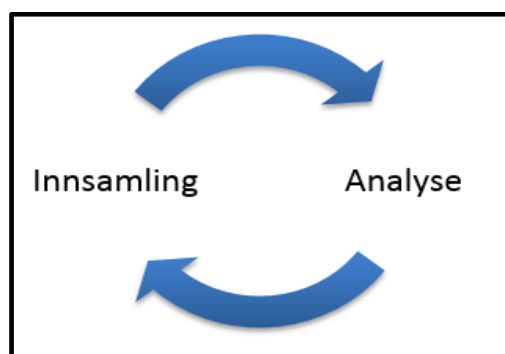
GT ble utviklet på sekstitallet av sosiologene Glaser og Strauss og presentert i publikasjonen «The Discovery of Grounded Theory» fra 1967 (Glaser & Strauss, 1967). GT ble utviklet som et tilsvar på kritikken kvalitativ forskning fikk fra den kvantitative forskningstradisjonen som hevdet at den kvalitative metoden var for lite vitenskapelig og objektiv. Glaser og Strauss ønsket derfor å utvikle en metode som var positivistisk fundert, men som allikevel beholdt et fortolkende element (Glaser & Strauss, 1967). Et kjennetegn samt det nyskapende med GT er at metoden stiller seg kritisk til betydningen av at forskeren er uttømmende informert om fagteori og tidligere forskning. Tvert imot hevder Glaser og Strauss at det er mulig å drive kvalitativ forskning med sikte på å utvikle teori, og at dette ikke kun er forbeholdt kvantitativ forskningsmetode. Utbredt forkunnskap kan virke mot sin hensikt og fargelegge hva

forskeren både leter etter og finner, heller enn at funnene i seg selv får maksimal betydning (Glaser & Strauss, 1967).

Forskeren skal ha et åpent sinn, og verken problemstilling eller forskningsspørsmål skal være for spesifikke eller avgrensede. GT legger til grunn at forskere starter med «blanke ark», og utfordret dermed den tradisjonelle deduktive forskningen som er begrenset til at en hypotese testes gjennom en empirisk studie (Bryant & Charmaz, 2007). I stedet trer hypoteser frem etter hvert som forskningsarbeidet skrider frem. GT er beskrevet som en tilnærming til analyse av kvalitative data for derigjennom å generere teori på en slik måte at data og teori gis sammenheng (Barbour, 2008). Teori skapes induktivt gjennom innsamling av kvalitative data sammen med forskerens tolkning av dataene (Patton, 2002).

Karakteristisk for GT er at datainnsamling og analyse foregår parallelt og dermed skaper parallelle prosesser i forskningsarbeidet. Med en slik fremgangsmåte blir det mulig å oppdage data på nye måter, og på et tidlig stadium i prosessen utforske idéer om de data som samles inn (Charmaz, 2014). Forskeren analyserer funn for deretter å bestemme hvor datamaterialet er mangelfullt og trenger utvidelse for å kunne besvare forskningsspørsmålene. Dermed ledes forskeren av empirien i retning av teoriutvikling ved hjelp av induksjon heller enn å teste ut en hypotese mot empiri (Malterud, 2011). Forskeren undersøker hvordan virkeligheten ser ut på et felt som ikke er så kjent fra før (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, p. 182). Dette er illustrert i Figur 1.

Figur 1: Innsamling og analyse som kontinuerlig og sirkulær prosess i GT.

GT tilbyr systematiske og induktive retningslinjer for å innhente, syntetisere, analysere og konseptualisere data. Forskeren starter med et tema eller et generelt forskningsspørsmål som man ønsker å utforske videre med metoden. Forskeren finner innledningsvis én

informant som beskriver erfaringer med fenomenet som skal undersøkes, og forskeren transkriberer, koder og systematiserer informasjonen. Deretter sammenlignes utsagn, og forskeren kan starte arbeidet med å analysere og lage konseptuelle kategorier som beskriver det man observerer. Samtidig innhenter forskeren utfyllende informasjon som beriker disse kategoriene. Den nye informasjonen sammenlignes med data man allerede har. Kategorier slås sammen og splittes etter hvert som ny informasjon danner et bedre bilde av fenomenet som studeres.

Kategoriene blir underveis mer abstrakte og fylldige, forskeren innhenter varierte data frem til metning, til det punktet at beskrivelsen av fenomenet er uttømmende i materialet. En teoretisk metning er oppnådd når nye data ikke skaffer ny forståelse av det studerte området (Hjälmhult, Giske, & Stainovic, 2014). Slik metning har likhetstrekk med en geometrisk asymptote, en graf som beveger seg mot en linje og utpeker et klart resultat uten noen gang å treffe selve linjen (Matematikk.net, 2020). Fra økonomien finnes en parallell i Pareto-prinsippet, som indikerer at 80% av effekten kan påvises gjennom å analysere kun 20% av opphavet til effekten (Wikipedia, 2020). Et tilstrekkelig metningsnivå i kategorier og måten de henger sammen med hverandre vil peke ut en teori som skal forklare ulike aspekter ved fenomenet som analyseres. En «grounded theory» kan beskrives som et sett av konseptuelle hypoteser integrert gjennom teoretiske koder som trer frem som et resultat av løpende sammenligning (Glaser, 2010, p. 170). GT har siden slutten av åttitallet vunnet terreng, og har i mange forskningsdisipliner etablert seg som den dominerende kvalitative forskningsmetoden (Bryant & Charmaz, 2007).

3.3.2 Konstruktivistisk GT

Glaser og Strauss, som representanter for den opprinnelige GT, hevdet på sekstitallet at det som forsker var mulig å innta en objektiv posisjon i innsamling og bearbeiding av data (Glaser & Strauss, 1967). Glaser og Strauss brøt senere med hverandre og fant nye samarbeidspartnere. Glaser beholdt den positivistiske og post-positivistiske grunntanken, og noe senere kom Strauss og Corbin med ny paradigmatisk retning som åpner for at analysen

inneholder flere aspekter fra det fortolkende paradigmet (Mills, Bonner, & Francis, 2006). Deres konstruktivistiske overbygning kan så vidt anes ved at de henviser til at data peker tilbake til relasjoner (Corbin & Strauss, 2015). Allikevel anses deres fortolkning som mer rigid og lineær til kvalitative data enn Glasers (Hjälmhult et al., 2014). Senere representanter for GT som Katy Charmaz (Charmaz, 2014), fremmer at forskeren vil tilføre en subjektiv fortolkning av materialet, et enda tydeligere paradigmatisk standpunkt. Ikke bare tilføyes analysen et konstruktivistisk element, kategoriene som konstrueres påvirkes også av relasjonen som oppstår mellom informant og forsker (Charmaz, 2014). Det er derfor viktig at forskeren forholder seg åpen til feltet som undersøkes. Forskeren skal ikke være uten teoretisk forkunnskap, men på et tidlig stadium i forskningsprosessen evne å ta stilling til hva som er relevant eller ikke. På denne måten kommer forskerens teoretiske kunnskap til anvendelse i form av kvalifiserte avgjørelser med hensyn til veivalg. Samtidig anerkjenner Charmaz at det i analyseprosessen tas hensyn til kontekstuelle perspektiver. Forskeren har rolle som både deltaker og samskaper i forskningsarbeidet. Dette aspektet tilfører GT et konstruktivistisk element, og hun kaller derfor en slik variant av GT for konstruktivistisk GT (Charmaz, 2014, p. 17). Forskerens selvrefleksjoner gjennom for eksempel memoskriving tilfører et viktig element i GT. Gjennom slik selvrefleksjon kommer forskerens egne perspektiver og betraktninger til syne i analysen av empirien (Jensen, 2008). Den konstruktivistiske GT er induktiv, sammenlignende, fremvoksende og åpen i sin tilnærming (Charmaz, 2014).

Jeg har støttet meg til den konstruktivistiske GT i forskningsarbeidet og brukt Charmaz' tilnærming som utgangspunkt for mine analyser. Årsaken er at tilnærmingen etter metoden tilbyr steg som er fleksible og systematiske uten standardiserte krav til prosessen (Charmaz, 2011). Forskningsprosessen etter metoden er samtidig strukturert; de parallelle prosessene med datainnsamling og analyse der forskeren beveger seg mellom data sikrer abstraksjonsnivå på datamaterialet. Ut fra data som fremkommer av analyse trer forskningskoder frem. Underveis i prosessen skriver forskeren memoer som skal sikre forbindelse mellom koder, kategorier og analyse. Memoer er en svært sentral del av forskningsmetoden, som det elementet som forbinder data med endelig forskningsresultat, og ikke minst bidrar memo-skriving til at forskeren løpende utvikler koder og kategorier

allerede tidlig i forskningsprosessen (Charmaz, 2014). Jeg vil redegjøre for memo-skrijving nærmere i eget avsnitt, da det er en sentral del av metodens arbeidsprosesser.

Teoriunderbygning, «theoretical sampling», gjøres gjennom den kontinuerlige innhenting av tilstrekkelig data for å gjennomføre forskningsprosessen frem til metningspunktet. På dette punktet har forskeren samlet og analysert nok data til å kunne komme frem til et resultat og en gyldig teori (Charmaz, 2006; Glaser & Strauss, 1967).

Jeg anser konstruktivistisk GT som egnet for å belyse min problemstilling og mine forskningsspørsmål nettopp fordi den tillater en både lineær og sirkulær arbeidsprosess, jeg har kunnet gå tilbake der jeg har hatt behov for ny forståelse, for eksempel ved å stille informanter oppfølgings spørsmål. Datainnsamling og analyse foregår parallelt. GT beskrives slik av William West, forsker og psykoterapeut:

It is a research tool that can be used creatively, especially by those willing to espouse the notion that the role of the qualitative researcher involves becoming a bricoleur, resourcefully weaving together whatever tools and methods might be necessary in order to achieve an insightful and comprehensive understanding of the topic being investigated. (West, 2001, p. 3)

Forskeren går stegvis frem og velger ut formålstjenlige fremgangsmetoder for å frembringe ny innsikt. Forskeren tillates dermed å fritt utforske fenomenet som analyseres gjennom å utfordre etablerte forståelser (Charmaz, 2008; Tweed & Charmaz, 2012). Charmaz hevder at metoden kan anvendes både på kvalitative og kvantitative data, selv om den brukes mest innen kvalitativ forskning (Charmaz, 2014). Charmaz hevder i tillegg at en klar fordel med en kvalitativ metode, og da særlig GT, er at den i motsetning til en kvantitativ metode tillater at vi kan legge til nye brikker i puslespillet underveis mens data samles, helt frem til analysen nærmer seg slutten. Denne fleksibiliteten tillater at forskeren forfølger ledetråder som oppstår etter hvert som forskningsarbeidet skrider frem (Charmaz, 2006, p. 25).

3.3.3 Epistemologi og ontologi: GTs vitenskapelige plassering

Ontologi er studiet av hva som grunnleggende sett finnes – det er læren om det «værende som værende» etter Aristoteles' klassiske definisjon. Kvalitative forskningsmetoder, inkludert GT, har som formål å belyse hvordan mening skapes av mennesket ut fra den situasjonen mennesket befinner seg i, med utgangspunkt i deres livsverden og erfaringsgrunnlag. Underforstått at meningen og virkeligheten derfor er i kontinuerlig endring (Postholm, 2010). GT har sitt opphav hos sosiologene Glaser og Strauss på sekstitallet. De tok til orde for en alternativ måte å forske på som ikke var i tråd med den rådende modernistiske, reduksjonistiske og positivistiske diskursen som støttet den kvantitative forskningstradisjonen. Mennesket ble i denne diskursen ansett som et sett strukturer, derfor kunne gyldig teori kun forsvares ved logiske hypoteser og objektive funn. Slike bekreftende og generaliserbare funn ble beskrevet helt løsrevet fra konteksten de oppstod i (Thagaard, 2013). Ontologi er spesielt viktig i en diskusjon om GT, der Glaser og Strauss la vekt på objektive observasjoner, latente mønstre og deltakerperspektiv. Evolusjonsfilosofen Charles Sander Peirce tilførte et pragmatisk perspektiv til GTs ontologi ved å inkludere erkjennelsen av at teorier endres i samsvar med disse (Hjälmhult et al., 2014).

En forskers epistemologiske ståsted beskriver perspektivet på hvordan man ser for seg at kunnskap oppstår. I en sosialkonstruksjonistisk forståelsesramme er det en forutsetning at man tenker at kunnskap er sosialt konstruert. I en studie vil tilsvarende skje, virkeligheten skapes sammen av forsker og informant (Postholm, 2010). Vi kan si at vi tar utgangspunkt i begrepet «Circular Epistemology» (Jensen, 2007, p. 13). Denne epistemologien erkjenner at det foregår en sirkulær meningsutveksling mellom terapeut og klient som i sin tur preger relasjonen dem imellom. I denne oppgaven granskes utsagn fra terapeuter som har opprinnelse både i deres egne levde liv og deres yrkesliv, og det er vanskelig å identifisere opphavet til den meningsbærende ytringen. Det sosialkonstruksjonistiske perspektivet anerkjenner de sirkulære prosessene og de internaliserte diskursene som til enhver tid vil påvirke både hvordan vi ser på oss selv og hvilket språk vi bruker. Jeg støtter meg selv til det sosialkonstruksjonistiske perspektivet og opplever det som meningsfullt for å studere oppgavens problemstillinger og forskningsspørsmål.

I paradigmeskiftet mellom modernismen og postmodernismen oppstår en fornyet tro på kontekstuell sammenheng. Gregory Bateson vinner terreng med sin systemteori og til sammen påvirker disse nye retningene forskningen og utfordrer tankene på hva som er gyldig teori og forskning (Charmaz, 2014). Sosiale prosesser, nærhet mellom forsker og informant, kontekst, språkets betydning, fortolkning og kultur ble tillagt betydning og ble en del av det konstruktivistiske vitenskapssynet som tok form. Derigjennom fikk forskning, gjennom samtaler og intervjuer, en styrket posisjon i kraft av sin intersubjektivitet sammenlignet med det naturvitenskapelige ståstedet (Thagaard, 2013). I følge Charmaz traff Glaser og Strauss tidsånden med sin introduksjon av GT, siden de ble løftet frem av det gunstige klimaet for sosialkonstruksjonistiske innfallsvinkler (Charmaz, 2014).

Man kan ifølge Charmaz beholde den opprinnelige intensjonen og strategien bak GT siden denne i stor grad er overførbart på tvers av epistemologi og ontologi (Charmaz, 2014). Uansett hvilke betingelser forskere anvender strategiene ut ifra og hvordan de anvender dem henviser de til epistemologiske og ontologiske ståsteder (Mills et al., 2006). Mitt ontologiske og epistemologiske syn deler jeg med Charmaz og andre konstruktivisters; virkeligheten er subjektiv og situasjonsavhengig, og kunnskap er sosialt konstruert ved hjelp av relasjoner og erfaringer mennesker har til felles. Glaser og Strauss beskrev i 1967 i sin bok «The Discovery of Grounded Theory» at GTs annerledeshet bestod nettopp i det at teoriene vokser frem gjennom «grounded data» heller enn deduksjon av testbare hypoteser fra allerede eksisterende teorier (Charmaz, 2014). GT understøtter dermed kjernetenkningen i det sosialkonstruksjonistiske perspektivet ved å la kontekst – data – danne grunnlag for fortolkning av virkelighet og derigjennom frembringe ny kunnskap som skal være overførbart til andre sammenhenger.

3.3.4 Styrker og svakheter ved metoden

GT har vunnet terreng som analysemetode i forskningsstudier og har som nevnt innledningsvis blitt den dominerende forskningsmetoden for kvalitative studier (Bryant & Charmaz, 2007). Metoden representerer kvaliteter som skiller den fra øvrige kvalitative metoder. Blant de mest fremtredende er at hypotesen er empirisk forankret eller

«grounded», *a posteriori*, i stedet for å være *a priori* - forhåndsdefinert. Metoden muliggjør å studere sosiale fenomener på en måte som ikke er forhåndsdefinert av allerede eksisterende teorier og paradigmer (Engward, 2013). Metoden anses som spesielt egnet for å studere fenomener det foreligger lite forskning på (Milliken, 2010). Særlig dette har vært viktig for meg med tanke på at mine forskningsspørsmål ikke har vært blant de som har blitt gjenstand for utstrakt forskning, til tross for at det er kjent at relasjonen mellom klient og terapeut er vesentlig for hvorvidt terapi oppleves vellykket. Videre er metoden i nær kontakt med feltet den studerer gjennom hele prosessen. På den måten vinner metoden troverdighet ved å være tett forbundet med fenomenet, og ikke minst er metoden åpen for nye oppdagelser underveis.

Når det gjelder svakheter er metoden kritisert for å mangle struktur og å ta for lett på betydningen av et solid teoretisk grunnlag. Metoden genererer store mengder data som det kan være vanskelig å holde oversikt over og systematisere, og det finnes ingen standardregler for hvordan kategorier skal identifiseres. I tillegg kan metoden vurderes som mer avansert enn alternativene og dermed komplisere arbeidet for forskeren (Bryant & Charmaz, 2007). Min erfaring har vært at med god veiledning og godt tilfang av litteratur har metoden fungert godt og hensiktsmessig for mitt forskningsprosjekt, og ikke minst interessant og meningsfull å arbeide etter. Dog kan jeg godt forstå de kritiske innvendingene, men jeg har konkludert med at fordelene har vært vesentlig større enn ulempene.

3.4 Min anvendelse av GT

I arbeidet med forskningsprosessen har jeg i vesentlig grad valgt å ta utgangspunkt i Katy Charmaz sin bok «Constructing Grounded Theory». Boken har derfor dannet hovedgrunnlag for hvordan jeg har forstått og brukt metoden. I boken beskrives hennes måter å bruke GT på, i form av fremgangsmåter, tolkninger, handlingsrom, perspektiver og foreslåtte løsninger. Charmaz regnes som opphavskvinnen til den konstruktivistiske GT (Mills et al., 2006). Boken er hennes fortolkning av metoden. I tillegg har jeg anvendt elementer fra kvantitativ metode i analysedelen av arbeidet. En slik Mixed Method kombinerer

kvantitative og kvalitative tilnærminger for å gi bredde og dybde til forskningsarbeidet ved å anvende det beste fra begge verdener (Charmaz, 2014). Forskeren kan identifisere at en fremvoksende GT vil belyses bedre ved å bruke typisk kvantitative elementer i sorteringen av en større datamengde i forkant av en analyse, slik det viste seg å være i mitt tilfelle.

3.4.1 Datainnsamling

Vi har vært tre studenter i en gruppe som har skrevet om et felles overordnet tema, men med helt separate innfallsvinkler i form av problemstilling og forskningsspørsmål. To av oss har samarbeidet om datainnsamlingen. Fordi temaene er tilgrensende og vi på denne måten ville ha kapasitet til å få tilgang til, kode og analysere et større datamateriale samarbeidet vi om rekruttering av informanter, gjennomføring av intervjuer, transkribering og utvikling av intervjuguiden for hvert enkelt intervju. I tillegg kodet vi også noe av hverandres materiale, jeg vil komme nærmere tilbake til dette senere i kapitlet.

Intervjuguiden ble bearbeidet i forkant av hvert nye intervju for å sikre optimal datafangst. For å øke datamengden har vi intervjuet syv informanter. Etter hvert intervju har vi gjort en vurdering av hva vi mangler i det datagrunnlaget vi har for å bestemme hva slags karakteristika neste informant bør ha for å tilføre kunnskap som kan belyse problemstillingen.

Et karakteristisk trekk ved GT er at det underveis i datainnsamlingen kan velges retning for å utvikle dybdekunnskapen om de kategoriene som ser ut til å fremtre etter de allerede tilbakelagte intervjuene (Charmaz, 2014). Dette kalles «theoretical sampling». Metoden tillater at forskeren gjør en «theoretical sampling» først etter at det har utviklet seg tentative teoretiske kategorier eller sett av kategorier (Charmaz, 2014). Intensjonen med «theoretical sampling», teoriunderbygging, er å søke data for å gi fylldig innhold til de teoretiske kategoriene og på den måten sikre forskningen så fyldige data som mulig (Charmaz, 2014, p. 345). Jeg vil beskrive slik «theoretical sampling» nærmere i avsnittet om rekruttering og beskrivelse av informanter.

3.4.2 Semistrukturert intervju

Formålet med studien er å undersøke oppgavens forskningsspørsmål ved hjelp av kvalitativ forskningsmetode: *Hva mener familierapeuter karakteriserer en god terapeut? Hva deler de fra eget liv og hvordan?* Charmaz understreker betydningen av hvordan forskeren samler inn data, siden det igjen påvirker hvilke fenomener du får øye på:

Although methods are merely tools, they do have consequences....how you collect data affects *which* phenomenon you will see, *how*, *where* and *when* you will view them and what sense you will make of them. (Charmaz, 2014, p. 26)

Datainnsamling har foregått gjennom semistrukturerte, kvalitative intervjuer med terapeuter basert på en forhåndstilsendt intervjuguide. Et semistrukturert intervju skiller seg fra et strukturert intervju ved at det semistrukturerte tillater at informanten stilles få og åpne spørsmål uten fokus på å svare kort på mange og detaljerte spørsmål slik et strukturert intervju forutsetter. Et strukturert intervju og spørreskjema kan medføre at informantene kun besvarer spørsmålene i skjemaet og dermed ikke frembringer andre temaer eller historier som er relevante for dem (Strauss & Corbin, 1998, p. 204). Et kvalitativt, semistrukturert intervju regnes som en egnet metode for GT, da det gir forskeren et trygt utgangspunkt samtidig som det gis rom for å følge den retningen intervjuene tar underveis (Charmaz, 2014). Semistrukturerte intervjuer innebærer å stille åpne spørsmål om fenomenet, noe som gir muligheten til å få spontane og rike beskrivelser av fenomenet, slik informanten selv vil beskrive det (Kvale & Brinkmann, 2015).

3.4.3 Intervjuguide

Utarbeidelse av intervjuguiden består ikke bare av forberedelser til selve intervjuene. Siden intervjuguiden skal utvikles underveis i intervjuene er selve utviklingen av spørsmålene for hvert intervju en viktig del av selve forskningsprosessen i GT. Den løpende justeringen av spørsmål, refleksjon rundt disse og tilføyelser av nye spørsmål gjør forskeren bedre rustet til å stille formålstjenlige spørsmål selv om man avviker fra spørsmålene eller ikke engang bruker dem aktivt i intervjuet (Charmaz, 2014, p. 64). Spørsmålene skal bidra til å utforske

temaet, ikke til å forhøre informanten (Charmaz, 2011). Samtidig skal spørsmålene være tilpasset informantens bakgrunn og erfaringsgrunnlag, de spisses for å sørge for at intervjuet på best mulig måte kan berike datagrunnlaget og dermed bedre belyse problemstillingen i studien: «An interviewer`s questions and interviewing style outline the context, frame, and content of the study» (Charmaz, 2014, p. 63).

Et eksempel på en slik tilpasning av intervjuguiden er fra da informant 4 skulle intervjues. Denne informanten jobbet innenfor en religiøs kontekst, og spørsmålene måtte derfor sørge for å belyse dette spesielt for denne informanten slik at denne særegenheten best kunne bidra til å belyse min problemstilling og mine forskningsspørsmål. Dette er vist i Figur 2.

10. Har dere noen verdier som danner en rød tråd, noe som driver dere og inspirerer, og er meningsbærende for den jobben dere gjør?
11. Hvordan påvirker deres rammebetingelser i form av verdier terapien som utføres? Har du noen eksempler på historier?
12. Har dere noen løsningsstrategier eller måter å leve på som dere anbefaler til klienter?
13. Kan du nevne noen verdier som du anser som sanne eller viktige og hvordan kommer disse til syne i ditt arbeide?

Figur 2: Tilpasning av intervjuguide til informant 4.

3.4.4 Rekruttering og beskrivelse av informanter

Da vi skulle velge ut informanter som vi ønsket å invitere var det viktig å ha i tankene at GT holder variasjon hos informantene høyt for å sikre et bredt datagrunnlag i form av «theoretical sampling» og for å komme fram til tilstrekkelig metning – et bevisst utvalg der det ikke mangler påfyll av data for å berike det studerte området (Hjälmhult et al., 2014). Derfor avtalte vi innledningsvis kun den første informanten, som var tenkt som et testintervju. Da det senere viste seg at dette intervjuet inneholdt verdifull informasjon og ble vellykket metodemessig, ble intervjuet beholdt som ett av de syv intervjuene vi utførte totalt.

For vårt andre intervju snakket vi med en informant av motsatt kjønn, med svært ulik familiebakgrunn og et helt annet yrkesløp. Begge var relativt erfarne, men det var flest ulikheter. Det tredje intervjuet var også med en mann, men med en mer tradisjonell

familiesituasjon og bakgrunn. Den fjerde informanten representerte noe vi ville utforske videre, en terapeut som jobber med spiritualitet som viktig element i terapien, i hennes tilfelle innenfor en religiøs kontekst. Da det fjerde intervjuet var tilbakelagt oppdaget vi at ingen av informantene hadde nevnt noe om seksualitet. Dette førte til at de to neste informantene ble et ektepar der begge var familieterapeuter og sexologer. Helt til slutt snakket vi med en informant som helt uttalt var opptatt av den uklare grenseoppgangen mellom privat og profesjonell sfære og hvordan manglende personlig tilstedeværelse kan svekke kvaliteten på terapien. Enkelte av informantene har karakteristika som lett vil avsløre deres identitet i et lite fagmiljø. Jeg har derfor utelatt enkelte markører i tabellen for å ivareta deres anonymitet. Informantene er beskrevet i Figur 3.

Kjønn/alder/fagbakgrunn	Arbeidssted	Antall år som familieterapeut	Personlig bakgrunn
1. Kvinne, 53, familieterapeut	Veileder for familiehjem	20 år	<ul style="list-style-type: none"> • Tradisjonell opprinnelsesfamilie • Barn fra tidligere forhold og fosterbarn • Erfaring med alvorlig sykdom hos egne barn
2. Mann, 65, familieterapeut, musiker	Familieterapeut hos rådgivningstjeneste og delvis pensjonert	25 år	<ul style="list-style-type: none"> • Utradisjonell opprinnelsesfamilie • Barn fra flere kull • Bor i kollektiv
3. Mann, 49, familieterapeut	Familieterapeut hos rådgivningstjeneste og underviser	15 år	<ul style="list-style-type: none"> • Tradisjonell og religiøs opprinnelsesfamilie • Barndom i utlandet, bodd på internat • Lever i tradisjonell kjernefamilie
4. Kvinne, 59, familieterapeut	Familieterapeut i religiøst tiltak	25 år	<ul style="list-style-type: none"> • Tradisjonell opprinnelsesfamilie • Tradisjonell egen familie • Religion sentralt både privat og i yrkeslivet
5. Kvinne og mann (ektepar), 55 og 54 år, familieterapeuter og sexologer 6. (intervjuet sammen)	Sexologer i privat tiltak	20 år	<ul style="list-style-type: none"> • Utradisjonelle opprinnelsesfamilier • Utradisjonell egen familie
7. Familieterapeut og sexolog	Sexolog	30 år	<ul style="list-style-type: none"> • Tradisjonell opprinnelsesfamilie • Utradisjonell egen familie

Figur 3: Oversikt over informanter. Informant 5 og 6 ble intervjuet sammen.

De syv informantene som ble intervjuet ga etter min mening tilstrekkelig tilfang av breddeinformasjon til å oppnå tilfredsstillende metning. Etter Glaser og Strauss' beskrivelse inntreffer metning når det ikke tilkommer data som utvikler egenskapene ved kategoriene ytterligere, eller enklere forklart at det ikke vil endre noe å legge til data (Bryant & Charmaz, 2007). Materialet fra syv informanter viste seg dog å bli for omfattende for oppgavens omfang, og det ble åpenbart at noe måtte velges bort. Jeg valgte da å beholde representasjon i forhold til kjønn, alder og spesialisering. Det skal sies at alle informantene var godt voksne, og at det hadde vært ønskelig med én eller flere yngre informanter, men dette lot seg ikke praktisk gjennomføre på grunn av tilgjengelighet, tidspress og arbeidsbelastning. Til slutt endte jeg etter en helhetsvurdering med å beholde materiale fra fem av de syv intervjuene for videre analyse, og valgte bort materialet fra intervjuet med informantene 5 og 6.

3.4.5 Gjennomføring og transkribering av intervjuer

Intervjuene ble gjort på ulike steder, alt etter hva som passet informantene. Informantene hadde blitt bedt om å lese igjennom intervjuguiden som ble tilsendt en stund i forveien og gjerne tenke på om det var noe spesielt i intervjuguiden de ble opptatt av. I de fleste intervjuene ble guiden mest en ramme der vi hentet innspill til en samtale der informanten fikk snakke mest fritt om de temaene i guiden de fattet interesse for. Charmaz understreker viktigheten av å bli med informanten på deres valg av fokus, der informanten inviterer forskeren inn i sin kontekst med tilhørende fokus. For forskeren blir dette som å gå fra å sveipe over materialet raskt og med én linse, til deretter å fokusere på enkeltscener med en tilpasset linse (Charmaz, 2014).

Transkriberingen av intervjuene ble gjort som en så nøyaktig gjengivelse av opptaket som mulig. Jeg forsøkte å reflektere alle lyder og pauser underveis samt informantens dialektiske karakteristika, med tanke på at en av grunnsteinene i GT er at alt er data (Glaser, 2007). Transkriberingen ble gjort kort tid etter at intervjuet var gjennomført for å best mulig gjengi intervjuet og yte informantens bidrag rettferdighet. Jeg varierte mellom å utføre tradisjonell transkribering og å bruke et tale-til-tekst program. Tradisjonell metode innebar ekstra mye

tid til å bearbeide innholdet intervjuet, mens tale-til-tekst ga fordelen av å selv måtte gjenta høyt muntlig det informanten sa, noe jeg opplevde hadde en særegen effekt ved å nærmest spille rollen selv som informant og tre inn i informantens opplevelsesverden. Gjennom transkriberingsprosessen fikk jeg mange tanker om hvordan neste intervju kunne gjøres bedre i forhold til format: Hvilke spørsmål jeg kunne utelate og hva jeg burde spurt mer om. Ikke minst ble jeg oppmerksom på hvor jeg burde ha latt være å si noe overhodet.

Jeg ble svært oppmerksom på hvordan jeg virket mer engasjert i de temaene jeg selv er ekstra opptatt av. Det ga grunnlag for refleksjon i mine forskningsmemoer til nytte for oppgaven og ikke minst verdifulle refleksjoner for egen del. Transkripsjon kan ses på som en økning av abstraksjonsnivå heller enn ren speiling av tale til tekst (Kvale & Brinkmann, 2015). I tillegg gir både gjennomlytting og nedskrivning dybdeinnsyn i hvordan informantene formidler seg ut over ordene som blir sagt, andre dimensjoner kommer til slik som stemmeleie, pauser og punktueringer. Disse dimensjonene holdes som viktige å ivareta for GT. Å studere data grundig høyner forskerens innsikt i nyanser som språket formidler (Charmaz, 2014). Slike fyldige beskrivelser er nettopp det som etter metoden tillater forskeren å utlede «grounded theories» i analyseprosessen.

3.4.6 Koding

Ett av særtrekkene ved GT er at datadrevet dekonstruksjon og analyse av disse dataene medfører at forskningskoder trer frem og danner grunnlag for hypoteser, «grounded theories» (Charmaz, 2014). Jeg valgte å legge alle intervjuene inn i en tabell i Word med tre kolonner. Selve intervjuet ble limt inn i midtkolonnen, venstre og høyre kolonne stod tomme til bruk for koding. Et eksempel på dette er vist i Figur 4.

Koding foregår etter GT gjennom noen hovedtrinn:

1. **Åpen/innledende koding.** Denne kodingen gjøres i venstre kolonne og kan gjøres enten ord for ord, linje for linje eller avsnitt for avsnitt. Jeg valgte sistnevnte fordi det var mest hensiktsmessig for å gi mening til et så stort datamateriale. I første kodefase skal forskeren holde seg tett på teksten, kode raskt og være kortfattet og presis.

Forskeren kan også søke å ivareta informantens *in vivo codes*, språklig billedbruk, for å belyse meningsinnhold på best mulig vis (Charmaz, 2014, p. 190). *In vivo codes* kalles også *social constructs*, og bruken av disse støtter opp om metodens konstruksjonistiske preg.

2. **Fokusert/selektiv koding.** I denne fasen heves abstraksjonsnivået og koden skal være kortfattet. Kodingen foregår i høyre kolonne. Jeg har valgt å kode med kun ett ord i denne fasen for å få et bedre teoretisk overblikk over det omfattende datamaterialet de syv intervjuene utgjorde. I denne fasen kan forskeren også gjøre en «aksial koding», en egen analyse rundt enkeltstående koder som utmerker seg og som kan bli til kjerne kategorier i den teorien studien munner ut i (Bryant & Charmaz, 2007).
3. **Teoretisk koding.** Denne fasen belyser hvordan de teoriene som fremkom i fase to forholder seg til hverandre og hvordan det på bakgrunn av dette kan utvikles en hypotese eller teori (Hjälmhult et al., 2014).

Å kode det første intervjuet var utfordrende. Både fordi jeg var uerfaren og fordi jeg strevde med å få tak på formatet. Selve transkripsjonen ble som nevnt satt inn i en tredelt tabell. Det viste seg å være problematisk å nummerere enkeltlinjer inne i en tabell. Jeg fikk derfor bistand av en datakyndig som laget et program som kunne gi et format som tillot at de tre kolonnene kunne bearbeides separat samtidig som nummereringen i midtkolonnen ble beholdt. Programmet er dokumentert i vedlegg 6 og resultatet vises i Figur 4.

Gjenkjennelse skaper følelse av normalitet	(687) E: Hva tror du ligger av verdi i det å kjenne (688) seg igjen? Hva får man av det tenker du? (689) I4: at jeg er normal for eksempel, det er flere enn (690) meg som som tenker sånn...eller kjenner sånn	Resonans
--	---	----------

Figur 4: Formatering og koding av transkripsjon.

Forskeren kan selv styrke bekreftbarheten ved å være selvkritisk og transparent på mulige feilkilder (Johannessen et al., 2016). I vår gruppe på tre personer som skulle forske på resonans delte vi noe av datamaterialet vi kodet mellom oss og fikk andre i gruppen til å kode for så å sammenligne hverandres koding. I noen sekvenser var det avvik som fikk meg

til å revidere min egen koding, og jeg gjorde derfor deler av kodingen på nytt. Andre ganger gjorde jeg det ikke. En slik utveksling av kodet materiale hadde til hensikt å ivareta transparens, men også heve forskningsarbeidets reliabilitet, validitet, overførbarhet og bekreftbarhet generelt, alle sentrale forskningsmessige verdier.

3.4.7 Memoskriving

Å skrive memoer er en sentral arbeidsoppgave i GT, og en viktig del av læringsprosessen. Charmaz kaller forskerens memoer for et avgjørende bindeledd mellom datainnsamling og ferdige forskningsarbeider (Charmaz, 2014). Memoene skal gi grunnlag for forskningsmessige refleksjoner underveis, der forskeren stimuleres til å evaluere sine tanker om datamaterialet og koder fritt hele veien gjennom forskningsprosessen og derigjennom hjelpes til å heve datamaterialet opp til nødvendig abstraksjonsnivå (Charmaz, 2014, p. 343). Jeg har i min forskningsprosess lagret memoer tre steder; i et notat på mobiltelefon, i en fysisk notatbok og i et samlet digitalt notat på datamaskin. På datamaskinen har jeg samlet alle memoene og laget en memo-bank der jeg har forsøkt å sammenligne tidlige memoer med senere versjoner. På den måten har jeg søkt å oppfylle en av hovedintensjonene med memo-skriving; å unngå å bli forutinntatt i egne data samt beholde en tankemessig fleksibilitet prosessen igjennom (Charmaz, 2014). Et eksempel på et memo tidlig i prosessen er vist i Figur 5.

Spm til intervjuguide 3
Er grenseoppgangen mlm personlig/profesjonell et tema i din fagkrets?
Hvordan snakkes det i tilfelle om temaet?
Kan du komme på et eksempel?
—> **paradigmeskifte**

Figur 5: Memo 10.08.19 om utvikling av intervjuguide.

Noe senere i prosessen ble memoene preget av hvor jeg befant meg og hva jeg dermed fikk tanker om. Dette er vist i Figur 6.

Hva med å intervju en informant to ganger?
Kryssjekke informanter for eksempel med hensyn til tro?
Hva sier teorien om åndelighet/spiritualitet i terapi?

Figur 6: Memo 03.11.19 om mulige fremgangsmåter og teori.

Memo-skriving har bidratt fra detaljnivå som konkrete «huskelapper» for hva jeg må gjøre og endre helt konkret og praktisk, til å lete frem teori jeg har manglet og gi retning til hvor jeg bør gå videre i forskningsarbeidet. Kanskje aller viktigst har de dannet et slags oppslagsverk der jeg kan finne tilbake til tanker jeg har hatt når jeg har følt at jeg har mistet den røde tråden.

3.4.8 Forskningsetikk

Det er vesentlig å påpeke at all forskning skal følge forskningsetiske regler som beskrevet i for eksempel Forskningsetikkloven, uansett metodevalg (Lovdata, 2017). I tillegg til å følge forskningsetiske regler søkte jeg om godkjenning av forskningsprosjektet hos Norsk senter for forskningsdata (NSD) i begynnelsen av juni 2019. Etter noen justeringer på søknaden og dialog med NSD fikk jeg prosjektet godkjent i slutten av samme måned. Deretter ble det sendt invitasjon til den første informanten. Vedlagt fulgte den godkjente intervjuguiden og samtykkeerklæringen. Når intervjuene har funnet sted har både samtykkeerklæring og intervjuguide blitt gjennomgått med informanten, og det har blitt understreket at det er full anledning til å trekke seg når som helst underveis i prosessen.

Informantene ble også oppfordret til å komme med tilleggsopplysninger i etterkant av intervjuene dersom de kom på noe som ble utelatt. Denne adgangen er ønskelig både for å sikre et forskningsetisk perspektiv slik at informantene følte seg helhetlig ivaretatt, i tillegg til at vi på den måten også fikk tilgang til ny informasjon der informanten hadde noe å tilføye. Ved noen anledninger hadde jeg oppfølgings spørsmål til informantene på temaer jeg kom på i etterkant av intervjuet, og ba da om utfyllende svar per mail som jeg deretter tilføyde transkripsjonen før koding. Et eksempel på dette fremkommer i vedlegg 5.

Det har vært viktig at jeg som forsker har hatt bevissthet på at min forforståelse ville spille en rolle i forskningsprosessen og dermed skape en kontekst som jeg bidrar til å sette (Thagaard, 2013). Det innebærer eksempelvis erkjennelse at min egen erfaring som både fagperson og privatperson har gjort seg gjeldende og satt preg på arbeidet. Uansett metodevalg må forskeren søke å være transparent i sine prosesser og ha som mål å ha innsikt i egen rolle og tilhørende påvirkning. Det har vært viktig at intervjuene er fleksible slik at jeg har kunnet motta informasjon som ikke ville kommet frem dersom spørsmålene var for rigide. Et godt kvalitativt forskningsintervju kjennetegnes blant annet ved slik fleksibilitet i intervjuene (Thagaard, 2013). I tillegg vil det ivareta informanten, et hensyn som også styrker prosjektets forskningsetiske soliditet.

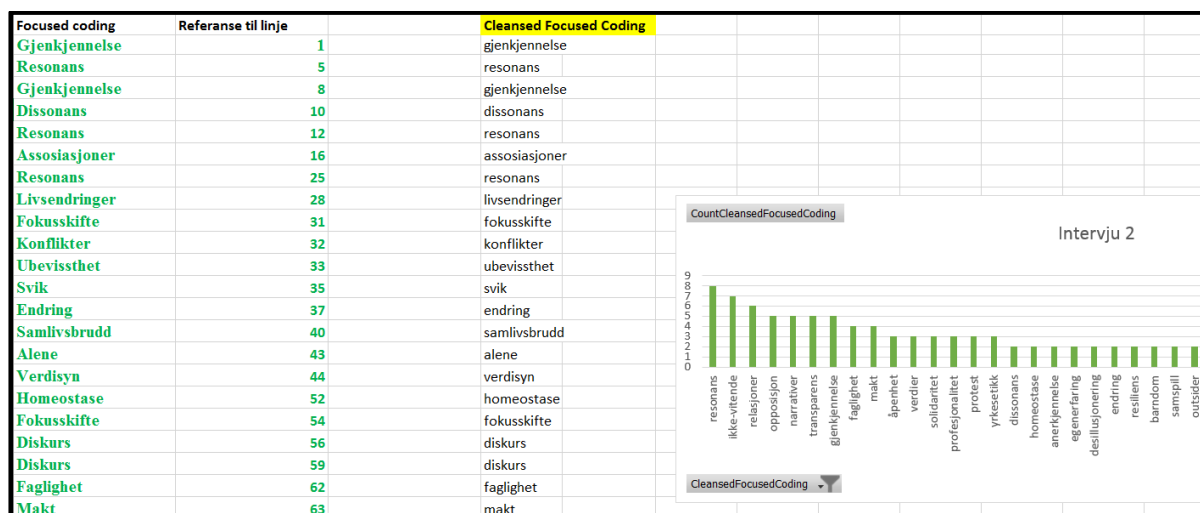
4 Analyse

4.1 Innledning

I forlengelsen av det konstruktivistiske aspektet ved GT har jeg anvendt noen kvantitative grep for å bedre håndtere en nokså stor datamengde. En Mixed Method kombinerer kvalitative og kvantitative elementer, dog vanligvis slik at en kvantitativ undersøkelse suppleres med noen kvalitative åpne spørsmål (Barbour, 2008). Hensikten med en Mixed Method er å gi bedre og dypere forståelse av tematikken man ønsker å belyse, og dermed styrke tilliten til konklusjonene (Johnson, Onwuegbuzie, & Turner, 2007, pp. 112-133). I min analyse har jeg for eksempel brukt tradisjonelle kvantitative verktøy som sortering og beregning i Excel, tekstanalyse og grafikk for å belyse og begrunne fremveksten av kategorier og tilhørende teori- og hypotesedannelse. Det finnes programmer for analyse av kvalitative data, slik som NVivo, men for min begrensede studie fant jeg støtte for min fremgangsmåte hos Charmaz, og i den faglige enigheten om at retningslinjer innen Mixed Methods er i kontinuerlig endring som følge av for eksempel teknologisk utvikling (Charmaz, 2014, p. 325).

4.2 Veien mot kategoridannelse

Da jeg hadde kodet alle intervjuer både innledende og fokusert logget jeg ordene fra den fokuserte kodingen per intervju i Excel. Hvert intervju ble tildelt en egen farge og referanse til linje slik at jeg kunne finne tilbake til teksten den fokuserte kodingen kom fra. Jeg lagde deretter en grafisk fremstilling per intervju for å visualisere bedre hvilke temaer som var fremtredende per intervju. Et eksempel fra mitt andre intervju er vist i Figur 7.

Figur 7: Eksempel på sortering av koder og grafisk fremstilling av disse fra intervjuet med informant 2.

Da operasjonaliseringen var gjentatt for samtlige intervjuer stod jeg igjen med 928 fokuserte koder. Jeg kalte disse for emneknagger. Emneknaggene ble slått sammen i et felles Excelark med tilhørende grafikk. Det samlede datamaterialet fra alle intervjuene fikk egen farge (rød). Jeg sorterte emneknaggene etter temaer de beskrev og kalte temaene for «annen-ordens emneknagger». Temaene, «annen-ordens emneknagger», fikk navn som for eksempel «profesjonalitet», «verdier», «spiritualitet» og «makt». Fremgangsmåten er vist i Figur 8.

1	Focused coding	Cleansed Focused Coding	Annen ordens emneknagger	Count of Cleansed Focused Coding_total
2	Assosiasjoner	assosiasjoner	⊕ profesjonallitet	184
3	Yrkesvalg	yrkesvalg	⊕ verdier	176
4	Faginteresse	faginteresse	⊕ spiritualitet	105
5	Livsendringer	livsendringer	⊕ makt	87
6	Rolle	rolle	⊕ resonans	64
49	Verdier	verdier	Totalsum	928

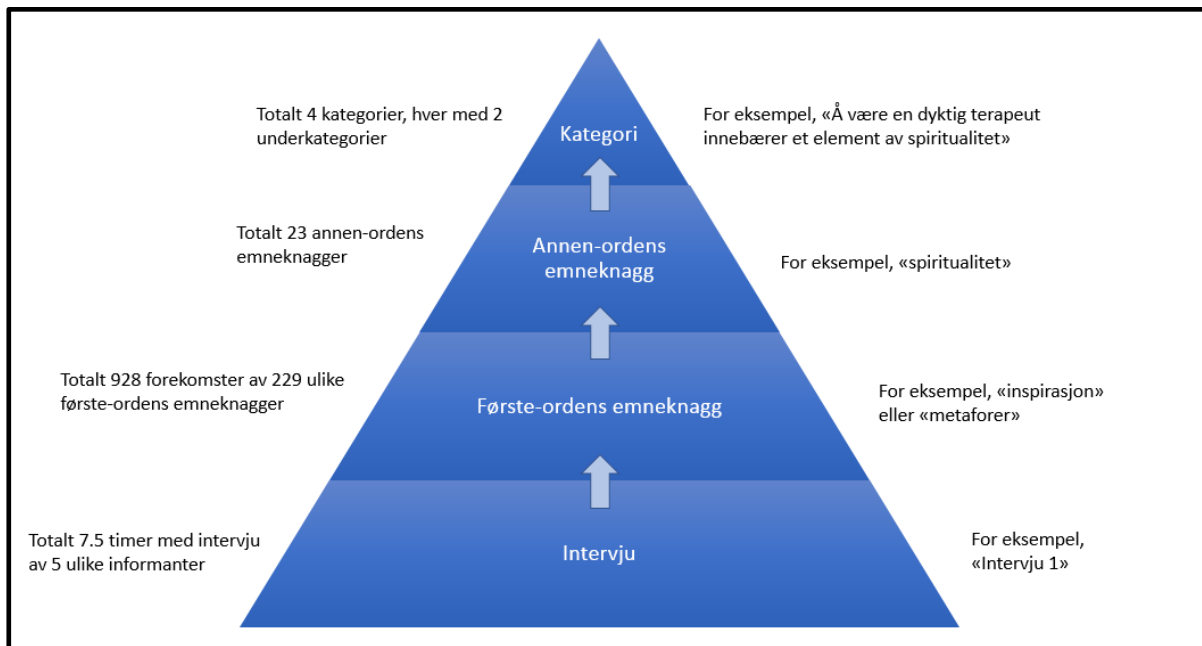
Figur 8: Illustrasjon av omdanning av koder til annen-ordens emneknagger.

Tabellen over viser at totalt antall emneknagger fra focused coding ble 928. Radene 7-48 er her skjult for å unngå at bildet ble for stort, bildet illustrerer logikken for optellingen. Annen-ordens emneknagger dannet et forstadium til kategorier og sub-kategorier som ledd i prosessen mot å øke abstraksjonsnivået. Annen-ordens emneknaggene kunne åpnes slik at de underordnede første-ordens emneknaggene som var tillagt vises. Dette er vist i Figur 9.

1	Focused coding	Cleansed Focused Coding	Annen ordens emneknagger	Count of Cleansed Focused Coding_total
2	Assosiasjoner	assosiasjoner	⊕ profesjonalitet	184
3	Yrkesvalg	yrkesvalg	⊕ verdier	176
4	Faginteresse	faginteresse	⊕ spiritualitet	105
5	Livsendringer	livsendringer	⊕ makt	87
6	Rolle	rolle	⊕ resonans	64
7	Motstand	motstand	⊕ livsendringer	54
8	Verdier	verdier	⊖ relasjoner	41
9	Inspirasjon	inspirasjon	allianse	20
10	Diskurs	diskurs	relasjoner	18
11	Inspirasjon	inspirasjon	familie	3
12	Tradisjoner	tradisjoner	⊕ rolle	37
13	Tradisjoner	tradisjoner	⊕ skam	27
14	Psykisk sykdom	psykisk sykdom	⊕ diskurs	27
15	Samlivsbrudd	samlivsbrudd	⊕ narrativer	22

Figur 9: Illustrasjon av første-ordens emneknagger lagt til i annen-ordens emneknagger.

Jeg stod igjen med 23 annen-ordens emneknagger (temaer) som hadde fått første ordens-emneknagger lagt under seg i forhold til tema de tilhørte. I tillegg var det en del koder som ble til overs og ikke passet inn i noen annen-ordens emneknagg. Veien frem mot kategoridannelse illustreres i Figur 10.

Figur 10: Fremgangsmåte fra transkripsjon til kategori.

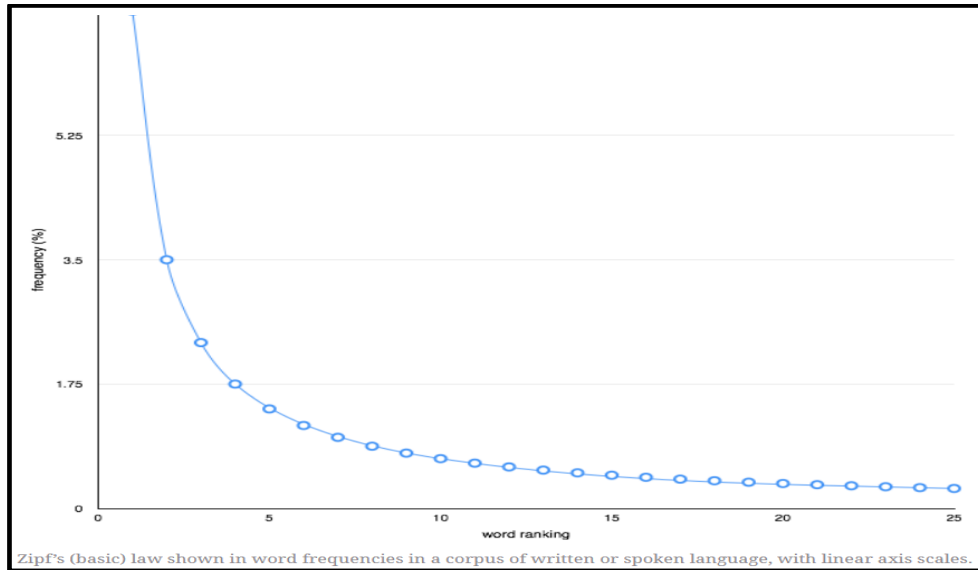
4.3 Om den statistiske distribusjonen av emneknagger

Før jeg startet på arbeidet med å underbygge kategorier ble jeg oppmerksom på en teori knyttet til distribusjon av emneknagger i tekst.

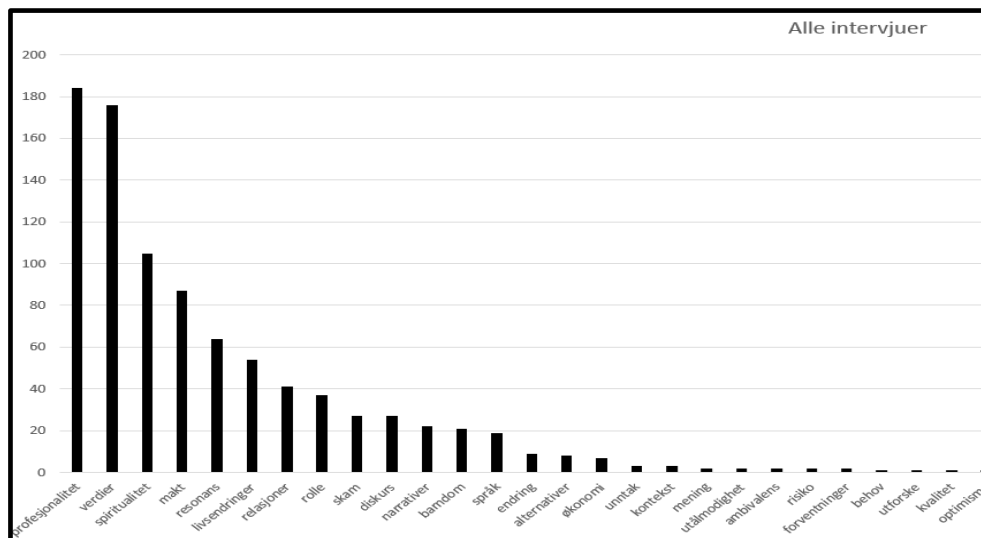
Noen ord er vanligere enn andre. Tar man en tilfeldig norsk tekst og teller hvor mange ganger ulike ord forekommer, så vil man oppdage at ord som «å», «det» og «jeg» brukes langt oftere enn aparte ord som «araknofobi» og «kurtose». Men hvor mye oftere? Det viser seg at på nær sagt alle språk så følger den statistiske distribusjonen av ord samme mønster. Denne rent empiriske sammenhengen er innen kvantitativ lingvistikk kjent som Zipfs lov (Manning, Raghavan, & Schütze, 2008).

Zipfs lov angir en empirisk sammenheng mellom et ords frekvens (hvor ofte det forekommer i tekstmaterialet) og ordets relative popularitet (hvilken plassering i ordlista ordet har dersom ordlista sorteres etter frekvens): Frekvensen til et ord er omvendt proporsjonal med dets plassering i en frekvenssortert liste. Ser vi bort fra valget av proporsjonalitetsfaktor, sier Zipfs lov at det nest hyppigste ordet forekommer omtrent halvparten så ofte som det hyppigst forekommende ordet, det tredje hyppigste ordet forekommer omtrent en tredjedel så ofte som det hyppigst forekommende, og så videre. Intuisjonen bak Zipfs lov er at hyppigheten til et ord avtar temmelig raskt med dets plassering i en frekvenssortert liste. Zipfs lov er en av de enkleste måtene å formalisere en slik sammenheng, og har vist seg å være en rimelig god modell i praksis (Manning et al., 2008). Zipfs lov og kurve er beskrevet i Figur 11.

Zipfs lov er vanligvis anvendt på ord slik de forekommer i en ordinær tekst, og ikke på semantisk aggregerte emneknagger. Det er derfor interessant å observere at emneknaggene i mitt datamateriale også følger Zipfs lov i stor utstrekning, selv om min studie benytter en kvalitativ forskningsmetode og har mye mindre omfang enn tekstmaterialet metoden vanligvis undersøker. Kurve for mine emneknagger er vist i Figur 12.

Figur 11: Standard kurve for Zipfs lov.

Figur 12: Kurve for samtlige emneknagger i datamaterialet.

I teori om vitenskapelig metode sies det at validiteten av forskning avgjøres blant annet av hvorvidt resultatene er etterprøvbare og at samme resultat kan gjenskapes gjennom test-retest på tvers av forskningsdisipliner. Gjennom slik interreliabilitet styrkes forskningens resultater, selv om forskning alltid kun vil gi en representasjon av virkeligheten (Johannessen et al., 2016, p. 66). At mine analyseresultater sammenfaller med en rekke både kvalitative og kvantitative studier i form av å følge Zipfs kurve, kan dermed påstås å tilføre validitet og reliabilitet til utfallet og slutningene og øke graden av falsifiserbarhet. Det skal dog nevnes at det for tiden finnes kritiske stemmer som hevder at forskning i dag vanskelig lar seg reproducere med samme resultat, og at det er mindre akademisk ettertraktet å gjøre

kumulative studier som bekrefter tidligere undersøkelser og resultater. Kritiske røster hevder også at positive resultater gir sterkere akademisk anerkjennelse enn forskning som påviser negative resultater. Et for sterkt fokus på trendbasert forskning der nye teorier skal fremmes og bekreftes og at for sterke incentiver for publisering, både økonomisk og prestisjerelatert, kan kompromittere viktige vitenskapelige idealer (Vidnes, 2020).

4.4 Termfrekvens og invers dokumentfrekvens

Ulike informanter kan ha ulike spesialiseringer og vektlegge forskjellige temaer ulikt, det er derfor av interesse å gjennomgå intervjuene for å se om man kan komme frem til en kvantitativ metrikk for hvor sterkt en gitt emneknagg er assosiert med en gitt informant. En slik evaluering avdekker ikke bare en slags «beskrivelse» av hver informant, men vil også kunne være med på å belyse hvor stor påvirkning de ulike informantene har hatt på dette arbeidet som helhet.

For komme frem til en indikasjon for en slik kvantitativ metrikk i min begrensede studie har jeg forsøkt å bruke to veletablerte begreper fra fagfeltet søketeknologi for å undersøke mitt datamateriale for mulige tendenser: Termfrekvens (TF) og invers dokumentfrekvens (IDF) (Manning et al., 2008). For å kunne returnere relevante resultater for et gitt nøkkelord i en spørring trenger en søkemotor (slik som for eksempel Google) å kvantifisere hvor sterkt et nøkkelord er assosiert med et dokument eller en webside. Blant flere andre faktorer brukes gjerne to antagelser:

1. Jo oftere et nøkkelord brukes i et dokument, desto sterkere antas nøkkelordet å være assosiert med dokumentet. Vi teller derfor antall ganger et nøkkelord forekommer i et dokument (termfrekvensen), og beregner en funksjon av denne som gir oss nøkkelordets «TF-faktor» for dokumentet. Ofte brukes en logaritmisk funksjon (for å dempe vektingen - et ord som brukes to ganger er ikke nødvendigvis dobbelt så viktig som et ord som bare brukes én gang) og ofte normaliseres TF-faktoren i forhold til dokumentets lengde (for å kunne gjøre to dokumenters TF-faktorer

sammenlignbare - et langt dokument vil naturlig jevnt over ha en høyere termfrekvens for et gitt ord enn et kort dokument) (Manning et al., 2008).

2. Jo mer unikt et nøkkelord er for et dokument, desto sterkere antas nøkkelordet å være assosiert med dette dokumentet på tvers av det samlede datamaterialet. Et nøkkelord som brukes i alle dokumenter er lite verdt (som for eksempel «og» og «en»), men et nøkkelord som er unikt for et dokument er antatt viktig for dokumentet. Vi teller derfor antall dokumenter som inneholder nøkkelordet, og beregner en funksjon av inversverdien av denne som gir oss nøkkelordets «IDF-faktor» for dokumentet. Ofte brukes en logaritmisk funksjon for denne beregningen (Manning et al., 2008).

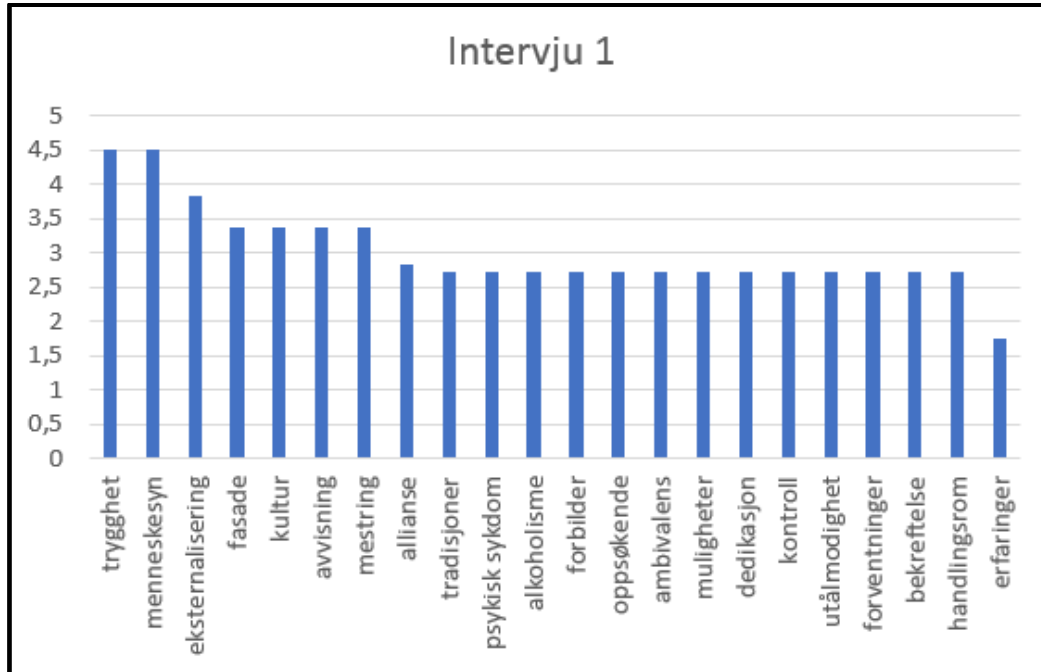
Ideelt sett vil et viktig nøkkelord for et dokument både ha en høy TF-faktor og en høy IDF-faktor, og vi multipliserer derfor disse to faktorene sammen for å gi oss en sammensatt «TFIDF-faktor» for et gitt nøkkelord og et gitt dokument. Et nøkkelord er med andre ord viktig for et dokument dersom det opptrer ofte i dokumentet og i få andre dokumenter. Overført til dette arbeidets kontekst utgjør et nøkkelord en emneknagg, og et dokument utgjør et informantintervju. En emneknagg er med andre ord sterkt assosiert med en informant dersom emneknaggen opptrer ofte i informantens intervju, samtidig som samme emneknagg opptrer i relativt få andre informanternes intervjuer. Det skal sies at fremgangsmåten vanligvis brukes på større tekstmaterialer. Derfor er undersøkelsen utført på de 928 første-ordens emneknaggene fra den fokuserte kodingen heller en på de 23 abstraherte annen-ordens emneknagger. I tillegg er sistnevnte også tilført ytterligere et konstruksjonistisk lag fra min side i syntetiseringen fra første-ordens emneknagger til annen-ordens emneknagger. Formålet var å fremskaffe et så godt bilde av datamaterialet som mulig sett fra et annet vitenskapelig perspektiv før de endelige kategoriene kunne meisles ut. Som et illustrerende eksempel kan vi ta for oss emneknaggen «allianse» og evaluere hvor sterkt denne emneknaggen er assosiert med informant 1. Informant 1 var innom emnet «allianse» åtte ganger i løpet av sitt intervju, og emnet «allianse» var berørt av til sammen to av de fem informantene. Beregning av TF- og IDF-verdiene og den sammensatte TFIDF-verdien blir da som vist under og illustrert i Figur 13.

$$TF (\text{«alliance»}, \text{informant1}) = \ln(8) + 1 = 3.0794$$

$$IDF (\text{«alliance»}) = \ln(5 / 2) = 0.9163$$

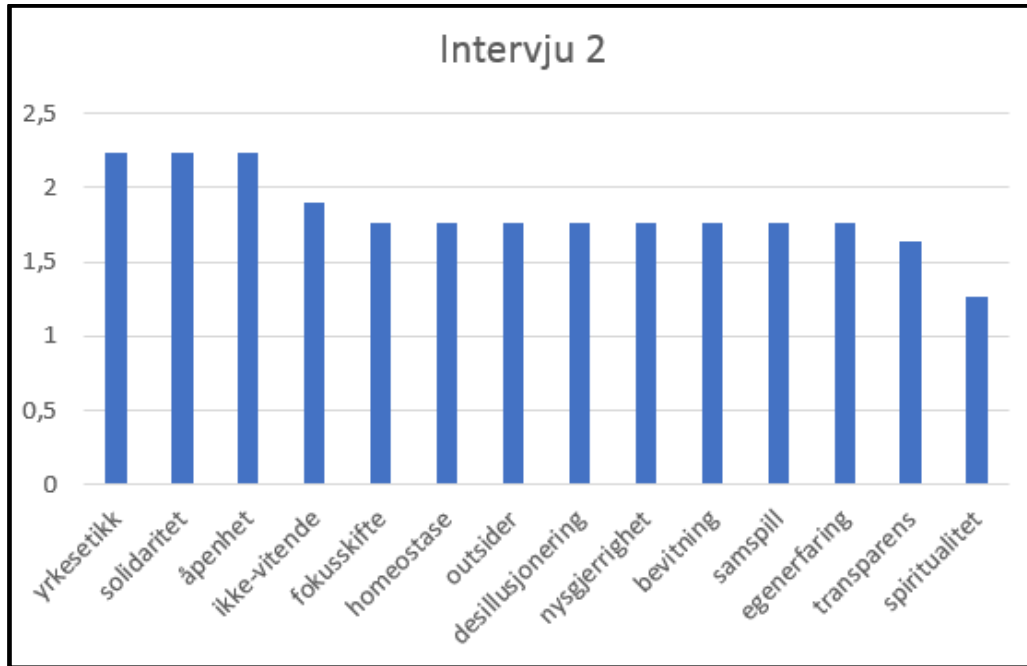
$$TFIDF (\text{«alliance»}, \text{informant1}) = 3.0794 * 0.9163 = 2.8216$$

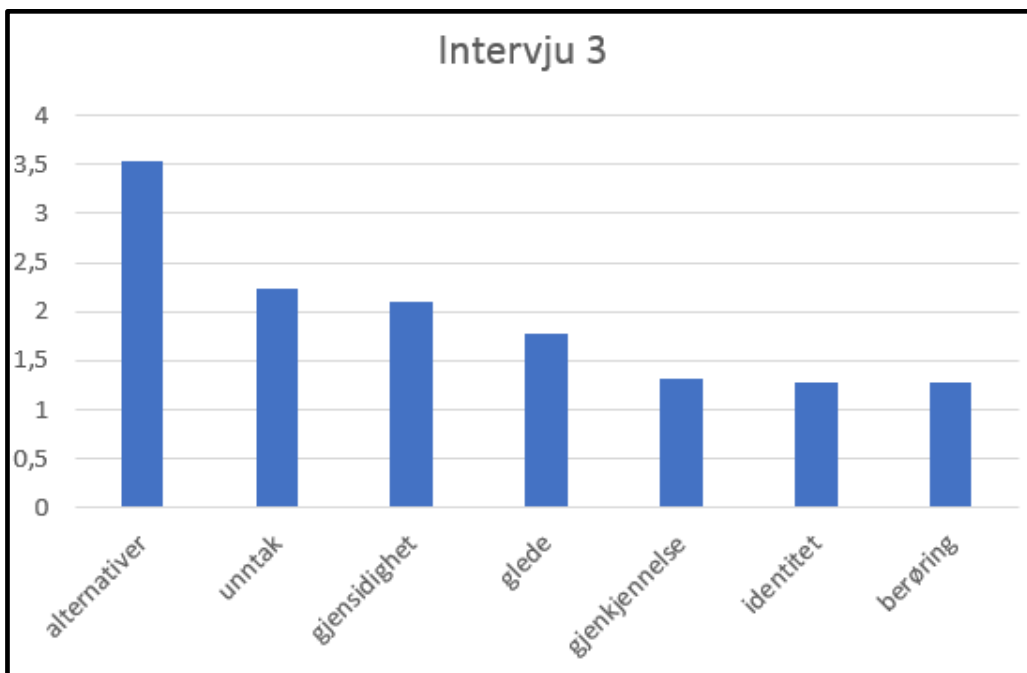
Figur 13: Eksempel på TFIDF-verdier for første-ordens emneknagger fra intervju 1. Beregning av TFIDF-score for «alliance» er vist i eksemplet over figuren.

Det er her anvendt to ofte brukte logaritmiske formler for TF og IDF (Manning et al., 2008). Andre formler for TF og IDF er mulige, inkludert formler som normaliserer TF-verdiene basert på lengden av intervjuet. Her er den matematiske konstanten e brukt som base for logaritmen (Aarnes, 2020). Programmet som er bruk for beregning av TFIDF-score er beskrevet i oppgavens vedlegg 6.

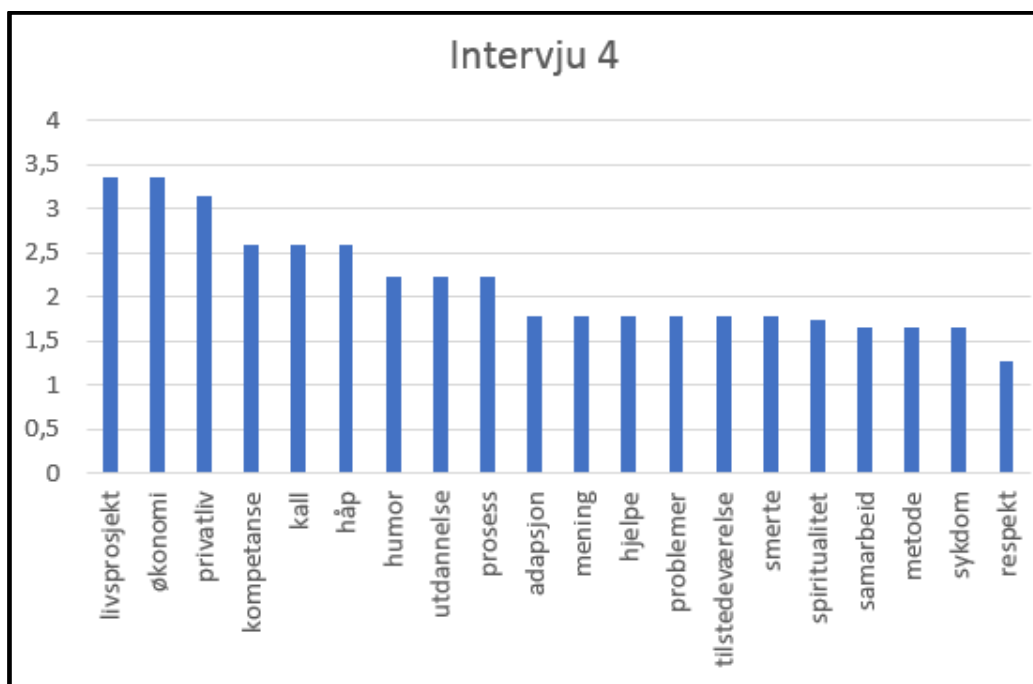
Figur 14 til og med Figur 17 viser, for de øvrige informantene, emneknaggene sortert etter deres TFIDF-faktorer for hver enkelt informant.

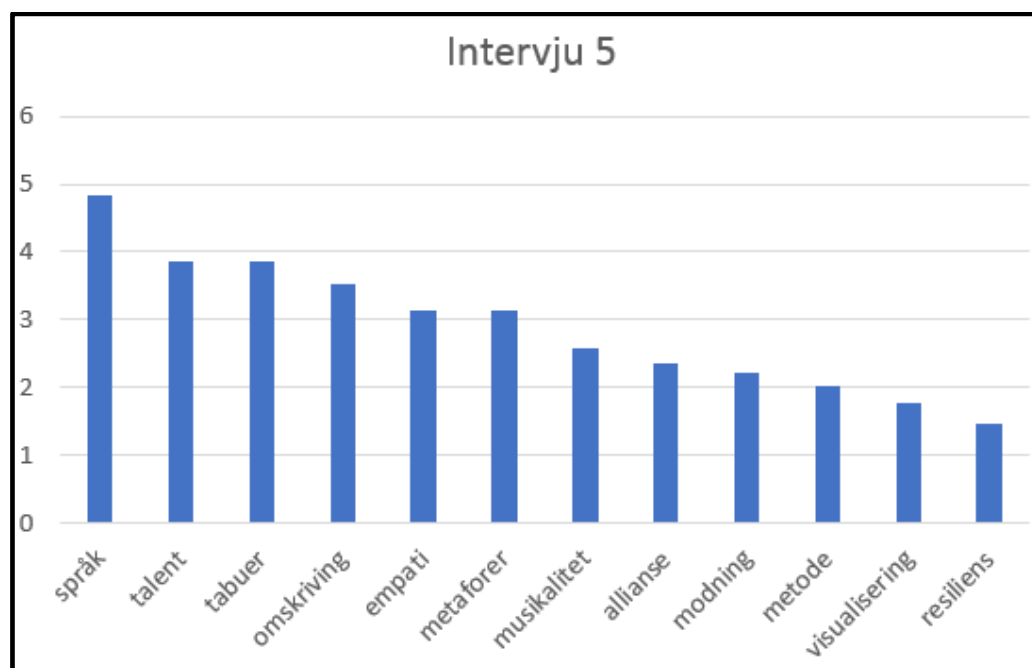
Figur 14: Eksempel på TFIDF-verdier for første-ordens emneknagger fra intervju 2.

Figur 15: Eksempel på TFIDF-verdier for første-ordens emneknagger fra intervju 3.

Figur 16: Eksempel på TFIDF-verdier for første-ordens emneknagger fra intervju 4.

Figur 17: Eksempel på TFIDF-verdier for første-ordens emneknagger fra intervju 5.

Det må nevnes at TFIDF-score ikke er normalisert med hensyn til intervjuets lengde. Det betyr at scorene ikke er sammenlignbare på tvers av intervjuer, men scorene vil allikevel egne seg for å sortere unikhet i forekomst av emneknagger per intervju.

En annen mulighet, men som jeg har valgt å utelate av tidshensyn, er å kvantifisere hvor like to informanter er. En metode for dette er cosinus-likhet, som indikerer grad av overlapp mellom emneknaggene brukt av de to informantene (Manning et al., 2008). En slik sammenligning kan gi en pekepinn på hvorvidt informantutvalget er for homogent og bør justeres, om det er informanter som klart avviker fra de andre slik at materiale fra denne informanten bør få et ekstra gjennomsyn, og om det trer frem klynger av informanter.

5 Kategoridannelse og funn

5.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for hvordan jeg har brukt datamaterialet fra intervjuene samt egen kunnskap og begrepsverden til å konstruere meningskategorier som deretter drøftes i det påfølgende diskusjonskapitlet. Jeg vil beskrive hvordan kategoridannelsen underbygges av sub-kategorier, og sub-kategorier vil fundamenteres blant annet ved bruk av sitater fra informantene. Mine vurderinger av hvordan disse utvelges og punktueres vil være subjektive og gjenstand for slik fortolkning, i erkjennelse av at metoden som brukes er konstruktivistisk og dermed påvirket av meg og mine valg.

5.2 Kategoridannelse

Etter å ha gjort sorteringsarbeidet og innledende analyser som beskrevet i foregående kapittel begynte arbeidet med å forsøke å se noen mønstre i datamaterialet, som i sin tur kunne ta form av kategorier som beskrev sammenhenger og forbindelser. Jeg gransket annen-ordens emneknaggene og kodene som hadde blitt sortert under disse på utkikk etter koder, temaer og sammenhenger som hadde særlig betydning sett opp mot forskningsspørsmål og problemstilling generelt, slik Charmaz beskriver i sin fremgangsmåte (Charmaz, 2014). Dette arbeidet var krevende på en annen måte. Nå måtte jeg ty til memos, særlig fra tiden kort tid både før og etter hvert intervju, slik at jeg kunne se nærmere på og erindre noen av de spontane tankene jeg hadde hatt da og prøve å skape en best mulig konsensus på hva som trådte frem basert på hva informantene faktisk hadde fortalt, hva som var fellestrekk og egne faglige vurderinger når jeg nå forsøkte å se på materialet som helhet. Glaser har påpekt at perspektivet skal ligge hos informanten, og at dette perspektivet kan trues av forskerens interesse. Det er derfor viktig å holde fokus på «the discovery of what is there and emerges», og det gjøres best ved å holdet blikket på informantens perspektiv. Slik sikres også forskningens relevans best mulig (Glaser, 2010).

Jeg måtte minne meg selv på at intervjuene var semistrukturerte. Erfaringen var at jo mindre jeg avbrøt med spørsmål, jo rikere ble datafangsten i intervjuene. Derfor ble intervjuguiden endret underveis fra å inneholde en del spørsmål til å inneholde få spørsmål, men da med spørsmål spesielt tilpasset informanten og dennes spesialitet. Felles var at informantene ble bedt om å snakke om hva de holdt høyt som verdier og/eller temaer i sitt terapeutiske virke. Dette kom til syne i datamaterialet som åtte annen-ordens emneknagger med relativt mange første-ordens emneknagger (fokuserte koder) lagt til under seg og er vist i Figur 18. Annen-ordens emneknagger med færre enn 37 første-ordens emneknagger under seg er ikke vist.

Annen-ordens emneknagger	Count of CleansedFocusedCoding_total
+ profesjonalitet	184
+ verdier	176
+ spiritualitet	105
+ makt	87
+ resonans	64
+ livsendringer	54
+ relasjoner	41
+ rolle	37

Figur 18: Annen-ordens emneknagger og antall tilhørende første-ordens emneknagger.

For å bedre visualisere hva informantene faktisk hadde snakket om, laget jeg en ordsky av samtlige annen-ordens emneknagger. Jo større skrift, jo flere ganger ble temaet nevnt. Dette hjalp meg med å holde tråden da jeg midlertidig tvilte på hvorvidt jeg i det hele tatt husket hva de overordnede temaene i intervjuene faktisk hadde vært og er illustrert i Figur 19.

5.3 Funn

For å omdanne annen-ordens emneknagger til kategorier tok jeg for meg de fire største gruppene og ga dem et kategorinavn med tilhørende underkategorier jeg mente passet til hva som faktisk ble sagt av informantene. For å formulere og konkludere på kategoriene og underkategoriene gjennomgikk jeg materialet mitt på nytt og tok beslutningen gjennom en kombinasjon av statistikk, gjennomsyn av memoer og av transkripsjonene fra de enkelte intervjuene. På denne måten fikk jeg besøkt materialet mitt nok en gang, nå med en del tid imellom denne gangen og forrige. Jeg opplevde da at mitt blikk på datafangsten var litt annerledes, muligens fordi materialet var bedre fordøyd samtidig som jeg hadde tilegnet meg ny kunnskap i mellomtiden. I tillegg arbeidet jeg med å fristille meg fra overskriftene til annen-ordens emneknagger og finne frem til en utvidet og overordnet beskrivelse av det som hadde trådt frem. Jeg jobbet med en rekke formuleringer som best kunne syntetisere innholdet i datafangsten, og konkluderte til slutt med fire kategorier og tilhørende underkategorier som vist i Figur 20 og Figur 21.

Figur 20: Kategori 1 og 2 med underkategorier.

Figur 21: Kategori 3 og 4 med underkategorier.

Felles for de fire kategoriene og tilhørende underkategorier var at de fremtrådte i lys av spørsmål der informantene ble bedt om å forbinde deres personlige erfaringer med de profesjonelle. Kategoriene som trådte frem viste seg å avvike litt fra hva jeg tenkte min opprinnelige problemstilling med tilhørende forskningsspørsmål skulle besvare. Uansett fant jeg at kjernekategoriene, slik jeg ser det, oppfylte Glasers krav til kjerne kategorier (Glaser, 1978). Alle fire funn hadde mange emneknagger og derfor solid nok forankring i datamaterialet.

Samtlige kategorier berører kvaliteter ved terapeuten og måter terapeuten utøver yrket på. Den faglige diskursen knyttet til self-disclosure («selvavsløring») har etter min oppfatning endret seg siden jeg gikk på sosialhøyskolen sent på nittitallet. Diskursen debatterer hvor langt terapeuten kan eller bør gå i å eksponere seg selv i en terapeutisk kontekst (Knox & Hill 2003). Videre har tanker om spiritualitet og åndelighet tatt plass i det offentlige ordskiftet, sammen med debatten om det postfaktuelle samfunnet som følge av emokratiet, der emosjoner regjerer ordskiftet i kampen om å fenge opinionen. Disse temaene vil bli tatt med videre inn i diskusjonskapitlet.

Jeg vil underbygge de ulike kategoriene med utvalgte utsagn fra informantene som slik jeg ser det løfter frem det overordnede meningsinnholdet i kategorien. For noen av kategoriene

har jeg også valgt å si noe om de tilhørende underkategoriene for å belyse kategorien så godt som mulig. Utsagnene er nummerert med tall for informant og linjenummer fra den kodede transkripsjonen. Videre har jeg valgt ut sitater som har til hensikt å trekke en forbindelseslinje mellom kategorien og oppgavens forskningsspørsmål og problemstilling, vel vitende om at mine utvalg er subjektive og at det vil gjøre at informantene ikke nødvendigvis vil bli representert med like mange utsagn eller sitater. Jeg har for øvrig gjengitt utsagnene slik jeg har skrevet dem i transkripsjonen, men korrigert for dobbeltforekomst av ord og gjengivelse av lyder og pauser. Jeg har normert språket til bokmål, både for å anonymisere informanten og for å kunne bruke tale-til-tekst programmet i Google Docs. Jeg illustrerer for samtlige kategorier alle annen-ordens emneknagger som har en forekomst på fire førsteordens emneknagger eller flere.

5.4 Redegjørelse for GT – kategori 1: «Profesjonalitet i terapeutrollen karakteriseres av noen gitte egenskaper og kvaliteter»

Samtlige informanter ble bedt om å reflektere rundt hva de assosierte med det å være profesjonell. Selve kategorien/funnet ble også den aller største/tyngste av de fire store hovedkategoriene, med til sammen 184 emneknagger av totalt 928. Dette er vist i Figur 22.

Radetiketter	Count of CleansedFocusedCoding_total
profesjonalitet	184
faglighet	42
profesjonalitet	29
erfaringer	14
metode	13
talent	10
innsikt	9
ikke-vitende	8
samarbeid	6
transparens	6
eksternalisering	4
kompetanse	4
råd	4
yrkesvalg	4

Figur 22: Kategori 1 og underliggende emneknagger.

Informantene hadde til felles at de var godt voksne. Som nevnt i metodekapitlet hadde jeg ønsket meg representasjon fra noen som var yngre, noe som dessverre ikke lot seg gjennomføre. Jeg tenkte på dette da informantene snakket om grenseoppgangene mellom personlig/privat og profesjonell. Det slo meg at selv om alle var utdannet i en diskurs der det var fremhevet som viktig å skille mellom disse sfærene, var samtlige opptatt av at et slikt rigid skille var synonymt med svak faglighet. En informant uttalte:

Jeg mener at det er uetisk at jeg når jeg snakker med en person som gi så mye av sitt liv...hvis jeg ikke gir noe resonans....at du ikke gir det, er dypt problematisk og uetisk og hører hjemme i en sånn tradisjonell naturvitenskapelig forestilling. (2/315)

Informanten strekker her mangel på resonans til eget liv så langt som at det er direkte uetisk å ikke tilby noen form for self-disclosure i en situasjon der et menneske stiller seg sårbar og viser til at et naturvitenskapelig syn på dette vil medføre et redusert terapeutisk utbytte for klienten. Informanten begrunner dette senere i intervjuet med at en slik ensidighet tegner et maktbilde der klienten er svekket og terapeuten har det informantene betegner som «én opp». Uttrykket henviser til det engelske begrepet «one-up», der en person permanent dominerer og har overtaket på en annen. Denne informanten var generelt opptatt av makt som tematikk for mennesker, og praktiserte narrativ terapi i sin yrkesutøvelse. På den private arenaen var informanten også aktiv i kampen mot institusjonalisert makt og opptatt av at mennesker skulle oppleve det informantene kalte «agency i sitt eget liv», fornemmelsen av å ha en indre følelse av mening og retning i livet. Maktforhold ble påtalt også av en annen informant, som uttalte at «jeg tror at jeg alltid har sett på mine klienter som likeverdige meg uten at jeg har gått inn for det...eller det er bare sånn det er, liksom» (7/318). Verdien likeverd knyttet til profesjonalitet ble dermed fremhevet. En annen informant sa følgende om self-disclosure med henvisning til at temaet ofte ble diskutert blant kollegaene på arbeidsplassen:

Vi driver fortsatt på med en slags avlæring av tidligere utdanning der alle er instruert til å sørge for at det skapes og opprettholdes en distanse mellom den profesjonelle og den andre....disse kreftene i vår kultur jo i stor grad er med på å opprettholde den idéen, å støtte opp om idéen om at den distansen er hensiktsmessig. (3/8)

Denne informanten snakket en del om at det ikke lot seg gjøre å være en god terapeut uten å tre frem som menneske. Informanten var opptatt av at terapeuter begrenset seg ved å holde tilbake av frykt for å bli ansett som uprofesjonelle. I tillegg var informanten opptatt av at terapeuten ved å stenge av seg selv som person gikk glipp av læring fra klienten, feedback terapeuten med hell kunne ta med tilbake til eget liv til inspirasjon og korreksjon.

Informanten nevnte et eksempel der en klient fortalte om en oppvekst med en sint far og hva dette hadde påført av belastninger. Informanten fortalte om hvordan dette ble viktig akkurat der og da, siden informanten selv hadde en utfordrende situasjon med ett av sine egne barn. Klientens utsagn berørte terapeuten og inspirerte til å endre dynamikken og egen adferd på hjemmebane til nytte for relasjonen mellom informanten og eget barn.

Informanten mente dette ikke hadde skjedd dersom skillet mellom personlig/privat og profesjonell hadde blitt håndhevet som en terapeutisk verdi som betegner en profesjonell og dyktig terapeut. Den samme informanten uttalte også i intervjuet at «det er dypt profesjonelt å være menneskelig, altså jeg synes det er uprofesjonelt å kle av seg sin egen menneskelighet i møte med folk fordi man har en eller annen ide om at da er man profesjonell» (1/67). Utsagnet signaliserer markert avstand fra diskursen om at det er formålstjenlig å opptre profesjonelt på bekostning av sin menneskelighet for å ikke fargelegge terapien med terapeutens særpreg.

Et siste sitat for denne kategorien beskriver i klartekst hvordan en informant anvender private erfaringer i de tilfeller der det mangler en klar faglig referanse å gripe til:

Jeg er til stede med hele meg bestandig, men jeg bruker ikke mye tid på å snakke om meg....noen ganger bruker jeg også meg selv som eksempel...da sier jeg at: «Ja, når det gjelder akkurat dette så kan jeg ikke vise til noen vitenskap eller noen forskning men jeg har en personlig erfaring på det som du kanskje kan ha glede av eller nytte av». (7/146)

Denne terapeuten var den eldste av informantene og nok den som uttalte seg aller mest spissformulert i retning av å by på personlige anskuelser rundt til dels svært tabubelagte temaer, da særlig seksualitet og nisjer for seksualitet som vanligvis ikke får så mye oppmerksomhet i det informanten oppfatter som et heteronormativt samfunn der mange mennesker opplever å ikke bli rommet som den de er.

Et ord som dukket opp mye hyppigere enn jeg hadde forestilt meg var «talent». Det var flere av informantene som forsøkte å beskrive egenskaper ved en dyktige terapeut som var vanskelig å sette ord på. Dette ble ved flere anledninger omtalt som «talent», «evner», «personlighet», «fingerspitzgefühl», «egnethet», «naturtalent» eller lignende. Felles var at de mente at det dreide seg om teft for timing og tema som ikke nødvendigvis kunne læres, men som terapeuten delvis måtte være født med og/eller ha tilegnet seg via livs- og yrkeserfaring. En informant omtalte talent som «naturens råmateriale», en beskrivelse jeg syntes var veldig interessant og beskrivende. En annen informant hevdet også at det lot seg gjøre å plukke ut terapeuter med talent i løpet av kort tid. Begrepet «talent» gjorde meg ekstra nysgjerrig på denne udefinerbare kvaliteten, som jeg lett kan fornemme hva betyr, men som jeg også har vanskelig for å beskrive presist og vitenskapelig. Derfor ble jeg svært engasjert da det viste seg at den tredje største kategorien skulle vise seg å omhandle temaet spiritualitet i terapi.

5.5 Redegjørelse for GT – kategori 2: «Å være terapeut er knyttet til personlige erfaringer og verdier»

Denne kategorien var den nest største, med sine 176 emneknagger. Dette er illustrert i Figur 23.

Radetiketter	Count of CleansedFocusedCoding_total
verdier	176
verdier	74
livsprosjekt	7
trygghet	6
empati	6
fellesskap	6
menneskesyn	6
tillit	5
respekt	4
validering	4

Figur 23: Kategori 2 og underliggende emneknagger.

Under intervjuene ble informantene spurt om de hadde noen kjerneverdier som de holdt høyt og som ble med videre i deres yrkesutøvelse som retningsgivende for hvilken type terapi de praktiserte sammen med sine klienter. Jeg ønsket også å undersøke hvorvidt de opplevde at slike kjerneverdier i noen grad var beveggrunner for å bli familieterapeuter. Utsagn knyttet til verdier ble til første-ordens emneknagger, deretter til annen-ordens emneknagger og til slutt altså samlet i en av de kategoriene med tyngst empiri. Det kan derfor antas at temaet verdier var viktig for informantene.

Et fellestrekk ved informantene var at de var opptatt av å få klientene til å få øye på sin egen verdi gjennom å la egne verdier prege terapien de utøvde. Samtidig kunne de identifisere seg med følelsen av å miste egen verdi av syne i vanskelige situasjoner. En informant sier dette om en situasjon der hun opplever å møte en tidligere klient i en situasjon der hennes sønn er alvorlig syk og klienten er sykepleier på avdelingen der han er innlagt:

Og da står jeg ansikt til ansikt med hun som hadde ligget og kavet fremfor vinduet i fortvilelse. Og så setter hun veneflon på sønnen min som den proffen hun er....og så kommer blodet. Alt er snudd på hodet. Ingen er bare det ene eller det andre. Du er alltid både sårbar og sterk. (1/585)

Informanten forteller at hun ble minnet på verdier hun har knyttet til menneskesyn – likeverd, respekt og validering. Opplevelsen gjorde det tydelig for henne at hun opplever at mennesker er avhengige av hverandre, og at rollene fort kan snu. Den som hjelper kan på et øyeblikk bli den som trenger hjelp.

En underkategori til kategori to fikk overskriften «terapeuten er farget av hendelser og verdier som igjen har ansporet ønsket om å bli terapeut». Informanten som uttalte seg ovenfor beskrev også en hendelse tidligere i livet som omhandlet det å få et barn med en funksjonshemming. I den forbindelse ble hun prisgitt bistand fra hjelpeapparatet, en hjelp hun opplevde som både utilstrekkelig og til dels krenkende: «Og da husker jeg at jeg tenkte; en dag så skal jeg sitte på den andre siden av dette bordet, og så skal jeg si jeg vet hvordan du har det, fordi jeg har hatt det sånn selv». (1/36)

Generelt er informantene opptatt av å trekke forbindelseslinjer til situasjoner der de selv opplevde seg som sårbare og på et vanskelig sted i livet. Denne identifiseringen later til å

være en sterk motivator i arbeidet som terapeut og en inspirasjon til å hjelpe andre slik at de unngår å oppleve det samme som informantene. Opplevelsene de refererer til der de opplever resonans til eget liv beskriver for eksempel prisgittethet, fattigdom, utenforskap, skam og meningsløshet. Informantene forteller om hvordan grenseoppgangen mellom dem selv som privatpersoner og som fagfolk både kan og bør bli uklar for å kunne gi klienten best mulig hjelp. En informant bruker følgende metafor om hvordan det skillet kan oppheves når egne verdier bringes inn i møtet med klienter:

Vi er ikke bare terapeuter da med den drakta som vi tar med inn i rommet som vi tross alt har på oss når vi går inn i det rommet men vi er mennesker....ja og det er menneskelig å streve med ting. (4/79)

Den andre underkategorien til kategori 2 har fått tittel «terapeutens verdier gjør det meningsfullt å arbeide som terapeut». En informant beskriver dette på denne måten: «Og så var det dette her med den rettferdighetssansen min....den har drevet meg fram». (1/319)

Slik beskrives en egen verdi som en direkte motivator for selve arbeidet som terapeut, i tillegg til at informanten innehar en bevissthet på det faktum at denne verdien er en pådriver i arbeidet som terapeut.

5.6 Redegjørelse for GT – kategori 3: «Å være en dyktig terapeut innebærer et element av spiritualitet»

Kategorien spiritualitet fikk 105 forekomster av første-ordens emneknagger lagt under seg og var dermed den tredje tyngste. Dette er vist i Figur 24.

spiritualitet	105
spiritualitet	45
inspirasjon	12
metaforer	6
berøring	4
musikalitet	4
håp	4
kall	4

Figur 24: Kategori 3 og underliggende emneknagger.

Ikke overraskende var det informanten som arbeidet innenfor en religiøs kontekst som hyppigst nevnte temaet spiritualitet. Da gjerne i forbindelse med utsagn som handlet om å snakke med klienter om åndsliv, tro, kall, høyere mening med tilværelsen og gudstro som inspirasjon og verktøy i det terapeutiske arbeidet. Allikevel ble emneknagger som lignet nevnt av flere av de øvrige informantene, i større grad enn jeg forventet med tanke på at spiritualitet i terapi er lite tilstedeværende i undervisningen og sjelden omtalt i praksis med mindre arbeidsstedet har en religiøs formålsparagraf. Informantene brakte spiritualiteten inn som tema der de beskrev hva som skapte allianse, gjenkjennelse og berøring mellom terapeut og klient, uten at dette handlet om religion. Det kunne være fortellinger, musikk, metaforer eller poesi brukt i terapeutisk arbeid for å skape en ny dimensjon, en sterkere forbindelse som hjalp klientene med det de strevde med. I tillegg fortalte mange av informantene om egen erfaring med åndelige opplevelser i eget liv som hadde tilført dem verdi både for seg selv personlig og i sitt profesjonelle arbeid. En av informantene sier dette om berørende opplevelser med musikk og musikkens kraft i den forbindelse:

Det er også noe grunnleggende med musikk. Det er laget av mennesker til mennesker, den treffer jo andre på et ikke-kognitivt nivå, like effektivt som diskurser....men musikk skal jo ikke noe med deg på den måten....den bærer ikke noen annen eller noe annet sin agenda med seg. (2/518)

Flere av informantene snakket mye om beveggrunnene for å arbeide som terapeut. Ingen av informantene hadde foresatte med samme yrke, men felles for alle var at de hadde hatt sterke opplevelser i sine liv som hadde inspirert dem til å velge yrket. Mange fortalte om å ha opplevd utenforskap, følelsen av å være maktesløs og ikke minst sinne rettet mot maktstrukturer i samfunnet som parkerer mennesker i trange båser og tar fra dem følelsen av det den ene informanten kalte «agency»:

Agency betyr at du er agent på vegne av de tingene som er viktig for deg, på vegne av dine verdier, på vegne av de relasjonene du står opp for, på vegne av den historien som du føler at har formet din foretrukne identitet, det motsatte av maktesløshet. (3/391)

Informantene henviste gjerne til musikk, tro, litteratur eller andre åndelige kilder som verktøy for å hjelpe klientene med å få tak i sine egne krefter, slik at de kan gjenvinne følelsen av å ha «hånden på rattet» i sitt eget liv, inspirert av lignende erfaringer fra eget liv.

Informantene lot til å ha til felles at de opplevde å føle en sterk mening med sitt yrke, de opplevde det som dypt bevegende å bidra til at klientene de møtte skulle få fornemmelsen av å være aktører i egne liv. Viktigheten av å skulle formidle denne friheten syntes å være sterkt inspirert av deres egne opplevelser av å ha opplevd lignende i egne liv. Det å være terapeut fremstod som å ha et meningsinnhold som nærmer seg noe eksistensielt og åndelig, faktorer som ikke nødvendigvis forbindes med yrkesutøvelse. I intervjuguiden ble derfor spørsmålene spisset for å nærme seg hva dette var som gjorde at informantene fant arbeidet som terapeut så meningsfullt. Den siste informanten sa dette om temaet:

Vi var på et seminar i India, og da fikk jeg en indisk regissør til bords som stilte meg et spørsmål: «Why are you here?»....altså her på jorden. Så hørte jeg meg selv å svare «I am here to assist people in seeing their inner beauty». Og det er for meg en god del av drivkraften, det at jeg føler at akkurat det er så viktig, at det er så bra. (7/609)

5.7 Redegjørelse for GT – kategori 4: «At terapeuten har egen opplevelse av utenforskap er av verdi for klienten»

Denne kategorien fikk overskriften «makt» da den tok form som annen-ordens emneknagg. Årsaken til det er at alle de underordnede emneknaggene handlet om makt i ulike former. At den fikk en annen tittel som kategori skyldtes at tittelen i større grad skulle beskrive hva det var informantene faktisk hadde sagt om egen opplevelse av makt og påvirkningen dette hadde hatt på deres yrkesutøvelse. Kategorien ble med sine 87 emneknagger den fjerde største og er vist i Figur 25.

Radetiketter	Count of CleansedFocusedCoding_total
☐ makt	87
makt	31
opposisjon	8
protest	7
resiliens	6
konflikter	5

Figur 25: Kategori 4 og underliggende emneknagger.

Makt er et sentralt tema hos de fleste terapeuter. Mine informanter fortalte alle om opplevelser der de hadde følt avmakt, og jeg delte inn deres uttalelser på temaet i to underkategorier, som best belyser hvordan de ønsket å forholde seg til makt til det beste for sine klienter.

Underkategori 1 har tittelen: «terapeuten ønsker å inspirere klientene til å gjenvinne makt slik de selv har erfart dette». En av informantene fortalte om et språklig grep for å omskrive annerledeshet til ressurs. Et syndrom eller en annen seksuell legning fikk benevnelse «talent» eller «begavelse» og alternativ kjønnsidentitet ble kalt «kjønnsbegeistring». Informanten sier følgende om dette grepet: «Når et talent sykeliggjøres....syndiggjøres, gjøres ikke-eksisterende, så blir det en forbannelse. Når et talent og den som har det ønskes velkommen, så blir det en gave». (7/308)

Denne informanten har en tydelig stemme i sin faggruppe og har slik jeg ser det lykkes med å påvirke både det offentlige ordskiftet og samfunnets blikk på den gruppen vedkommende søker å gi anerkjennelse og befri fra tabubelagte forestillinger i samfunnet og derigjennom løses fra sin skamfølelse. Informanten strekker seg svært langt i å dele av sine egne private opplevelser, og har gjort dette offentlig og med klienter i troen på delingens kraft til gode for både terapeut og klient.

En annen informant sa dette om opplevelsen av avmakt:

Det er jo litt derfor jeg har begynt å jobbe med dette fordi jeg har kjent på marginalisering, ikke vært mobbeoffer, men det at min stemme ikke har blitt hørt har blitt veldig viktig for meg....og jeg har hatt en veldig stor sympati med de som ikke blir hørt. (2/131)

Informanten fortalte om egne erfaringer med å bli ignorert og ikke tatt hensyn til, og at disse opplevelsene har gitt inspirasjon til å være mindre føyeelig overfor systemet og tilhørende diskurser. Denne ressursen har informanten opplevd som et nyttig verktøy i sitt yrkesliv som terapeut. Opplevelsen har inspirert til å styrke de marginaliserte stemmene og løfte frem alternative måter for individet til å leve sine liv gjennom å bevisstgjøre klientene på for eksempel virksomme diskurser og derigjennom gjøre det mulig å være litt friere fra dem. Det var flere av informantene som hadde lignende uttalelser. Uttalelsene hadde det til felles at de uttrykte ønske om å utjevne makt, å tilføre makt til de klientene som opplevde seg maktesløse. Disse uttalelsene danner dermed underlaget for underkategori 2: «Terapeuten ønsker å være et talerør for de marginaliserte stemmene».

5.8 Fellestrekk ved kategoriene

Felles for alle de fire kategoriene var at de beskrev forbindelseslinjer mellom eget levd liv og praksiserfaringer gjennom yrkesutøvelse og hvordan disse forbindelseslinjene fremstod som nyttige både for klienten og dem selv. Satt på spissen kan det dermed muligvis hevdes at informantene slik bekrefter grunntanker i systemisk teori om at alt har en sammenheng.

I diskusjonskapitlet vil jeg drøfte videre noen av temaene som kategoriene belyser ved hjelp av relevant teori samt si noe om hvordan temaene påvirker praksis i dag.

6 Diskusjon

6.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg gå nærmere inn på og diskutere de fire hovedkategoriene beskrevet som funn i min dataanalyse. Kapitlet avsluttes med en del der jeg betrakter kategoriene i forhold til hverandre og belyser forhold og sammenhenger mellom kategoriene. Ved å sammenligne mine funn med faglitteratur og særlig nyere forskning har det vært mitt ønske å gi diskusjonen relevans på et metanivå heller enn å ha hovedfokus på funn knyttet til min begrensede studie. Underveis vil jeg også reflektere på bakgrunn av mine egne erfaringer og forståelse.

6.2 Kategori 1: «Profesjonalitet i terapeutrollen karakteriseres av noen gitte egenskaper og kvaliteter» - terapeutens rolle i terapien

Tanken om terapeutens innvirkning på terapien er like gammel som terapeutyrket. Freud skrev om fenomenet «overføring» i sin korrespondanse med Carl G. Jung og påpekte terapeutens ubevisste respons på pasientens ytringer som et både positivt og negativt input til terapien (Stefana, 2015, p. 437). Per Jensen har utviklet begrepet «resonanskart» i sin doktorgradsavhandling fra 2008. Dette kartet skal bidra til en bevissthet om hvordan terapeuters private liv og erfaringer på ulikt vis påvirker deres profesjonelle yrkesutøvelse i et bredt spenn – fra den nyttige gjensidige resonansen mellom klient og terapeut til den uønskede terapeutiske kolonialisme og overføring av terapeutiske teknikker til eget privat liv (Jensen, 2008, p. 206). Også nyere forskning viser bred støtte til ideen om at terapeuters egne opplevelser og hvordan disse bearbeides både har betydning for hvordan de opparbeider kompetanse på både intra- og interpersonlige relasjoner og hvor gode terapeuter de blir (Castonguay & Hill, 2017; Heinonen & Nissen-Lie, 2019). Det er i dag bred forskningsmessig støtte for å hevde at det kan påvises en forbindelse mellom terapeuters personlige livserfaringer og utøvelsen av yrkesrollen (Norcross, 2010). Videre viser forskning på utvikling av konseptuell psykoterapi at det er essensielt å involvere integrasjon av terapeutens profesjonelle og personlige kunnskap (Bennet-Levy & Haarhoff, 2019)

I datamaterialet kom det frem et budskap fra informantene om at profesjonalitet er knyttet til det å kunne dele fra eget liv på en slik måte at klientene opplever den terapeutiske alliansen som styrket. Dette ståstedet bryter med den rådende diskurs da jeg ble utdannet sosionom i 2001, selv om sosionomutdanningen har et annet oppdrag enn terapeuter, og deling fra eget liv kanskje fremstår mindre aktuelt for sosionomer enn for terapeuter. Dersom mine informanter er representative innebærer altså deres ståsted et nytt ståsted i forhold til for knappe 20 år siden. På den tiden var det, slik jeg opplevde det, et prinsipp å opprettholde en avstand, et skille, mellom sitt profesjonelle og personlige selv. Mitt inntrykk er at det siden den gang har vært et gradvis økende fokus på prosessen knyttet til hvordan terapeuten lykkes med å integrere sine personlige kvaliteter og erfaringer med sin profesjonelle rolleutøvelse. I sin doktoravhandling fra 2019 påviser Ida Bernhard en sammenheng mellom informantenes personlige og profesjonelle domener, og hvordan disse arenaene på ulike nivåer og måter influerer deres yrkesutøvelse (Bernhard, 2020, p. 49).

Mine informanter forteller alle om individuelle veier til å integrere sine personlige erfaringer i sin yrkesutøvelse. Flere av dem betegner det som direkte faglig svakt å ikke fargelegge sin terapeutiske signatur med sitt personlige preg. De fremhever dog at det er viktig at denne fargeleggingen ikke er generisk, men individuell og tilpasset akkurat deres personlige kvaliteter og erfaringer, i tråd med Bernhard sin beskrivelse av en for terapien gunstig forbindelse mellom det personlige og det profesjonelle (Bernhard, 2020). Gode mellommenneskelige relasjoner forutsetter oppriktighet, og det er ingen grunn til at noe annet gjelder i terapi. Wampold fremhever at terapeuten er en viktig del av terapien, og at det er en forutsetning at terapeuten er trofast mot sine egne overbevisninger og at disse formidles til klienten med entusiasme for å skape en optimal terapeutisk allianse (Wampold, 2001, p. 183). Jensen formidler i sin avhandling fra 2008 at evidensbasert praksis og forskning ekskluderer terapeutens personlige og private liv som interesseområde når man skal forstå hva som er virksomt i en terapeutisk prosess (Jensen, 2008, p. 30). Carl Rogers skrev allerede i 1957 om viktigheten av terapeutens oppriktighet og kongruens – hvordan personlige og profesjonelle egenskaper kombineres i en terapeutisk personlighet og derigjennom legger grunnlaget for en autentisk relasjon (Rogers, 1957). Rogers hevder at for å hjelpe noen med å komme nærmere sitt genuine selv, er det en forutsetning at terapeuten

besitter den samme evnen. I motsatt fall vil terapien bli et resultat av at en blind leder en blind, med et stort skadepotensiale for terapien.

Nyere forskning tar opp terapeutens autenticitet og ekthet som viktig for å skape forandring i terapeutiske forløp. Et eksempel på dette er Charles Gelso og hans forskning på hva som er den virkelige relasjonen i psykoterapi (Gelso, 2011). Gelso understreker at terapeutens evne til å være «seg selv» er en forutsetning for etableringen og opprettholdelsen av en sterk terapeutisk allianse (Gelso & Perez-Rojas, 2017). Om terapeuten skal være «seg selv» impliserer det at terapeuten lar sin egen person skinne igjennom i terapien. Mine informanter nevnte uten unntak at de var opptatt av å være tydelige som mennesker i sine profesjonelle roller. Mange av dem henviste til at de strakk seg langt for å hente frem relevante personlige opplevelser i tillegg til faglig kompetanse som var adekvat for situasjonen. En slik teknikk kan beskrives som en kongruent kombinasjon av det personlige og profesjonelle.

En del nyere litteratur beskriver nettopp denne kongruensen som verdifull – en terapeut som representerer en passende blanding av personlige og profesjonelle kompetanseområder som bidrar til virksom terapi. Rønnestad og Skovholt uttaler for eksempel at det å fylle en yrkesrolle som er kongruent med ens eget koherente og bearbejdede selv er et hovedområde terapeuter anbefales å videreutvikle dersom målet er å bli enda dyktigere (Rønnestad & Skovholt, 2013, p. 100). Det å evne å spille på både personlige og profesjonelle kilder forutsetter at terapeuten både er klar over og i stand til å forvalte sitt personlige repertoar og samtidig beholde sitt faglige ståsted (Jørgensen, 2019). En slik evne kan tenkes å være løsrevet fra teoretisk tilknytning og kompetanse, og snarere være knyttet til terapeutens personlighet og karakter. Eksempler på slike karaktertrekk kan være terapeutisk nærvær og evnen til adekvat respons (Hayes, Gelso, S., & Kivlingham, 2018). For informantene i denne studien var det viktig å anerkjenne egne følelser og erfaringer der det oppstod resonans til klientens historie. De opplevde også at deres resonans og evne til å forvalte denne kunne omformes til en verdifull terapeutisk kontekst som klientene hadde nytte av. Jeg har imidlertid undret meg over hvilke personlige egenskaper disse terapeutene besitter som medførte at de mestret dette terapeutiske grepet. De var alle høyt utdannet og utvilsomt faglig kompetente. En av informantene snakket mye om å ha talent for terapi, og inspirerte til oppgavens tittel. Jeg konkluderte flere

ganger med at informantene hadde slikt talent, uten å helt få tak i hva det innebærer. Jeg registrerte at informantene hadde evne til en refleksiv og dialektisk praksis, der de i utstrakt grad gransket sine viktigste virkemidler: seg selv og sitt språk. De evnet å verdsette hvordan egne personlige erfaringer kunne brukes i den terapeutiske relasjonen heller enn å fokusere på hvordan egne paradokser skulle analyseres og parkeres. En av informantene fra datamaterialet belyser hvordan for trange rammer for det både mellommenneskelige og profesjonelle møtet mellom klient og terapeut kan medføre redusert nytteverdi av terapien for klienten, men også tap av meningsinnhold for terapeuten:

Du skal jobbe med spørsmål av veldig intim karakter, det er snakk om veldig sårbare ting, samtidig som du skal holde en avstand. Man trenes opp til å tenke at det er å være profesjonell, men jeg har for lengst sett at det der er en måte å jobbe på der den profesjonelle trenes opp til en profesjonell kulde og den personen som egentlig hadde trengt den varmen, han får ikke den. Det betyr i ytterste konsekvens at den hjelpen personen hadde hatt bruk for, den får ikke vedkommende, fordi den profesjonelle er så opptatt av å holde en viss avstand. Jeg vil si det tvert om, det er dypt profesjonelt å være menneskelig, altså synes jeg det er uprofesjonelt å kle av seg sin egen menneskelighet i møte med folk. Jeg tror at veldig mange hadde levd et mye rikere profesjonelt liv om de hadde tenkt annerledes rundt hva det vil si å være profesjonell. (3/81)

Bernhard foreslår i sin studie at terapeuter i større grad kan oppfordres og oppmuntres til å reflektere rundt sin egen motivasjon for å utdanne seg til hjelpere, og hvilke iboende egenskaper vi har som er potensielle styrker og begrensninger både i et utdannelsesløp og i terapeutisk praksis (Bernhard, 2020, p. 73). Videre understreker Bernhard at denne typen refleksivitet avviker fra å tilegne seg teknisk og teoretisk kompetanse, og at prosessen snarere er å anse som en type emosjonell læring (Auestad, 1992). En god terapeut vil derfor kunne ha nytte av å gjøre som informantene i denne studien: Stille seg selv spørsmål om hva som er ens sterke sider, hva er mitt tankegods når det gjelder endring, og hva gjør jeg når jeg opplever dissonans? (Bernhard, 2020). Slik praksis er tilstede i masterstudiet i familierapi gjennom modulen for PPU – personlig og profesjonell utvikling. Denne delen representerer et lavt antall studiepoeng sammenlignet med erkjennelsen av at den terapeutiske alliansen er vårt viktigste virkemiddel for å bli gode terapeuter.

6.3 Kategori 2: «Å være terapeut er knyttet til personlige erfaringer og verdier» - hvorfor blir man terapeut?

Vi vet altså at det har betydning for terapien hvem terapeuten er og at metode er av mindre betydning (Wampold, 2001). Som en følge av denne erkjennelsen vil det være nødvendig å vite noe om terapeutens indre motivasjon for å jobbe med mennesker som strever med eksistensielle spørsmål. Det er skrevet mange bøker og laget mange filmer som påpeker risikoen for at terapeuten kan være påvirket og drevet av ønsket om å bli beundret, omnipotent og uunnværlig. Slike beveggrunner vil betegnes som mindre funksjonelle, usunne eller patologiske, med rot i terapeutens egne uløste konflikter. Eksempler på slike motiver er behov for påvirkning som kompensasjon for en følelse av hjelpeløshet, eller å være terapeut for å dekke inn emosjonelle behov som oppleves udekket. I motsatt ende finnes motivene som benevnes som sunne, som for eksempel medfølelse, interesse for andre mennesker og nysgjerrighet på å forstå sammenhenger (Nissen-Lie & Orlinsky, 2014). De usunne og sunne motivene kan også opptre som motiv for hverandre. Altruismen kan brukes som et argument for å kompensere for andre impulser som er uakseptable, som for eksempel aggresjon (Barnett, 2007). Sannsynligvis er de fleste terapeuter motivert av både sunne og usunne beveggrunner i valg av yrke (Nissen-Lie & Orlinsky, 2014). Det er imidlertid slik at usunne motiver ikke trenger å være til hinder for god terapi, så lenge de ikke er for intense. Gitt at terapeuten har innsikt i sine motiver kan terapeuten unngå at egne dysfunksjonelle motiver påvirker terapien negativt. I studier som omhandler terapeuters motivasjon til å velge yrket ser man gjerne på to hovedkategorier: hva terapeutene har til felles, og hva som er deres helt unike motiver for å bli terapeuter (Farber, Manevich, Metzger, & Saypol, 2005).

Konklusjonen i denne undersøkelsen er at tidsånd og samfunnstrend påvirker hvem som velger terapiyrket, det vil påvirkes av hvilke verdier som til enhver tid er aktuelle i et samfunn fordi disse verdiene vil tiltale ulike mennesker og derigjennom deres yrkesvalg (Farber et al., 2005). Skovholt og Jennings undersøkte i sin studie 10 det de kaller «masterterapeuter» for å finne ut hva det er som kjennetegner en dyktig terapeut (Skovholt & Jennings, 2004). I kapitlet der den såkalte «masterterapeuten» portretteres fremheves det at dyktige terapeuter finner sterk motivasjon i å forstå dynamikken mellom seg selv og øvrige familiemedlemmer, sett i lys av sterke, dog ikke overveldende opplevelser fra eget liv

og bakgrunn (Skovholt & Jennings, 2004). Det skal understrekes at dette er et kjennetegn ved terapeuter som har forblitt terapeuter, derfor er det ukjent hvordan dette forholder seg hos de som har forlatt yrket. David Orlinsky påpeker det interessante ved å undersøke hvorfor terapeuter velger å forbli terapeuter, og at lite vites om dette (Orlinsky, 2005, p. 1005). Skovholt og Jennings' undersøkelse påviste at et fellestrekk hos deres «masterterapeuter» er at terapeutene hadde valgt det de benevner som aktiv bearbeidelse av smertefulle opplevelser heller enn unnvikelse og utestengelse for å unngå smerten traumet hadde påført dem (Skovholt & Jennings, 2004).

En av informantene kom tidlig i intervjuet med en uttalelse som henviser til en slik opplevelse, et traume som hun oppgir som bearbeidet, men som samtidig representerte en sterk motivasjon for å utdanne seg og praktisere som terapeut. Denne terapeuten har også forblitt i yrket etter mer enn 30 år som praktiker:

Og så to år etterpå ble jeg mor til ei som var utviklingshemmet, ikke sant. Og så ble jeg plutselig den som skulle hjelpes, og da møtte jeg en del motstand i hjelpeapparatet. Denne hjelpen stred mot mine verdier. Og da husker jeg at jeg tenkte; en dag så skal jeg sitte på den andre siden av dette bordet, og så skal jeg si; jeg vet hvordan du har det, fordi jeg har hatt det sånn selv. Det er jo forbudt å si som familieterapeut nå, men i alle fall så tenkte jeg det. (1/38)

Flere av psykoterapiens kjente stemmer har omtalt egen lidelse som en mulig motivator for å bli terapeut, deriblant Jung (Jung, 1951). En av Skovholt og Jennings «masterterapeuter» i deres studie strekker det så langt som å si at yrket ville vært uinteressant dersom man ikke selv hadde kjennskap til lidelse (Skovholt & Jennings, 2004). En teori om den «sårede hjelper» hevder at en terapeut med egenerfaring knyttet til å ha opplevd smerte er i stand til å hjelpe nettopp på grunn av slik opplevelse i eget liv (Farber et al., 2005). Denne teorien har forgreninger til gresk mytologi og sagnet om Asklepios, som hadde blitt påført skader og sår av gudene. Disse traumene skulle gjøre ham særlig egnet til å forstå og hjelpe andre. I studier av terapeuter og deres bakgrunn i forhold til opplevd lidelse viser resultater ulikt. Det påvises at mange terapeuter har opplevd marginalisering i barndommen, samtidig som at resultatene viser at de har blitt utsatt for aldersadekvate påkjenninger i normale mengder (Farber et al., 2005). Dersom terapeuter sammenlignes med andre yrkesgrupper, som for

eksempel ingeniører, har forskning vist at terapeuter har større egenerfaring med å ha familiemedlemmer med psykiske problemer. I Rønnestad og Skovholts undersøkelse fra 2003 intervjues 12 terapeuter, hvorav åtte oppgir at deres erfaringer fra oppveksten har hatt direkte påvirkning for yrkesvalg. Av disse åtte oppgir seks at det er de negative erfaringene som har hatt størst gjennomslagskraft, og at yrkesvalget var å oppfatte som en motreaksjon (Rønnestad & Skovholt, 2013). Sammenlignet med mine informanter er det et bilde som stemmer godt. Informanten som er sitert ovenfor opplevde dramatisk sykdom i egen familie, en annen informant opplevde foreldrenes opprivende skilsmisse og påfølgende adskillelse fra far, en tredje måtte streve med marginalisering på svært utfordrende områder, for å nevne noen av de smertefulle opplevelsene i barndom og oppvekst som har blitt nevnt av informantene som sjelsettende og pregende erfaringer som har ansporet dem til å velge terapeutyrket. Min oppfatning av informantene er at de opplevde sine egne smertefulle (men bearbeidede) erfaringer som sterke motivatorer til yrkesvalg og samtidig verdifulle verktøy som var til hjelp for deres klienter, siden informantene var sterke tilhengere av å dele fra eget liv på hvert sitt vis. Med utgangspunkt i ovennevnte er det også min mening og erfaring at bearbeidede egne opplevelser, åpenhet og villighet til å dele tilfører terapien ressurser som kan komme klientene til nytte.

6.4 Kategori 3: «Å være en dyktig terapeut innebærer et element av spiritualitet» - spiritualitetens rolle i terapi

Informantene i datamaterialet snakket i større utstrekning enn jeg forventet om spiritualitet som en bestanddel i god terapi. Særlig var denne faktoren nevnt i forbindelse med det som ble beskrevet som terapeutisk talent. Emneknaggene fra materialet knyttet til spiritualitet ble omfattende nok til å utgjøre et hovedfunn, hvilket var overraskende sett i lys av hvor lite vektlagt jeg opplever at temaet er i faglitteratur og undervisning. Allikevel nevnes altså spiritualiteten hyppig hos informantene, ofte når informantene forteller om hva de opplever bidrar til en sterk terapeutisk allianse. Jeg har undret på hvorfor temaet spiritualitet er så lite omtalt i det terapeutiske fagfeltet, siden terapeuter stadig møter mennesker som strever med eksistensielle spørsmål.

Spiritualitet er avledet fra det latinske ordet for pust og er gjerne forbundet med religion. Spiritualitet assosieres med en essensiell livskraft som underbygger, motiverer og vitaliserer den menneskelige eksistens (Holmberg, 2018, p. 23). I en sekulær kultur har derfor ikke spiritualitet en selvsagt rolle, men dersom man ser på religiøse samfunn eller en voksende alternativ kultur, vil begrepet spiritualitet hyppig forekomme. Virginia Satir, en fremtredende familierapeut, utarbeidet på nittitallet en modell der hun søkte å innlemme spiritualitet som element for å styrke relasjonen mellom klient og terapeut (Satir, Banmen, Gerber, & Gomori, 1991). Til tross for hennes toneangivende stemme innen faget har ikke modellen fått gjennomslag i den vestlige del av verden, mens den i Østen har fått bredere tilslutning (Banmen & Maki-Banmen, 2014).

Informantenes utsagn om spiritualitet favnet nokså vidt: Noen relaterte det til gudstro, men alle henviste til en emosjonell opplevelse som kunne utløses av for eksempel musikk, ord, kunst og øvrige åndelige opplevelser. Informantene beskrev i utstrakt grad hvordan de søkte å gi klienter en emosjonell opplevelse som tilsvar til utfordringer klientene strevde med. Et slikt grep ligner elementer fra det som kalles emosjonsfokuset terapi, en terapiform som har fått stor oppslutning i nyere tid. Emosjonsfokuset terapi er en egen terapeutisk retning som har studert vellykkede terapiforløp for å identifisere hva som skjer når klienter opplever å få det bedre (Stiegler, 2015, p. 18). Terapiformen antar at emosjoner er hovedforklaringen på hvorfor vi gjør som vi gjør, de fargelegger vår livsanskuelse og gir drivkraft og motivasjon.

Leslie Greenberg, hovedpersonen bak utviklingen av emosjonsfokuset terapi, hevder at emosjonene er det som forbinder livets sammensatte opplevelser til en meningsfull helhet (Greenberg, 2010). Den emosjonsfokusede terapien understreker viktigheten av en trygg og god terapeutisk allianse for å gi rom for korrigerende emosjonelle erfaringer og forandringer. I tillegg fremholdes muligheten for å korrigere maladaptive emosjoner som skam gjennom å tilføre adaptive emosjoner som for eksempel berettiget sinne (Stiegler, 2015). Den type spiritualitet informantene henviste til var nettopp en slik emosjonell bevegelse ved hjelp av virkemidler som berører det åndelige snarere enn det kognitive, med den hensikt å romme, påtale og granske følelser som ellers vanskelig kan få berettiget plass i et terapeutisk forløp. Deres hensikt lignet med andre ord det emosjonsfokusede terapiløpet uten at noen av informantene nevnte emosjonsfokuset terapi som en faglig foretrukket retning. Innen den kognitive tradisjonen har man vært opptatt av å skille mellom emosjoner

og følelser; følelser er knyttet til individets opplevelse av en emosjon, der sistnevnte er en beveget tilstand man kan befinne seg i uten være bevisst sin emosjonelle tilstand (Nyeng, 2006, p. 16). Etymologisk er ordet «emosjon» forbundet med kognitiv tenkning, mens «følelse» er knyttet til det emosjonelle og affektive (Nyeng, 2006).

I en evidensbasert forskningstradisjon kan det antas at tenkning overstyrer følelser, slik at en emosjonsbasert terapiform lettere kan tape terreng, og at det kan være akademisk lønnsomt å tone ned det spirituelle og åndelige. En mulig følge av å forbigå det spirituelle som et viktig kompetanseområde for bygging av en terapeutisk allianse er at det skapes en Dunning-Kruger-effekt blant terapeuter (Dunning, Johnson, Ehrlinger, & Kruger, 2003). Dunning-Kruger-effekten er en kognitiv bias, en forutinntatthet, der en person mangler innsikt i sin egen tilkortkommenhet og samtidig overvurderer sin egen ferdighet på samme område (Dunning et al., 2003). En konsekvens kan følgelig være at slik inkompetanse også vil medføre manglende metakognitiv innsikt i egen tilkortkommenhet, og dermed en ytterligere marginalisering av spiritualiteten som en terapeutisk ressurs. Det er gjort lite forskning på spiritualiteten og dens rolle i familierapeutisk praksis i Norge (Holmberg, 2018, p. 83).

Åse Holmberg har i sin doktorgradsavhandling brukt GT og analysert sitt datamateriale frem til utviklingen av fem hovedkategorier som til sammen former det hun kaller et «kart over spirituell og eksistensiell kompetanse» (Holmberg, 2018, p. 219). Formatet har likheter med Jensens resonanskart, som også er arbeidet frem ved bruk av GT (Jensen, 2008). Begge teoriene gransker hva som skaper en god terapeutisk allianse, en resonans mellom klient og terapeut. Holmberg peker i en av sine hovedkategorier på behovet for at terapeuten anerkjenner klientens eksistensielle, spirituelle og religiøse praksis og kultur (Holmberg, 2018, p. 225).

Disse betraktningene sammenfaller i stor grad med mine funn i kategori 3: «Spiritualitet som en tabubelagt og underkommunisert X-faktor for å utøve virksom terapi». Spiritualitet anerkjennes i liten grad som relevant i terapeutisk praksis og forbigås gjerne i stillhet innen det terapeutiske fagfeltet (Holmberg, 2018). Man kan se for seg at spiritualitet for mange terapeuter assosieres med trosspørsmål og Freudiansk patologi, og emnet fjernes dermed fra repertoaret over temaer det er politisk korrekt å adressere i terapi. Psykoterapi er influert av den naturvitenskapelige forskningstradisjonen og tilhørende sannhetsoppfatning.

Med utviklingen av biologiske og diagnostiske forklaringsmodeller har det spirituelle aspektet blitt marginalisert (Holmberg, 2018). Allikevel rapporterer mange terapeuter at de faktisk snakker om spiritualitet med sine klienter, men unngår å fronte spiritualiteten som terapeutisk tema i det offentlige ordskiftet (Holmberg, 2018, p. 242). Det kan antas at å ta til orde for spiritualitet som viktig i terapi vil være å trosse den rådende evidensbaserte diskursen og at den som tar rollen vil risikere å tape akademisk status. På den annen side hevder sterke stemmer og forskningsresultater at metoden i terapi er underordnet når vellykket terapi dekonstrueres for å finne ut hva som virker, det er relasjonen mellom klient og terapeut som er utslagsgivende (Wampold & Imel, 2015).

Musikk er et eksempel flere av mine informanter henviser til som en arena for resonans og spiritualitet. Gjennom metaforer åpnes muligheter for metafortellinger og endringspråk i terapi (Watzlawick, 1978). I den religiøse antologien (som for eksempel Bibelen) finnes det utallige eksempler på metaforer som har gitt mening til menneskers eksistensielle utfordringer. Å finne felles mening i ord eller toner beskrives som en måte å møtes på som går utenpå vanlig dialog. Det mellommenneskelige møtet tilføres et åndelig aspekt. Et eksempel fra en av informantene illustrerer det terapeutiske potensialet i å koble sammen input fra eget liv, profesjonelle erfaringer med andre klienter og sin egen spiritualitet. Informanten forteller om en terapitime der terapeuten velger å lese et dikt for klienten, som strever med spiseproblemer. Diktet hadde terapeuten skrevet til en tidligere klient som strevde med lignende problematikk:

Jeg kom på å fortelle om en annen teknikk jeg bruker, og den er det jeg kaller det for «poesiterapi». Jeg skal lese et dikt for dere som jeg også leste for henne, her brukte jeg metaforer. Det snudde for henne da, hun skjønnte at hun skulle ikke dit, og hun ikke skulle dø i den grøfta. Jeg er ikke noen religiøs person i vanlig forstand, jeg synes at religion ofte perverterer åndeligheten. Men for meg er dette en guddommelig gave som jeg skal benytte meg av. Sånn er det bare. (7/595)

I musikken brukes også begrepene resonans og dissonans. Det forekommer harmonier i musikk, og det kan trekkes mange analogier fra musikkpråket som appellerer til det spirituelle.

Kunstens betydning for menneskets psykiske og fysiske helse belyses i en nylig publisert rapport fra Verdens Helseorganisasjon (WHO, 2019). Motivasjonen for å gjennomføre undersøkelsen var å rette fokus på manglende bevissthet rundt hvor viktig kunst er for mennesker, for derigjennom å synliggjøre manglende tilførsel av midler og lovgivning som sikrer ivaretagelse av en arena som har direkte påvirkning på menneskers helse.

Definisjonen av kunst i undersøkelsen var vidtfavnende, og omfattet blant annet musikk, dans, litteratur, teater, visuell kunst og animasjon (WHO, 2019). Funn i undersøkelsen, som omfatter 900 publikasjoner og 3000 studier, viser at kunst har positive effekter på helse uansett om man er utøver eller bruker av kunsten. Funnene viser konkrete helsemessige effekter: Å bli lest for øker konsentrasjonsevne og søvnkvalitet, og å høre på musikk stabiliserer blodsukkeret (WHO, 2019). Undersøkelsen konkluderer med å oppfordre til at det må forankres i lov at kunst skal være tilgjengelig i bredden slik at alle mennesker kan nyte godt av kunstens positive helseeffekter. En slik undersøkelse med så tydelig påvist korrelasjon mellom kunst og helse bør, slik jeg ser det, også understøtte, fastslå og løfte frem verdien av å inkludere spiritualitet i et terapiforløp.

6.5 Kategori 4: «At terapeuten har egen opplevelse av utenforskap er av verdi for klienten» - terapeuter kan hjelpe klienter med å gjenvinne makten i sitt eget liv

Denne fjerde hovedkategorien hadde arbeidstittel «makt». Annen-ordens emneknagger som ble hentet fra empirien og lagt inn under denne kategorien var i tillegg til «makt» for eksempel «opposisjon», «protest», «resiliens», «konflikter», «agency» og «autoriteter». Foucault har sagt at makten er den som viser seg mest, men som skjuler seg best (Hultquist, 2004, p. 619). Mine informanter var oppmerksomme på både synlige og mindre synlige maktstrukturer, og samtlige hadde sterk interesse i å gi sine klienter tilbake følelsen av autonomi og selvråderett over egne liv. Flere av dem identifiserte seg sterkt med klienter som følte avmakt og strevde med å innrette seg etter for trange diskurser eller etter samfunnets oppskrift på hvordan livet skal leves for å passe inn. Et eksempel på dette er informanten som vegrer å la sine klienter som strever med sin seksualitet sykeliggjøres, og henviser til Foucaults påpekning om at hva som er sykt og galt til enhver tid vil defineres av

en påstått kunnskap om galskap fra samfunnet. Denne kunnskapen er organisert nettopp på bakgrunn av samfunnets egenskapte gruppering av hva som er galskap og ikke, og definisjonens gyldighet kan derfor betviles (Foucault, 1999). Dersom man ikke er oppmerksom på makten som en skjult men allikevel svært tilstedeværende faktor, kan terapien bli en kilde til reproduksjon av den gjeldende diskurs uten at klienten blir gjort oppmerksom på muligheten til å ta andre valg enn de den rådende diskursen peker mot. For å ta slike alternative veivalg kreves mot. Dette motet var informantene opptatt av å tilføre klienter, og det var gjerne inspirert av deres egne erfaringer med å oppleve det som kraftfullt å få denne styrken, selv om de hadde opplevd seg selv som outsiders på mange arenaer. En av informantene introduserte begrepet «agency», og beskrev dette slik:

Det er et annet uttrykk i narrativ terapi som er helt avgjørende, agency, og har du ikke agency, en følelse av agency i livet ditt så tror jeg også at du blir syk. Det er mange som kommer til oss og har mistet den følelsen, og jeg tenker at kanskje det er en av karakteristikkene ved folk som har mistet håp, har mistet mening. Agency betyr at du er agent på vegne av de tingene som er viktige for deg, på vegne av dine verdier, på vegne av de relasjonene du står opp for, på vegne av den historien som du føler at har formet din foretrukne identitet. Det motsatte av prisgitt og maktesløshet. (2/381)

Denne informanten hadde opplevelser med tap av slik agency i sin egen bakgrunn, og hadde som svært ung måttet ta vanskelige valg som innebar brudd med sine nære relasjoner, men med den gevinst at han gjenvant sin egen opplevelse av agency. Informanten beskrev tap av agency som å bli utsatt for et maktspill og å bli kneblet, ikke bli hørt og bli prisgitt de voksnes uvettige beslutninger, beslutninger som hadde en svært høy pris for ham og hans nærmeste sine relasjoner. Denne opplevelsen av maktovergrep har informanten tatt med seg inn i sitt terapeutiske virke og derigjennom funnet sin foretrukne metode i den narrative praksis. Informanten hadde opplevd på kroppen det Foucault beskriver som maktens mandat og evne til å disiplinere subjektet (Foucault, 2001). Læringen hadde informanten omsatt til en villighet til å stille spørsmål omkring sin egen kunnskap i lys av bevissthet rundt diskurser og maktstrukturer. Denne villigheten ønsket informanten at skulle komme klientene til gode i form av narrativt armslag slik at det var mulig for klientene å se rom for sitt eget agency, at det kunne la seg gjøre å ha hånden plassert på rattet i forhold til eget liv heller enn å være prisgitt maktstrukturer og forventninger fra samfunnet til hvordan et liv skal leves. En slik

definisjon av vellykket terapi kan stå i motsetning til en evidensbasert evaluering. En evidensbasert vurdering vil legge vekt på samfunnsøkonomiske argumenter. Det er ikke sikkert at det for individet vil oppleves som gunstig å bidra til en heldig samfunnsøkonomisk gevinst, og det kan være gode grunner til å lytte til Foucault og vurdere hvorvidt samfunnets definisjon av heldig terapeutisk utfall tjener individet eller andre hensyn. Det er i stor grad offentlig sektor som finansierer terapi. Kan det da tenkes at det finnes forkledte intensjoner som ønsker å definere hva vellykket terapi innebærer? Som i alle andre sammenhenger er det vanskelig å kritisere den som betaler regningen. Er det da rom for ulydige terapeuter som ønsker å tale makten midt imot for de individene som trenger å høre at det ikke er dem det er noe galt med, at det er problemet som er problemet (White, 2006)? Jeg håper det er mange terapeuter som velger å våge å ta den refleksjonen i et politisk klima der pakkeforløp og New Public Management synes å være tegn i tiden.

6.6 Kategoriernes forhold til hverandre

I de fire kategoriene som er drøftet ovenfor ligger det mye empiri, totalt 928 emneknagger fra det kodede materialet. En fellesnevner for de fire kategoriene, der informantene beskriver karakteristikk ved hva som kjennetegner en god terapeut, er at de beskriver en X-faktor, egenskaper ved terapeuter som i stor grad er løsrevet fra metode og teoretisk kunnskap. Slik sett forteller informantene det vi allerede vet: Metode er underordnet, det er den terapeutiske relasjonen som avgjør terapiens utfall og nytteverdi for klienten (Wampold & Imel, 2015). Oppgavens tema er «talent for terapi». Min opplevelse er at det er nettopp det informantene beskriver. En terapeut som har noe så uakademisk som en magefølelse, en teft, en intuisjon. Disse evnene er med på å styre terapeuten i en slags dans med klienten der terapeuten evner å ta signaler, føre der det må føres, skifte takt når nødvendig. Alt styres etter det en informant kalte terapeutens «fingerspitzgefühl». Denne følsomheten formes ifølge informantene av gjenklang til eget liv i passe mengde, motivasjon og glød i forhold til yrkesvalg, en spiritualitet som kan gi anslag til nye dimensjoner i terapien samt et element av opposisjon til toneangivende samfunnskrefter. Basert på hva jeg gjennom dette forskningsarbeidet har tilegnet meg av kunnskap om hva som utstyret en terapeut med det som av informantene i ulike ordelag omtales som talent, vil det være mitt ønske og forslag at

PPU-modulen av studiet styrkes og får tilført flere ressurser i form av mer plass på timeplanen og detaljert veiledning fra lærerressurser på studiestedet. Det ville, slik jeg ser det, vært interessant og nyttig å utforske videre hvordan studenter kan kartlegges basert på hvilke slike ferdigheter de har i starten på og underveis i studieløpet. Det har også vært tatt til orde for at en slik kartlegging kunne danne grunnlag for opptak til utdanningsretninger for psykoterapeuter (Heinonen & Nissen-Lie, 2019). I dag er den gjeldende diskursen for tilgang til terapi preget av for eksempel pakkeforløp og andre beskrivelser som passer godt inn i den individuelle, evidensbaserte preferansen og New Public Management (Bernhard, 2020, p. 75). Salderingsposten blir dermed den mer holistiske innfallsvinkelen og vridningen som ivaretar mindre målbare parametere som menneskelighet og fellesskap, relasjonelle aspekter og fokus på individet som del av en større kontekst. Det er min bekymring at det systemiske, familieterapeutiske perspektivet skal tape terreng og tiltrengt prioritet i en slik virkelighetsoppfatning. Kan det være at det er liten politisk vilje til å øke omfanget og fokuset på PPU, lar gevinsten seg vanskelig måle etter evidensbaserte metoder? Hvis ja, kan det tenkes at det igjen medfører statlig og politisk uvilje mot å betale regningen i form av de økonomiske overføringene studiesteder behøver for å opprettholde forsvarlig drift og tilsig av studenter? Makten har i tilfelle skjult seg godt. Vi vet hva som virker, men har allikevel internalisert avvikende verdier for hva som er gangbar, forsvarlig vitenskap og føler det maktpåliggende å følge disse.

7 Avslutning

7.1 Innledning

I dette avsluttende kapitlet vil jeg kort oppsummere hvilke funn som fremkom av forskningsarbeidet. Deretter vil jeg identifisere mulige implikasjoner studien og dens funn kan ha for videre forskning og praksis relatert til temaet den belyser. Avslutningsvis gjør jeg rede for potensielle svakheter ved undersøkelsen og dens resultater.

7.2 Oppsummering av funn

Oppgaven har tatt sikte på å finne ut hva familieterapeuter tenker om hva som gjør en terapeut god, og hva de selv tenker om å dele erfaringer fra eget liv med klienter.

Oppgavens forskningsspørsmål er formulert slik:

Hva mener familieterapeuter karakteriserer en god terapeut?

Hva deler de fra eget liv og hvordan?

Analyse av datafangsten medførte fremvekst av fire tydelige kategorier. Jeg vil kort gjenta hovedfunn fra de fire kategoriene.

1. «Profesjonalitet i terapeutrollen karakteriseres av noen gitte egenskaper og kvaliteter»

Denne kategorien hadde flest emneknagger. Informantene hadde tallrike beskrivelser på hva de tenkte kjennetegner en profesjonell terapeut. Det å ha teoretisk kompetanse i orden ble regnet som en forutsetning, men alle informantene mente at terapeuten måtte evne å tilføre terapien noe personlig for å skape berøring.

2. «Å være terapeut er knyttet til personlige erfaringer og verdier»

Informantene fortalte i utstrakt grad om sterk indre motivasjon for å velge å bli familieterapeuter. De hadde alle tydelige kjerneverdier som de holdt høyt og brukte

aktivt i sitt arbeide som terapeuter. De var også svært opptatt av å hjelpe klientene til å få øye på og stå opp for sine egne erfaringer og verdier.

3. «Å være en dyktig terapeut innebærer et element av spiritualitet»

Informantene var alle, dog i ulik grad, opptatt av potensialet i åndelighet. De fremhevet hva kunst, musikk, tro og andre spirituelle opplevelser kunne bidra med for å skape bevegelse. Mange av dem fortalte også om lignende erfaringer i sine egne liv.

4. «At terapeuten har egen opplevelse av utenforskap er av verdi for klienten»

Makt var et sentralt tema for informantene. De ønsket å inspirere klientene til å få øye på makten som virket i ulike kontekster. Ikke minst fortalte de fleste informantene om egne opplevelser med å ligge under for maktstrukturer.

Informantene brukte i utstrakt grad disse opplevelsene i terapien, og delte dem med klientene.

7.3 Implikasjoner for forskning og praksis

Sammenheng mellom privat liv og profesjonell praksis er ikke nytt, snarere er den dominerende diskurs at dette temaet er sentralt. Masterstudiet i familierapi inneholder sågar en egen modul der studentene skal bevisstgjøres på sammenhengen mellom personlig og profesjonell utvikling, PPU. Det er også kjent at relasjonen mellom klient og terapeut er den nest mest betydningsfulle faktoren for virksom terapi, kun overgått av hva klienten selv bringer med seg til terapien (Wampold & Imel, 2015). Wampold strekker det så langt som å si at metode er underordnet, og at terapeuten er den faktoren som utgjør forskjellen i terapien (Wampold, 2001, p. 200). Implisitt vil det si at relasjonen kan være både fordelaktig og begrensende. En slik bevissthet vil hjelpe terapeuten å få en bevisst posisjon til forbindelsen mellom det profesjonelle og det private og ikke minst mestre å behandle resonansen som den verdifulle kilden den kan være i en terapeutisk prosess. Tross konsensus rundt viktigheten av den terapeutiske alliansen er det allikevel gjort utilstrekkelig med forskning direkte på dette aspektet ved terapi (Kazdin & Weisz, 2003, p. 443). Når det gjelder spiritualitet og åndelighet i terapi er det, slik jeg ser det, behov for mer forskning på et tema som mange lar seg berøre av, men som samtidig kan oppfattes som devaluert og i

en viss utstrekning også forbundet med lav grad av faglighet. Kompetanse på spirituelle og eksistensielle spørsmål samt visdom til å integrere slik kompetanse i terapi er sentralt for å nyttiggjøre seg åndelighetens kraft som bevegende faktor (Paragment, 2007). Min studie er et lite tilskudd for de temaene den berører, men jeg håper den kan være til inspirasjon for de som fatter interesse for likelydende eller tilgrensende temaer; tilstedeværelsen av terapeutens personlige og private liv i terapi og terapeutens kompetanse i og anerkjennelse av spirituelle og eksistensielle virkemidler i en terapeutisk kontekst.

7.4 Selvrefleksjon og avsluttende kommentarer

I et forskningsarbeid av denne typen innser jeg at det er overveiende sannsynlig at min forforståelse har påvirket på flere måter. Jeg plasserer min egen forforståelse innenfor en sosialkonstruksjonistisk, hermeneutisk og fenomenologisk ramme. En slik forforståelse vektlegger viktigheten av å forstå og utforske det særegne ved den menneskelige erfaringsverden. Både den hermeneutiske og fenomenologiske kunnskapstradisjon er kritiske til den naturvitenskapelige og empiriske tilnærmingen til studier av menneskelige fenomener. En hermeneutisk og fenomenologisk rammeforståelse forutsetter at vi er produkter av erfaringer der vi har tillagt våre erfaringer mening. Videre er retningene ens om at erfaringene som gir kunnskap oppstår i en prosess der vi forstår og fortolker. Kvalitative metoder tillater at forskeren tilfører sin egen forforståelse gjennom tolkning av resultater (Johannessen et al., 2016, p. 239). Til min forforståelse hører også et postmodernistisk vitenskapssyn. Et slikt vitenskapssyn innebærer å akseptere fravær av tydelige konklusjoner og enhetlige funn i erkjennelse av at feltet man studerer preges av mange ikke-målbare faktorer, i overensstemmelse med menneskelig adferd (Lock & Strong, 2014, p. 32). Et postmoderne og sosialkonstruksjonistisk ståsted, der sosiale fenomener ikke er enkle, statiske hendelser som kan måles, vil avvike fra et positivistisk vitenskapssyn (Kvale & Brinkmann, 2015). I tillegg til den vitenskapelige plasseringen av min egen forforståelse kommer også min yrkesbakgrunn, der jeg har jobbet både som sosialarbeider og i privat næringsliv. På disse arenaene er har jeg opplevd svært ulike drivkrefter, ikke minst ambivalensen knyttet til å ha markedskrefter som vesentlige drivere for beslutninger. Jeg innser at jeg på ingen måte kan identifiseres som rendyrket innen noen retning, min

forforståelse er sammensatt av min erfaring fra mange ulike arenaer, både som yrkesutøver og som privatperson.

Min forforståelse slik den er beskrevet kan videre medføre en mulig svekkelse av studien hva gjelder både valg av problemstilling, forskningsspørsmål, utforming av intervjuguide, koding og analyse. Jeg har arbeidet med en veileder og en gruppe studenter som har sterk interesse for oppgavens problemstilling og valgt metode. Dette i seg selv kan ha bidratt til å fargelegge de ulike leddene i forskningsarbeidet. I denne gruppen har faglitteratur, informantutvalg og metode vært drøftet, sannsynligvis på en måte som er påvirket av medlemmenes egen kontekst. Heri ligger en mulighet for å ha diskutert i et ekkokammer.

I utvalget av informanter har jeg forsøkt å sørge for en blanding av fagpersoner fra eget nettverk, offentlig ordskifte og forslag fra veileder. I tillegg har antall informanter vært høyere enn gjennomsnittet for sammenlignbare studier. Allikevel er det sannsynlig at andre informanter kunne gitt andre svar. Dog er formålet med en kvalitativ studie å gi et nærbilde av et fenomen, slik at mangel på bredde slik det kreves i en kvantitativ studie allikevel kan forsvares, og informantene har bidratt til metning av datamaterialet slik GT foreskriver for denne typen forskningsarbeider. Hva gjelder analyse og funn er også dette utvilsomt preget av egne fordommer, særlig der informantene representerte tankegods som stod langt fra mitt. Det foreligger en mulighet for at jeg forestilte meg på forhånd hva informantenes svar på spørsmål ville være, og at det bidro til å utforme de ulike intervjuguidene. Jeg har underveis forsøkt å bestrebe meg på å reflektere rundt hva en annen person enn meg selv ville ha valgt av ovennevnte innfallsvinkler i et forsøk på å begrense min egen forforståelses påvirkning. I tillegg har jeg som nevnt tidligere i oppgaven bedt medstudenter om å kodeldele av mitt materiale slik at jeg kunne sammenligne, og jeg har også kodet noe av deres materiale. Hensikten var å skape en motvekt og balanse til min egen forforståelse, og ved noen anledninger gjorde jeg også endringer i kodingen som følge av innspill fra mine medstudenter. Samtidig har disse medstudentene tilhørt gruppen som har studert det samme hovedfenomenet, og vil derfor være preget av mye sammenfallende forforståelse som meg selv. Jeg har reflektert rundt mine veivalg og når de ble tatt, hvorfor jeg valgte én retning fremfor en annen – til sammen skapte disse beslutningene en kontekst som oppgaven er skrevet i og preget av. Min målsetning i forskningsarbeidet har vært å beholde

en erkjennelse av at denne konteksten finnes og at den utformet rammevilkår for arbeidsprosessen, med Batesons ord tankene om at: «Without context, words and actions have no meaning at all» (Bateson, 1979, p. 24).

Litteraturliste

- Aarnes, J. F. (2020). E-matematikk. In *Store Norske Leksikon*.
- Anderson, H. (2003). *Samtale, språk og terapi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Anderson, H., & Goolishian, H. A. (1988). Human Systems as Linguistic Systems: Preliminary and Evolving Ideas about the Implications for Clinical Theory. *Family Process*, 27(4), 371-393. doi:<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1545-5300.1988.00371.x>
- Anderson, H., & Jensen, P. (2008). *Inspirasjon: Tom Andersen og reflekterende prosesser*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Auestad, A. M. (1992). Om emosjonell læring. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 10
- Banmen, J., & Maki-Banmen, K. (2014). What has become of Virginia Satir's Therapy Model Since She Left Us in 1988? *Journal of Family Psychotherapy*, 25(4), 117-131.
- Barbour, R. S. (2008). *Introducing qualitative research: A student's guide to the craft of doing qualitative research*. London: Sage.
- Barnett, M. (2007). What brings you here? An exploration of the unconscious motivations of those who choose to train and work as psychotherapists and counsellors. *Psychodynamic Practice: Individuals, Groups and Organisations*, 13(3), 257-274.
- Bateson, G. (1973). *Steps to an ecology of mind: Collected essays in anthropology, psychiatry, evolution and epistemology*. London: Granada
- Bateson, G. (1979). *Mind and Nature*. London: Fortuna
- Bateson, G., & Bateson, M. C. (1987). *Angels Fear: Towards an Epistemology of the Sacred*. New York: Macmillan.
- Bennet-Levy, J., & Haarhoff, B. (2019). *Why therapists need to take a good look at themselves. Self-practice/Self-reflection as an integrative training strategy for evidence-based practices*. In S. Dimidjian (Ed.). *Evidence-based practice in action: Bridging clinical science and intervention*. New York: The Guilford Press
- Bernhard, I. S. (2020). *Bridging the personal and professional domain through reflective practice: How psychotherapists experience their personal qualities to influence their therapeutic work*. (PhD). University of Oslo Oslo.

- Bertalanffy, L. v. (1968). *General Systems Theory*. New York: George Braziller.
- Blaikie, N. (2009). *Designing Social Research*. Pennsylvania State University: Polity Press.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. doi:<http://dx.doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Bruner, J. (1986). *Actual Minds, Possible Worlds*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bryant, A., & Charmaz, C. (2007). The SAGE Handbook of Grounded Theory. In *Feminist Qualitative Research and Grounded Theory: Complexities, Criticisms, and Opportunities* (pp. 417-436): SAGE Publications Ltd.
- Castonguay, L. G., & Hill, C. E. (2017). *How and why are some therapists better than others? Understanding therapist effects*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Charmaz, C. (2006). *Constructing Grounded Theory. A Practical Guide Through Qualitative Analysis*. London: Sage.
- Charmaz, C. (2008). Grounded theory. In J. A. Smith (Ed.), *Qualitative psychology: A Practical guide to research methods* (pp. 81-110). London: Sage Publications Ltd.
- Charmaz, C. (2011). A Constructivist Grounded Theory Analysis of Losing and Regaining a Valued Self. In J. W. Frederick, K. Charmaz, L. M. McMullen, R. Josselson, R. Anderson, & E. McSpadden (Eds.), *Five Ways of Doing Qualitative Analysis: Phenomenological Psychology, Grounded Theory, Discourse Analysis, Narrative Research, and Intuitive Inquiry* (pp. 165-204). New York: Guilford Press Publications.
- Charmaz, C. (2014). *Constructing Grounded Theory*. London: Sage Publications Ltd.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2015). *Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory* (4 ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Dalland, O. (2007). *Metode og oppgaveskriving for studenter* (4 ed.). Oslo: Gyldendal Akademisk
- Dallos, R., & Draper, R. (2007). *Familieterapi: Systemisk teori og praksis*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Dallos, R., & Vetere, A. (2003). *Working Systemically with Families. Formulation, Intervention and Evaluation*. London: Routledge.
- Davies, B., & Harré, R. (1990). Positioning: The Discursive Production of Selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour*.

- Duncan, B. L. (2012). *Bli en bedre terapeut*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Dunning, D., Johnson, K., Ehrlinger, J., & Kruger, J. (2003). Why people fail to recognize their own incompetence. *Current Directions in Psychological Science*, 12(3), 83-87.
- Engward, H. (2013). Understanding Grounded Theory. *Nursing Standard*.
doi:<https://doi.org/10.7748/ns2013.10.28.7.37.e7806>
- Farber, B. A., Manevich, I., Metzger, J., & Saypol, E. (2005). Choosing psychotherapy as a career: Why did we cross that road? *Journal of Clinical Psychology*, 61(8), 1009-1031.
- Foucault, M. (1999). *Galskapens historie*. Oslo: Gyldendal
- Foucault, M. (2001). *Övervakning och straff* (3 ed.). Lund: Arkiv Forlag.
- Gelso, C. J. (2011). *The real relationship in psychotherapy: The hidden foundation of change*. Washington, DC: American Psychological Association
- Gelso, C. J., & Perez-Rojas, A. E. (2017). *Inner experience and the good therapist*. In L. Castonguay & C. Hill (Eds.), *How and why are some therapists better than others?* . Washington, DC: American Psychological Association
- Gergen, K. J. (2005). *Virkeligheder og relationer: Tanker om sociale konstruktioner*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Glaser, B. (1978). *Theoretical sensitivity: Advances in the methodology of grounded theory*: Sociology Press.
- Glaser, B. (2007). Doing Formal Theory In *The SAGE Handbook of Grounded Theory* (pp. 99-114): SAGE Publications
- Glaser, B. (2010). *Att göra grundad teori - problem, frågor och diskussion*. California: Sociology Press.
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. New York: Aldine de Gruyter.
- Greenberg, L. (2010). *Emotion Focused Therapy*. Washington, DC: American Psychological Association
- Hayes, J. A., Gelso, C. J., S., G., & Kivlingham, D. M. (2018). Countertransference management and effective psychotherapy: Meta-analytic findings *Psychotherapy*, 55(4), 496-507.

- Heinonen, E., & Nissen-Lie, H. (2019). The professional characteristics of effective psychotherapists: A systematic review. *Psychotherapy Research*.
doi:<https://doi.org/10.1080/10503307.2019.1620366>
- Hjälmhult, E., Giske, T., & Stainovic, M. (2014). *Innføring i Grounded Theory*. Oslo: Akademika Forlag.
- Holmberg, Å. (2018). *Making room for spirituality?*. (Doctorate of Systemic Psychotherapy). VID Specialized University Oslo
- Hultquist, K. (2004). Foucault: Makten er det som viser seg mest og derfor skjuler seg best. In K. Steinsholt & L. Løvlie (Eds.), *Pedagogikkens mange ansikter*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hårtveit, H., & Jensen, P. (2004). *Familien - pluss én: Innføring i familierapi* (2 ed.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Jensen, P. (2007). *How to understand the lack of research that includes the meaning of the therapist's personal and private life in psychotherapy*
- Jensen, P. (2008). *The Narratives Which Connect...* (Doctorate of Systemic Psychotherapy). University of East London in conjunction with the Tavistock Clinic, Oslo, Diakonhjemmet Høgskole. Retrieved from <https://www.nfft.no/media/1223/per-jensens-doktorgrad.pdf>
- Jensen, P. (2009). Virkningsdiskursen – Hvordan spørsmålet «hva virker i terapi?» har kommet til å dominere psykoterapiforskningen og vår egen forståelse av terapi. *Fokus på familien*, 37(3), 194-200.
- Jensen, P. (2011). *Ansikt til ansikt*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Jensen, P. (2012). Family Therapy, Personal Life and Therapeutic Practice: The Map of Relational Resonance as a Language for Analyzing Psychotherapeutic Processes. *Human System: The Journal of Therapy, Consultation & Training*, 23(1), 68-87.
- Jensen, P., & Ulleberg, I. (2011). *Mellom ordene: Kommunikasjon i profesjonell praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Jensen, P., & Ulleberg, I. (2015). *Mellom ordene*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2016). *Samfunnsvitenskapelig metode* (5 ed.). Oslo: Abstrakt Forlag
- Johnsen, A., & Torsteinsson, V. W. (2012). *Lærebok i familierapi*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Johnson, R. B., Onwuegbuzie, A. J., & Turner, L. A. (2007). Toward a definition of mixed methods research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(2), 112-133.
- Jung, C. G. (1951). Fundamental questions of psychotherapy. In H. Read, M. Fordham, G. Adler, & W. McGuire (Eds.), *The collected works of C. G. Jung* (Vol. 16). Princeton: Princeton University Press.
- Jørgensen, C. R. (2019). *The Psychotherapeutic Stance*. Berlin Springer International Publishing
- Jørgensen, M., & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Kazdin, A. E., & Weisz, J. R. (2003). *Evidence-Based Psychotherapies for Children and Adolescents*. New York The Guilford Press.
- Knox, S., & Hill, C. E. (2003). Therapist self-disclosure: Research-based suggestions for practitioners. *Journal of Clinical Psychology*, 53(5), 529-539.
doi:<https://doi.org/10.1002/jclp.10157>
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2011). *Interview: Introduktion til et håndværk*. København: Hans Reitzel forlag.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3 ed.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lock, A., & Strong, T. (2014). *Sosial konstruksjonisme* Cambridge: Cambridge University Press
- Lov om organisering av forskningsetisk arbeid (forskningsetikkloven), (2017).
- MacKinnon, L. K., & Miller, D. (1987). The new epistemology and the Milan approach: Feminist and sociopolitical considerations. *Journal of Marital and Family Therapy*, 13(2), 139-155. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1987.tb00692.xba>
- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning* (3 ed.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Manning, C., Raghavan, P., & Schütze, H. (2008). *Introduction to Information Retrieval*. Cambridge Cambridge University Press.
- Matematikk.net. (2020). Asymptote. Retrieved from <https://matematikk.net/side/Asymptote>

- McGoldrick, M. (1982). Through the Looking Glass: Supervision of a Trainee's "Trigger" Family. In R. Wiffen & J. Byng-Hall (Eds.), *Family therapy supervision* (pp. 17-35). London Academic Press
- Milliken, P. (2010). Grounded Theory. In *Encyclopedia of Research Design* (pp. 549-554): SAGE Publications.
- Mills, J., Bonner, A., & Francis, K. (2006). The Development of Constructivist Grounded Theory. *International Journal of Qualitative Methods*, 5(1), 1-10.
- Minuchin, S., Nichols, M. P., & Lee, W. Y. (2010). *Vurdering af familier og par: Fra symptom til system – en firetrinnsmodel i to sessioner*. København: Dansk psykologisk forlag.
- Nissen-Lie, H. A., & Orlinsky, D. E. (2014). Love, growth, and work in psychotherapy: Clinician's self-renewal in life and in practice. In R. J. Wicks & E. A. Maynard (Eds.), *Clinician's guide to self-renewal: Essential advice from the field*. Noboken, N. J.: John Wiley & Sons.
- Norcross, J. C. (2010). The therapeutic relationship. In B. L. Duncan, S. D. Miller, B. E. Wampold, & M. A. Hubble (Eds.), *The heart & soul of change*. Washington: American Psychological Association.
- Nyeng, F. (2006). *Følelser i filosofi, vitenskap og dagligliv* Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Orlinsky, D. E. (2005). Becoming and being a psychotherapist: A psychodynamic memoir and meditation. *Journal of Clinical Psychology*, 61(8), 999-1007.
doi:<http://dx.doi.org/10.1002/jclp.20173>
- Paragmet, K. I. (2007). *Spirituality integrated psychotherapy: Understanding and addressing the sacred*. New York: Guilford Press.
- Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. (2 ed.). Oslo Universitetsforlaget.
- Rogers, C. R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology*, 21(2), 95-103.
- Rønnestad, M. H., & Skovholt, T. M. (2013). *The developing practitioner: Growth and stagnation of therapists and counselors*. New York, NY: Routledge.
- Salkind, N. J. (2010). Heisenberg Effect. In N. J. Salkind (Ed.), *Encyclopedia of Research Design*. California Sage

- Satir, V., Banmen, J., Gerber, J., & Gomori, M. (1991). *The Satir model: Family therapy and beyond*. Palo Alto, California: Science & Behavior books
- Schaanning, E. (1997). *Vitenskap som skapt viten: Foucault og historisk praksis*. Oslo: Spartacus forlag.
- Schjødt, B., & Egeland, T. A. (2008). *Fra systemteori til familieterapi* (4 ed.). Danmark: Paludans Forlag.
- Shotter, J. (1994). *Making sense of the boundaries: On moving between philosophy and psychotherapy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Skovholt, T. M., & Jennings, L. (2004). *Master therapists: Exploring expertise in therapy and counseling*. Boston: Pearson
- Stefana, A. (2015). The origin of the notion of countertransference. *Psychoanalytic Review*, 102(4), 437-460.
- Stiegler, J. R. (2015). *Emosjonsfokuserert terapi*. Oslo: Gyldendal Akademis
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode* (4 ed.). Bergen: Bokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Tjora, A. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Tweed, A., & Charmaz, C. (2012). Grounded Theory Methods for Mental Health Practitioners. In A. R. Harper & D. Thompson (Eds.), *Grounded Theory Methods for Mental Health Practitioners* (pp. 131-146). West Sussex: John Wiley & Sons, Ltd.
- Vidnes, A. K. (2020). Et oppgjør med forskningen: Jon Helgheim får krass kritikk for å så tvil om forskningens troverdighet. Men har han ikke litt rett? *Forskerforum*. Retrieved from <https://www.forskerforum.no/et-oppgior-med-forskningen/>
- Wampold, B. E. (2001). *The Great Psychotherapy Debate*. London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers
- Wampold, B. E., & Imel, Z. E. (2015). *The great psychotherapy debate: The evidence for What Makes Psychotherapy Work*. London: Routledge
- Watzlawick, P. (1978). *Language of Change. Elements of Therapeutic Communication*. New York: W. W. Norton & Co.

West, W. (2001). Beyond grounded theory: The use of a heuristic approach to qualitative research. *Counselling and Psychotherapy Research*, 1(2), 6.

doi:<https://doi.org/10.1080/14733140112331385168>

White, M. (2006). *Narrativ teori* (5 ed.): Hans Reitzel

WHO. (2019). What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review. 2019. Retrieved from

<http://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/what-is-the-evidence-on-the-role-of-the-arts-in-improving-health-and-well-being-a-scoping-review-2019>

Wikipedia. (2020). Pareto principle. In *Wikipedia*

Øfsti, A. K. S. (2010). *Parterapi: Kjærlighet, intimitet og samliv i en brytningstid*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg

Vedlegg 1 - Invitasjon til informanter om deltakelse i prosjektet og samtykkeskjema

Vil du delta i forskningsprosjekt som skal besvare problemstillingen:

”HVILKE ERFARINGER HAR TERAPEUTER MED BRUK AV RESONANS TIL EGET LIV OG HVILKEN BETYDNING HAR RESONANS FOR DERES PRAKSIS”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å belyse hvordan resonans til eget liv eventuelt påvirker terapeutisk praksis. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Vi skal skrive en masteroppgave om hvordan resonans til eget liv eventuelt påvirker terapeutens yrkesutøvelse. Foreløpig forskningsspørsmål lyder som følger: Hvilke erfaringer har terapeuter med å bruke resonans til eget liv i terapi?

Vi har derfor behov for å intervju familieterapeuter som kan si noe om dette og håper du kan ta deg bryderiet med å gi meg en times tid av din tid for et intervju. Intervjuet vil bli tatt opp og personopplysninger vil bli behandlet etter gjeldende regler slik at de anonymiseres. Informantene vil med andre ord ikke kunne identifiseres. All informasjon vil destrueres så snart masteroppgaven er publisert. Det er adgang til å trekke seg undervegs i prosjektet.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Vår veileder er professor Per Jensen ved VID, institutt for familieterapi.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Vi har tatt kontakt fordi du har kompetanse og erfaring som vil være relevant for vår undersøkelse. Vi har i tillegg informanter foreslått av vår veileder Per Jensen, på bakgrunn av hans kjennskap til din erfaring og kompetanse.

Hva innebærer det for deg å delta?

Det vil gjennomføres et intervju basert på en intervjuguide (vedlagt). Intervjuet vil vare ca. en time. Metoden som vil brukes er et såkalt semi – strukturert intervju, der spørsmålene vil danne utgangspunkt for intervjuet, men det er åpning for at samtalen tar en annen retning basert på hva som kommer opp i intervjuet. Forskningsmetoden som skal anvendes for å analysere funn heter Grounded Theory. En slik intervjuform er godt egnet for denne forskningsmetoden. Vi håper å kunne intervju syv terapeuter.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Materialet vil være tilgjengelig for en gruppe masterstudenter i samme situasjon, vi er totalt 4 studenter. I tillegg vil veileder ha tilgang til materialet.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil erstattes med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data, datamaterialet lagres på forskningsserver, og et skriftlig materiale vil være innelåst og/eller kryptert.
- Det er Marit Halas Ellen Kilde Evensen som vil ha hovedansvar for håndtering av datamaterialet.

Telefon:

- 45024230 (Marit)
- 92457216 (Ellen)
- Mail: m_halaas@hotmail.com / ellenkildeevensen@gmail.com

Vi er henholdsvis familieterapeut/sykepleier/pedagog (Marit) og familieterapeut/sosionom (Ellen).

Deltakere vil ikke kunne være gjenkjennelige i noen publikasjon.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 01.06.20. Alle personopplysninger vil slettes etter prosjektslutt som nevnt ovenfor.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra VID har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan du finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- VID ved veileder Per Jensen eller en av oss (Marit eller Ellen)
- VIDs personvernombud: Nancy Yue Liu personvernombud@vid.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig

Per Jensen

Studenter

Marit Halås og Ellen Kilde Evensen

Samtykkeerklæring

Vi har mottatt og forstått informasjon om prosjektet [*sett inn tittel*], og har fått anledning til å stille spørsmål. Vi samtykker til:

- å delta i *intervju*
- at lærer kan gi opplysninger om meg til prosjektet – hvis aktuelt*
- at Våre personopplysninger behandles utenfor EU – hvis aktuelt*
- at opplysninger om meg publiseres slik at Vi kan gjenkjennes [*beskriv nærmere*] – hvis aktuelt*
- at Våre personopplysninger lagres etter prosjektslutt, til [*beskriv formål*] – hvis aktuelt*

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. [*oppgi tidspunkt*]

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2 - Godkjennelse fra NSD

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA Norsk ▾ Ellen Kilde Evensen ▾

Masteroppgave i systemisk familierterapi

Referanse
496802

Status
Vurdert

[Åpne Meldeskjema](#) [☰ Vurdering](#)

Skriv melding her

[Send melding](#)

N **NSD Personvern**
26.06.2019 19:46

Det innsendte meldeskjemaet med referansekode 496802 er nå vurdert av NSD.

N **NSD Personvern**
26.06.2019 19:46

Det innsendte meldeskjemaet med referansekode 496802 er nå vurdert av NSD.

Følgende vurdering er gitt:

NSD har vurdert endringen registrert 26.06.2019.

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 26.06.2019. Behandlingen kan fortsette.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET
Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger om politisk oppfatning, religion og filosofisk overbevisning, og alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 01.06.2020. Informasjonsskrivet til informantene har blitt oppdatert.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET
NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Kajsa Amundsen
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Figur 26: Godkjennelse fra NSD

Vedlegg 3 - Intervjuguider

Som beskrevet i oppgaven var intervjuguiden gjenstand for utvikling underveis i de totalt sju intervjuene slik GTs fremgangsmåte tillater. Antall spørsmål ble begrenset og selve spørsmålene ble spisset for å optimalisere datafangsten i forhold til informanten. Her er to eksempler.

Version én av intervjuguide

Intervjuguide

1. Hva tenkte du spontant om temaet før dette intervjuet?
2. Siden vi avtalte dette intervjuet og dersom du eventuelt har tenkt noen tanker om temaet: Har du lagt merke til/blitt oppmerksom på noen forbindelser/sammenhenger mellom ditt personlige og private liv og din kliniske praksis?
3. Er det noen av punktene på denne listen du ble ekstra interessert i å snakke om?
4. Kan du fortelle en historie om viktige erfaringer som har preget livet ditt?
5. Kan du huske en situasjon der dine egne verdier har styrt din kommunikasjon i familieterapi eller i ditt kliniske arbeid/din praksis?
6. Kan du fortelle om noen relasjoner som har vært viktige for deg?
7. Kan du avdekke noen forbindelser/sammenhenger mellom disse relasjonene og hvordan du har utviklet deg som kliniker/hvordan din kliniske praksis har utviklet seg?
8. Har du noen påvirkning på hva som engasjerer deg i møte med klienter?
9. Kan du nevne noen verdier som du anser som sanne eller viktige?
10. Hvordan kommer disse til syne i ditt arbeide?
11. Har du noen sentrale ideer om hva som er viktig når du jobber med familier/par?
  - Hvorfor er disse viktige for deg?
  - Er du i stand til å oppdage forbindelse mellom disse temaene og erfaringer fra ditt eget familieliv?

12. Kan du fortelle en historie fra din kliniske praksis der du ble for engasjert eller uprofesjonell? Hva tenker du i tilfelle utløste reaksjonen?
13. Har du noen særlige erfaringer som du tenker preger deg som yrkesutøver?
  - Hvordan påvirker det deg?
14. Kan du fortelle meg om en sak du har jobbet med der din personlige erfaring har kommet til nytte?
15. Hvordan arbeider du med personlige fortellinger i din familieterapeutiske praksis?
  - Kan du gi noen konkrete eksempler, fortelle en historie om dette?
16. Kan du fortelle fra din egen livshistorie og personlige erfaring noe som har påvirket måten du forstår og praktiserer systemisk familieterapi?
17. Hvordan påvirker din egen livshistorie og personlige erfaringer måten du forstår og praktiserer systemisk familieterapi på?
18. Hvilken innflytelse fra systemisk familieterapi finner du i ditt eget liv og hvordan tenker du om måten du lever livet på?
19. Kan du fortelle en historie der du selv hadde lignende erfaringer i eget liv som terapeut i møte med en klient og det problemet klienten ville snakke om? Jeg er nysgjerrig på hvordan dette kan ha vært/var for deg.
20. Kan du si noe om det var til hinder eller nytte? Begge deler?
21. Hva gjorde dette eventuelt med møtet, terapien og forløpet?
22. Hva var din erfaring med terapi før du selv ble klinisk familieterapeut?
23. Kan du fortelle en historie om hvorfor du valgte å jobbe som familieterapeut?
24. Har du opplevd noen store begivenheter fra livet ditt som du har preget deg som person?
25. Har du et eventyr/en film/en låt/et kunstverk/dikt som har betydd mye for deg og kan du fortelle noe om historien knyttet til betydningen?
26. Hva var det i eventyret/filmen/låten/kunstverket/diktet som ble viktig for deg?
27. Hvordan knytter du slike historier (eventyr, sangtekster og lignende) til din egen livshistorie og identitet?
28. Kan du se noen tydelige/klare forbindelser/sammenhenger mellom din egen private erfaring og hva gjør i familieterapien?

29. Hva skjedde når du gjennomførte en terapeutisk samtale som var vanskelig for deg?
30. Fortell hva du tenker rundt hva som er avgjørende og viktig for et par for å utvikle en god relasjon?
31. Har du identifisert noen forbindelser mellom ditt personlige og private liv og din kliniske praksis?
32. Hvordan har du håndtert situasjoner der dine egne verdier og egen kultur har blitt utfordret?
33. Går du inn i disse temaene, eller unngår du dem?
34. Kan du fortelle om en gang, eller fortelle en historie, om hvordan og hvorfor familieperspektivet engasjerte deg?

Siste versjon av intervjuguide (av totalt 5 versjoner)

1. Du sier at det ikke er skille mellom terapeut og klient i sexologi. Kan du utdype dette?
2. Har du noen historier der du ser forbindelser mellom prosesser i eget liv der disse har vært med deg inn i terapeutrollen?
3. Dersom du identifiserer likheter mellom egne erfaringer og klientens, hva gjør du?
4. Dersom du deler lignende erfaringer, hvordan gjør du dette?
5. Har du noen eksempler der slik deling ble en styrke?
6. Har du noen eksempler der slik deling fikk et uheldig utfall?
7. Er din terapeutiske virksomhet påvirket av hvilket kjønn du fremstår som nå terapien foregår?
8. Er det noe du holder fast ved som mann i din terapeutiske virksomhet?
9. Er det eventuelt annerledes det du holder fast ved som transperson?
10. Opplever du at klienter får andre forventninger til deg som terapeut avhengig av hvilket kjønn du fremstår som?
11. Kan du tillate deg ulike tilnærminger avhengig av hvilket kjønn du fremstår som? Er det forskjeller – og kan du i tilfelle forklare?
12. Forbereder du deg på ulike måter til å møte klienter avhengig av kjønnsidentitet?
13. Hvordan kan du si at ditt liv i dag påvirker terapien i møte med klienter?
14. Med parallelle prosesser mener vi at du som terapeut gjenkjenner noe fra ditt liv i klientens historie. Hvilken betydning tenker du at slike parallelle prosesser kan ha?
15. Hvordan forholder du det til resonans til eget liv i din terapeutiske praksis?
16. Har du fortellinger om hvordan du som terapeut snakker om deg selv, hvilke historier du forteller?
17. Hvilke muligheter tenker du at det kan ligge i det å kjenne seg igjen?
18. Kan du nevne noen verdier som du anser som sanne eller viktige og hvordan kommer disse til syne i ditt arbeide?
19. Hva legger du i det å være profesjonell?
20. Hva tenker du er forskjellen mellom å være profesjonell og personlig?
21. Er grenseoppgangen m/m personlig/profesjonell et tema i din fagkrets?
Hvordan snakkes det i tilfelle om temaet?
Kan du komme på et eksempel?

Vedlegg 4 - Eksempler på koding og transkripsjon

Stikkord/hvilke følelser → kategori, initial koding		Forskningskoder: f.eks. sinne, oppgitthet →koder, fokusert koding
	(1) I3 : Ja hvor skal vi begynne	
Fagkrets opptatt av resonans	(2) M : Vi kan jo begynne med det første det første spørsmålet	
Må debriefes	(3) vårt er jo..Om grenseoppgangen mellom personlig og	
	(4) profesjonell..er det tema i din jobb i din fagkrets	
Profesjonell distanse en diskurs	(5) er det noe dere er opptatt av	
	(6) I3 : ja det er vi i svært stor grad vil jeg si ja så	Faglighet
	(7) går det an å si at vi driver fortsatt på med en	
	(8) slags avlæring av tidligere utdanning som der alle	
	(9) er instruert til å sørge for at vi at det skapes	
	(10) og opprettholdes en distanse til mellom den profesjonelle	
	(11) og den andre og og så er det vel også sånn at disse	Profesjonalitet
	(12) kreftene i vår kultur også er jo i stor grad med	
Ide om at distanse er hensiktsmessig	(13) å opprettholde den Ideen å støtte opp om den Ideen	
	(14) den den distansen at den er hensiktsmessig	Faglighet

Figur 27: Eksempel på koding og transkripsjon fra informant 3

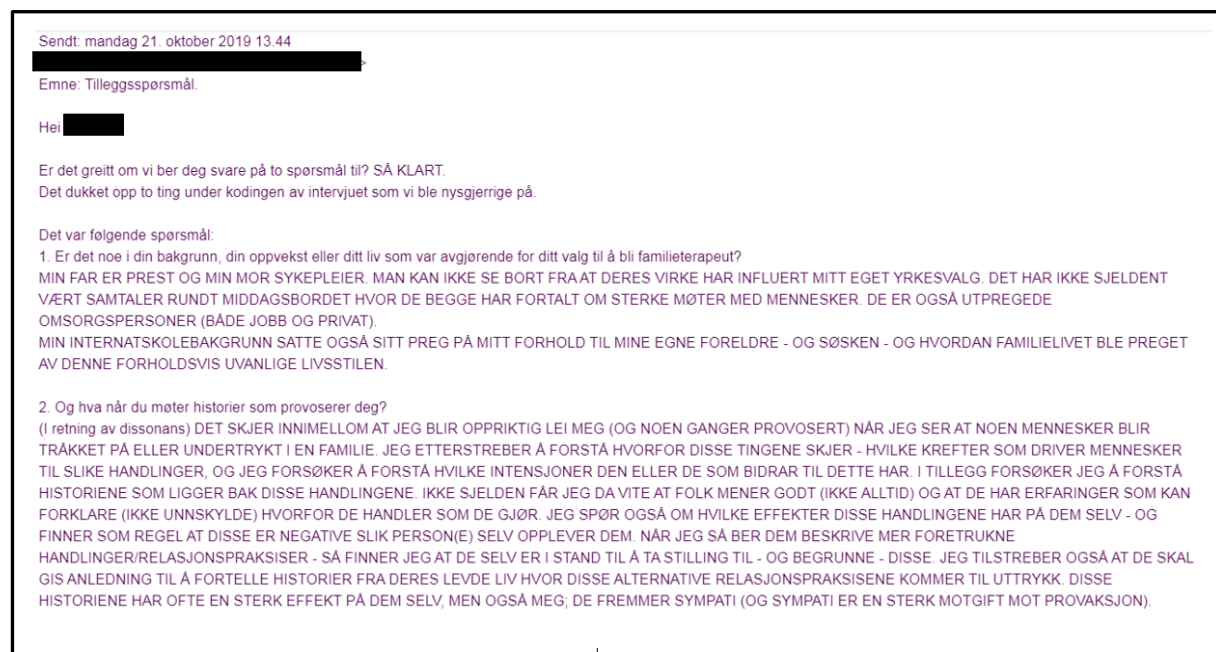
Bruker de familieterapeutiske redskapene i tillegg	(134) Det er jo alle disse redskapene disse familieterapeutiske (135) redskapene som brukes allikevel men for noen kan det	Faglighet
Kan be med par	(136) være en god ting å for eksempel begynne å be sammen (137) ikke sant å forandre så er det helt fremmed og så (138) kan vi forklare at det kanskje kan være lettvent	Bønn
Bønn kan være kort	(139) og det Det kan kanskje bare være en setning kanskje	Bønn
Kan brukes som redskap fordi de har det felles	(140) det er greit altså da kan vi bruke de tingene i (141) det fordi det er et samme ledd i det da tror vi på (142) ikke sant Men Men jeg tror hahaha håper og tror (143) at at vi går sammen med det paret i det i den delen	Faglighet
Bruker tro både i terapi og	(144) av det også Men vi bruker det mye jeg tenker jeg	Tro

Figur 28: Eksempel på koding og transkripsjon fra intervju av informant 4

Initial koding		Fokusert koding
Assosiasjon til eget liv	(1) M: Hvilken effekt du tenker at det har hva du deler (2) og hva du ikke deler? (3) I7: Jeg kan jo snakke om dette i timesvis (4) M: om du får noen assosiasjoner bare start (5) I7: Ja en assosiasjon Det er jo da altså noe fra mitt (6) liv og jeg har på en måte vært Dr siden jeg var 12	Resonans
Farens var et forbilde	(7) år fordi hehe faren min var det faren min var elsket (8) lege i Grimstad og det var altså klassisk for ham	Roller
Faren dyktig fagperson	(9) at folk sa nei nei Vi har vært hos din far og du vet (10) vi følte oss så dårlige da vi gikk inn og så følte (11) vi oss så mye bedre da vi gikk ut Men vi vet ikke (12) riktig hva han gjorde ha ha ha ha og det har jo da (13) på en måte Det har jeg tatt med meg som en slags grunnforståelse	Roller
Hva er behandling, hvordan vet man at den er vellykket	(14) av hva er behandling behandling er i prinsippet At (15) du er dårlig når du går inn og at du er bedre når (16) du går ut og så skjer det da noe i mellomtiden Det (17) er jo en forenkling da men men men det har jeg kalt	Fagdiskurs
Den terapeutiske kunst	(18) den terapeutiske kunst det gjorde jeg nok ikke da	Roller

Figur 29: Eksempel på koding og transkripsjon fra intervju av informant 7

Vedlegg 5 - Innhenting av tilleggsinformasjon etter intervju

Figur 30: Forespørsel om tilleggsinformasjon fra informant i etterkant av intervju, med informantens svar i store bokstaver

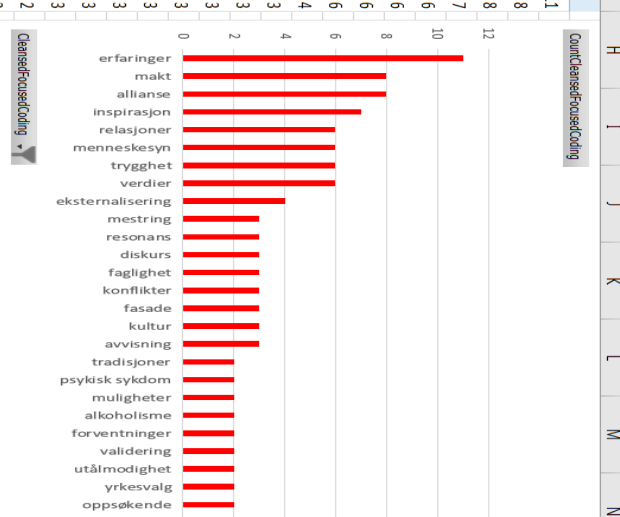
Vedlegg 6 - Program brukt til analyse av TFIDF score

```
tfidf.py x
3
4 def load_interview(filename):
5     lines = []
6     with open(filename, "r") as f:
7         for line in f:
8             line = line.strip()
9             if line:
10                lines.append(line)
11    return lines
12
13 def process_interviews():
14     data = []
15     tfs = []
16     total = collections.Counter()
17     for i in range(1, 6):
18         data.append(load_interview(f"C:\\Users\\alekso\\dev\\adhoc\\addnewline\\intervju{i}-emneknagger.txt"))
19         tfs.append(collections.Counter(data[-1]))
20         total.update(tfs[-1])
21     dfs = collections.Counter()
22     for value in total:
23         df = 0
24         for tf in tfs:
25             if value in tf:
26                 df += 1
27         dfs[value] = df
28     for i in range(0, 5):
29         for value in tfs[i]:
30             tf = tfs[i][value]
31             df = dfs[value]
32             tfidf = (1.0 + math.log(tf)) * math.log(5.0 / df)
33             print(f"intervju{i + 1}\\t{value}\\t{tf}\\t{df}\\t{tfidf}")
34
35 if __name__ == "__main__":
36     process_interviews()
```

Figur 31: Program brukt for å beregne TFIDF-score per intervju

Vedlegg 7 - Første-ordens emneknagger per intervju

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N
1	Focused coding	Referanse til linje		Cleansefocussed Coding		Radetiketter	CountCleansefocussed Coding							
2	Assosiasjoner	1		assosiasjoner		erfaringer	11							
3	Yrkesvalg	10		yrkesvalg		makt	8							
4	Faginteresse	20		faginteresse		allianse	8							
5	Livsendringer	25		livsendringer		inspirasjon	7							
6	Rolle	27		rolle		relasjoner	6							
7	Motstand	30		motstand		menneskesyn	6							
8	Verdier	33		verdier		trygghet	6							
9	Inspirasjon	35		inspirasjon		verdier	6							
10	Diskurs	39		diskurs		eksternalisering	4							
11	Inspirasjon	54		inspirasjon		mestring	3							
12	Tradisjoner	59		tradisjoner		resonans	3							
13	Tradisjoner	61		tradisjoner		diskurs	3							
14	Psykisk sykdom	64		psykisk sykdom		faglighet	3							
15	Samhvsbrudd	66		samhvsbrudd		konflikter	3							
16	Alkoholisme	67		alkoholisme		fasade	3							
17	Alkoholisme	72		alkoholisme		kultur	3							
18	Fasade	81		fasade		avvisning	3							
19	Erfaringer	87		erfaringer		tradisjoner	2							
20	Psykisk sykdom	97		psykisk sykdom		psykisk sykdom	2							
21	Erfaringer	102		erfaringer		muligheter	2							
22	Karriereskifte	113		karriereskifte		alkoholisme	2							
23	Yrkesvalg	119		yrkesvalg		forventninger	2							
24	Erfaringer	124		erfaringer		validering	2							
25	Førbilder	134		førbilder		utålmodighet	2							
26	Skam	148		skam		yrkesvalg	2							
27	Eksternalisering	151		eksternalisering		oppsøkende	2							
28		160					2							

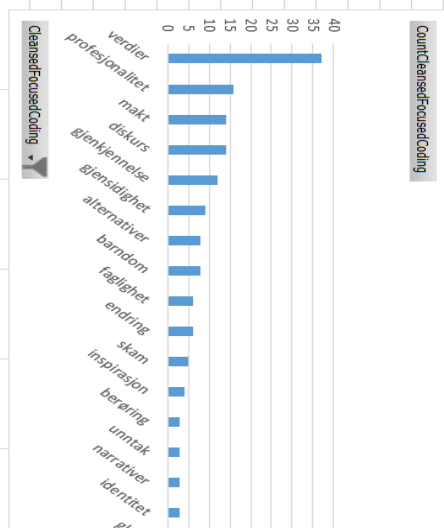

Figur 32: Første-ordens emneknagger fra intervju 1

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N
Focused coding	Referanse til linje		CleansedFocusedCoding		Radetiketter	CountCleansedFocusedCoding							
1			gjenkjennelse		resonans	8							
2	Gjenkjennelse	1	resonans		ikke-vitende	7							
3	Resonans	5	gjenkjennelse		relasjoner	6							
4	Gjenkjennelse	8	dissonans		opposisjon	5							
5	Dissonans	10	resonans		narrativer	5							
6	Resonans	12	assosiasjoner		transparens	5							
7	Assosiasjoner	16	resonans		gjenkjennelse	5							
8	Resonans	25	livsendringer		faglighet	4							
9	Livsendringer	28	fokusskifte		makt	4							
10	Fokusskifte	31	konflikter		åpenhet	4							
11	Konflikter	32	ubevisthet		verdier	3							
12	Ubevisthet	33	svik		solidarit	3							
13	Svik	35	ending		profesjonalitet	3							
14	Endring	37	samlivsbrudd		protest	3							
15	Samlivsbrudd	40	alene		yrkesetikk	3							
16	Alene	43	verdslyn		dissonans	2							
17	Verdslyn	44	homeostase		homeostase	2							
18	Homeostase	52	fokusskifte		anerkjennelse	2							
19	Fokusskifte	54	diskurs		egenerfaring	2							
20	Diskurs	56	diskurs		desillusjonering	2							
21	Diskurs	59	faglighet		ending	2							
22	Faglighet	62	makt		resiliens	2							
23	Makt	63	protest		barndom	2							
24	Protest	65	opposisjon		samspill	2							
25	Opposisjon	70	rolle		svik	2							
26	Diskurs	87	respekt		felleskap	2							
27	Rolle	90	Alle										
28	Respekt	91	Ordsky										

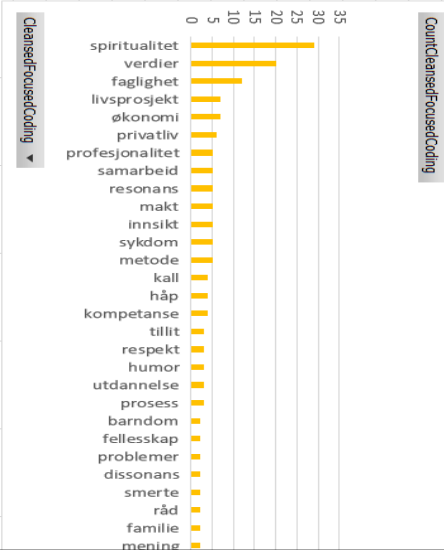
Figur 33: Første-ordens emneknagger fra intervju 2

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
1	Referanse til linje		Cleansed/focused/coding	Reddikerte	Count	Cleansed	Focused	Coding			
2	Faglighet	3	faglighet	verdi	37						
3	Profesjonalitet	11	profesjonalitet	profesjonalitet	16						
4	Faglighet	13	faglighet	makt	14						
5	Diskurs	16	diskurs	diskurs	14						
6	Diskurs	18	diskurs	gjenkjenneelse	12						
7	Faglighet	24	faglighet	gjenkjenneelse	30						
8	Profesjonalitet	27	profesjonalitet	alternativer	9						
9	Profesjonalitet	30	profesjonalitet	barndom	8						
10	Følelser	34	følelser	faglighet	8						
11	Profesjonalitet	39	profesjonalitet	endring	6						
12	Verdier	44	verdier	skam	5						
13	Ideer	46	ideer	inspirasjon	4						
14	Profesjonalitet	48	profesjonalitet	berøring	3						
15	Profesjonalitet	52	profesjonalitet	unntak	3						
16	Relasjoner	54	relasjoner	narrativer	3						
17	Sårbarhet	56	sårbarhet	identitet	3						
18	Faglighet	58	faglighet	glede	2						
19	Profesjonalitet	61	profesjonalitet	protest	2						
20	Kvalitet	64	kvalitet	utveksling	1						
21	Profesjonalitet	66	profesjonalitet	strategier	1						
22	Verdier	68	verdier	anerkjenneelse	1						
23	Profesjonalitet	69	profesjonalitet	innsikt	1						
24	Profesjonalitet	72	profesjonalitet	tilitt	1						
25	Makt	76	makt	fallitt	1						
26	Profesjonalitet	83	profesjonalitet	yrkessliv	1						
27	Verdier	87	verdier	intensjoner	1						

Figur 34: Første-ordens emneknagger fra intervju 3

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
1 Focused coding	Referanse til linje	Cleansed	focused coding	Radetiketter	Count						
2 Erfaringer	5	erfaringer	spiritualitet	29							
3 Innsikt	11	innsikt	verdier	20							
4 Kompetanse	14	kompetanse	faglighet	12							
5 Rolle	18	rolle	livsprosjekt	7							
6 Rolleforståelse	20	rolleforståelse	økonomi	7							
7 Terapeutrollen	21	terapeutrollen	privatliv	6							
8 Adapsjon	25	adapsjon	profesjonalitet	5							
9 Verdier	29	verdier	samarbeid	5							
10 Rammer	35	rammer	resonans	5							
11 Fellesskap	40	fellesskap	makt	5							
12 Resonans	44	resonans	innsikt	5							
13 Humor	47	humor	sykdom	5							
14 Humor	48	humor	metode	5							
15 Humor	50	humor	kall	4							
16 Resonans	50	resonans	håp	4							
17 Profesjonalitet	54	profesjonalitet	kompetanse	4							
18 Samarbeid	58	samarbeid	tilitt	3							
19 Resonans	61	resonans	respekt	3							
20 Mening	67	mening	humor	3							
21 Metode	78	metode	utdannelse	3							
22 Verdier	80	verdier	prosess	3							
23 Tillit	82	tillit	barndom	2							
24 Dissonans	87	dissonans	fellesskap	2							
25 Adapsjon	93	adapsjon	problemer	2							
26 Relasjoner	100	relasjoner	dissonans	2							
27 Spiritualitet	105	spiritualitet	smerte	2							

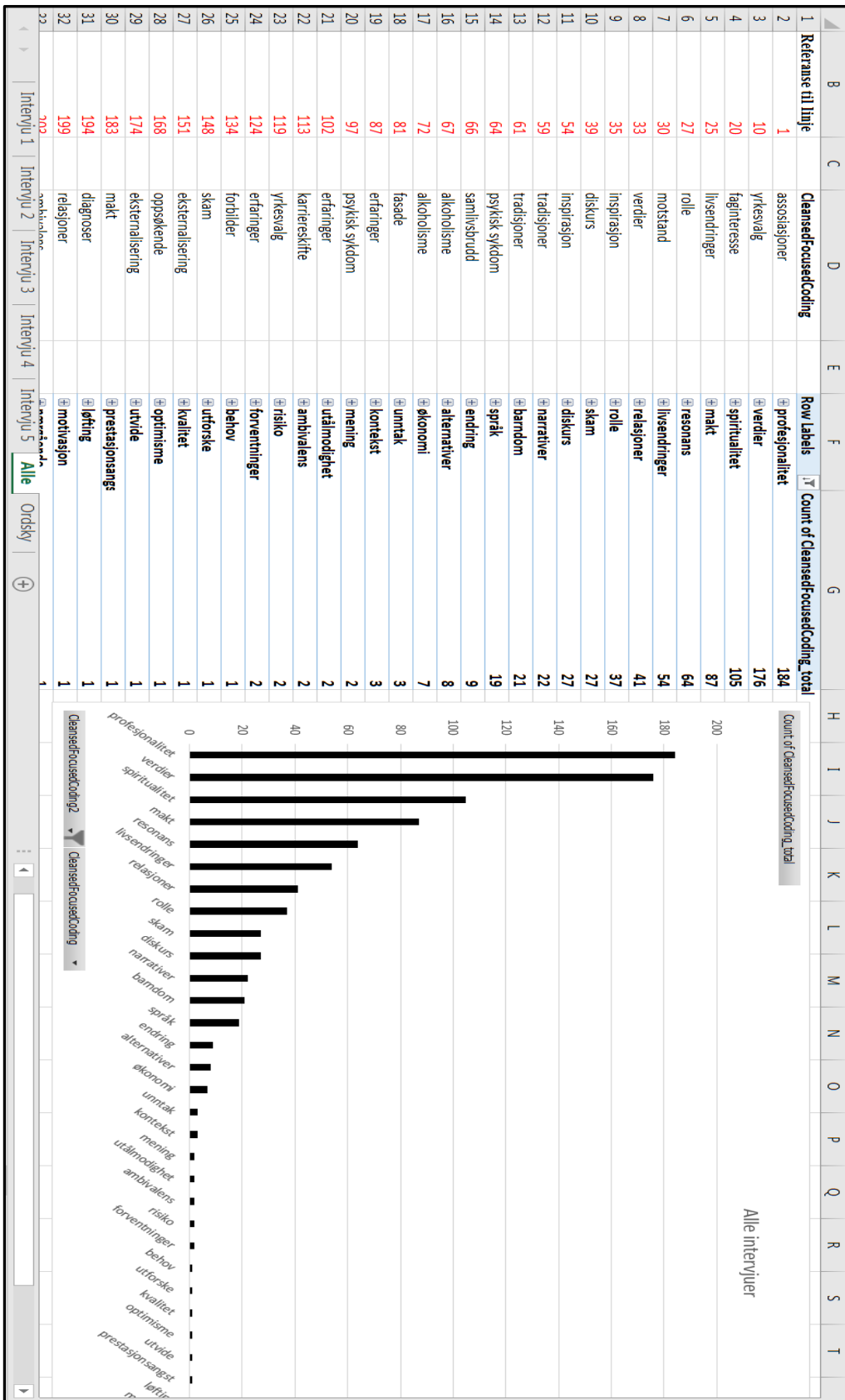

Figur 35: Første-ordens emneknagger fra intervju 4

Figur 36: Første-ordens emneknagger fra intervju 5

Figur 37: Første-ordens emneknagger sammenlagt for alle intervjuer